

RODNA GRUDA

Slovenija

YU ISSN 0557-2282 | revija za Slovence po svetu | leto XXXIII | februar 1986 | številka 2

Slika na naslovni strani:
Sv. Andrej pri Jezerskem
Foto: Janez Zrnec

Pozdrav iz Ljubljane	1
Urednik vam, Vaša pisma	2
Dogodki – Akcija za pomoč Onkološkemu inštitutu	3
Gospodarske novice	6
Arhiv – družbeni spomin	8
Jezik se posuši, če ne miga	10
V Šentlabertu je šola srce kraja	11
Bela krajina se je otresla nerazvitosti	12
Ljubezen do domovine je rodila korist invalidni mladini	14
Lepote slovenskih vasi	16
Po Sloveniji	18
Prenova Trubarjeve domačije napreduje	19
Naravni zakladi Slovenije	21
Slovenija v mojem objektivu	22
Slovenci v Argentini za NOB in Novo Jugoslavijo	24
Slovenske osebnosti – Stane Jagodič	27
Vaše zgodbe – Cilka Žagar: Mavrica v glini	29
Umetniška beseda: Miha Matè	30
Z nizozemskih nižin na triglavske strmine	32
»Evropa-ekspres«	32
Naši po svetu	34
Od Porabja do Čedad	37
Mladi mostovi	38
Materinščina	40
Nove knjige	41
Za razvedrilo	42
Domače viže	43

Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos por el mundo

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednik

Ivan Cimerman

Oblikovanje

Janez Reher,

Uredniški odbor

Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Meta Vajgl, Matjaž Vizjak

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Rado Genorio, Andreja Kmecl, Anna Krasna, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Mila Šenk

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)

Revija izhaja vsak mesec

Letna naročnina

Jugoslavija 1.000.– din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 13 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA – U.S.A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$.

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5

pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Poštnina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973

Slovenija
Jugoslavija

Slovenska izseljenska matica

Cankarjeva 1/II p.p. 169
61001 Ljubljana
Slovenija – Jugoslavija

- ☐ Prosim, uvrstite me med redne naročnike revije Rodna gruda – Slovenija
- ☐ Naročam Slovenski koledar
- ☐ I wish to subscribe to the magazine Rodna gruda – Slovenija!
- ☐ I wish to order the Slovenski koledar.

Ime in priimek

Name and surname

Naslov

Address

Kraj in poštna številka

City and Postal Code

Država

State

Podpis

Signed

Slovenija
Jugoslavija

od kod smo doma
where are we from
de donde somos

130327

JOŽE PREŠEREN

Pozdrav iz Ljubljane

Mesto na starih razglednicah

»Ko primerjam knjigo »Pozdrav iz Ljubljane« z drugimi tovrstnimi knjigami v Evropi, lahko brez pretiravanja rečem, da je to ena najlepših knjig, če že ne najlepša,« je na predstavitvi edinstvene knjige z naslovom »Pozdrav iz Ljubljane« rekel koroški Slovenec dr. Walter Lukan, katerega zbirka starih razglednic je bila osnova za pripravo omenjene knjige. Sam je h knjigi napisal tudi uvodni prispevek, v katerem je nakazal zgodovinsko pot od »odprtega pisma«, poštne dopisnice do sodobne razglednice, točneje do prvih razglednic Ljubljane in slovenskih krajev. Iz tega uvoda razberemo, da prve razglednice Ljubljane izvirajo iz prve polovice devetdesetih let prejšnjega stoletja, zlata doba razglednic pa se je začela že okrog leta 1897 in se končala s prvo svetovno vojno. V tem obdobju so se pojavili tudi prvi zbiralci razglednic in seveda tudi specializirani trgovci z razglednicami. Okrog 1900 so se pojavile tudi prve barvne razglednice pa »razglednice prihodnosti« in drugi nenavadni primerki, ki predstavljajo danes že prave zbiralske dragocenosti.

Razglednice iz tega obdobja so po eni strani tako dokaz naglo rastoče in razvijajoče se tiskarske tehnike, po drugi strani pa odsevajo tudi germanizacijske težnje in obenem rast slovenske narodne zavesti, saj se od prvotno izključno nemških imen krajev pojavlja vse več slovenskih imen. Razglednice so bile tako tudi v službi politične in gospodarske propagande.

Ko si ogledujemo izbor ljubljanskih razglednic iz prvih let tega stoletja, ugotavlja-

mo, da je bila takrat veliko večja izbira, kot je dandanašnji, da so imele »svoje« razglednice celo manjše ulice oziroma mestni predeli, trgovine, kavarne, gostilne, hoteli, nasprotno od današnjega pričanja, da so vredne razglednic samo impozantne znane stavbe ali panoramski razgledi. Večina objavljenih ljubljanskih razglednic v tej knjigi izvira iz časa med 1897 in 1918.

Knjiga »Pozdrav iz Ljubljane« je grafič-

no in oblikovno na tako visoki ravni, da je vzbudila zanimanje tudi v tujini. Mladinska knjiga jo je predstavila že na frankfurtskem knjižnem sejmu, na knjižnem sejmu v Beogradu pa je knjiga prejela prvo nagrado za likovno ureditev. Poleg že omenjenega uvoda na Dunaju živečega koroškega zgodovinarja dr. Walterja Lukana bogati knjigo tudi tehtna zgodovinska osvetlitev tega obdobja dr. Vasilija Melika pa prispevki dr. Petra Vodopivca, Olge Janša-Zorn in Marjana Drnovška. Janez Kajzer pa je za knjigo izbral in priredil vrsto leposlovnih zapisov o Ljubljani.

Cena te edinstvene knjige, ki bo tudi potomcem naših izseljencev odkrivala del slovenske kulturne dediščine, je 6.800 dinarjev (v ameriških dolarjih: 23 U. S. dol.).

Knjiga »Pozdrav iz Ljubljane« objavlja 250 reprodukcij ljubljanskih razglednic iz začetka tega stoletja, ob njih pa tudi zanimiva besedila slovenskih zgodovinarjev in publicistov. (Foto: Janez Zrnc)

Slovenija je moja »srčna dežela« – The Heart Land, je v svojem prispevku za naš angleški del zapisala ena izmed letošnjih štipendistk Slovenske izseljenske matice, ki je le po materi slovenskega rodu in tudi njena mati je bila rojena že na tujem. In kljub temu, je zapisala, je srečna, da ima nekje na svetu deželo, na katero je navezana z vsem srcem, kjer še živijo njeni daljni sorodniki. V neki majhni, odmaknjeni vasi v Beli krajini mlada potomka naših izseljencev iz Kanade odkriva stezice, po katerih je hodila njena stara mama in stari oče. Z vsakim dnem je njeno srce bolj raztrgano med ljubeznijo do dežele, kjer živijo njeni starši, in do dežele, od koder je njen rod. Ko se sprašuje, zakaj je sploh prišla sem, ne najde odgovora in zato ugotavlja, da je to bolj vprašanje srca kot pa vprašanje razuma. Kot deželo srca sprejemajo Slovenijo tudi številni drugi mladi ljudje, vnuki in pravnuki naših izseljencev, ki so ob prelomu stoletja odhajali za kruhom na tuje. Med gorenjske gore in med štajerske ali dolenjske griče, v vse naše doline prihajajo odkrivati tiste srčne vezi, ki so bile dolga leta skrite v njih in so skoraj nepričakovano privrele na dan. Ali je to tudi naša »srčna dežela«? Za večino Slovencev prav gotovo je, čeprav bi po tistem, kakršen je odnos nekaterih od nas, ki živimo doma, težko vztrajali na tej trditvi. Onesnaženje našega okolja ponekod seže že preko kritične meje, za čistočo okolice hiš skrbimo premalo, naše naravne lepote so premalo znane in dostopne širokemu krogu obiskovalcev Slovenije. Kako bi vzgojili prebivalce Slovenije, da bi bila to tudi naša »srčna dežela«? Prav gotovo je med prvimi nalogami dviganje splošne kulturne ravni in zavesti, čuta za lepoto in oblikovanje odnosa do pokrajine. Ena izmed uspešnih akcij, ki je bila lani izvedena v tej smeri pri nas, je bila propagandna akcija pod geslom »Slovenija – moja dežela«, za katero je dal pobudo Center za turistično in ekonomsko propagando pri Gospodarski zbornici Slovenije. Za letos pripravljajo nadaljevanje.

JOŽE PREŠEREN

Moje korenine

Domov sem prišel že v začetku septembra, vendar vam pišem šele zdaj in sicer zato, ker sem bil nekaj časa v bolnici (nič resnega). Poleg tega pa sem začel redno študirati. Kot veste, študiram zgodovino, hodim pa tudi k pouku srbohrvaškega jezika, kadar imam čas. Študij je zelo zanimiv in mi gre dobro.

Šele po vrnitvi domov sem ugotovil, kako me je izčrpalo bivanje v Jugoslaviji. To je verjetno zaradi jezika, vendar imam še vedno iste navade kot v Jugoslaviji. Kadar ob branju ne razumem kakšne angleške besede, jo pač poiščem v slovarju.

Odločil sem se, da ne smem pozabiti slovensko. Z mamom zdaj vedno govorim po slovensko, kadar se pogovarjava po telefonu, doma pa govorim angleško. Ta mesec je bila v Londonu tudi neka prijateljica iz Slovenije in seveda sem z njo govoril skoraj samo po slovensko. Hodil bom nazaj tudi na počitnice in k prijateljem.

Moram priznati, da malo pogrešam Ljubljano. V Jugoslaviji mi marsikaj ni ugajalo, in to pogosto kritiziram, v celoti pa mi je bilo zelo všeč. Če bo mogoče, bom med počitnicami delal v Jugoslaviji pri turistični agenciji. Morda bom nekega dne celo prišel živeti v Jugoslavijo.

V poletni šoli slovenskega jezika sem spoznal neko punco iz Amerike, ki ima enako kot jaz korenine v Sloveniji in na Hrvaškem. Pred tremi leti je preživela eno leto kot štipendistka hrvaške izseljenske matice v Zagrebu. Bilo ji je zelo všeč, in dala mi je njihov naslov. Tako jih bom verjetno tudi jaz prosil za štipendijo, ko bom doštudiral tukaj. Ker še vedno ne obvladam dobro slovenščine, bom mogoče ponovno prosil za štipendijo tudi Slovensko izseljensko matico, vsaj za en semester.

Morda se bo kdo od bralcev spomnil, da je bil o meni objavljen članek v Rodni grudi pred nekaj meseci. Kdor se tega ne spominja dobro, naj povem, da sem po materi Jugoslovan, oče pa je Anglež. Vedno sem živel v tujini, zato sem znal le malo slovensko in hrvaško. Tako je pogosto s Slovenci, ki živijo v drugih državah, posebno še v Angliji, kjer nas ni mnogo.

Zdi se mi zelo škoda, da ljudje, sicer izseljenci, pozabljajo svoj jezik. Zdaj

me zelo veseli, da se lahko pogovarjam s svojimi sorodniki in prijatelji v Jugoslaviji. Poleg tega imam koristno izkušnjo iz Jugoslavije – odkar sem to doživel, sem postal mnogo zrelejši in bolj odrasel.

Zelo sem hvaležen Slovenski izseljenski matici, ki mi je dala to možnost. Vendar iste možnosti obstajajo za vse izseljence, ki so dokončali šole v svojih državah. Toplo jim priporočam en semester ali leto ali celoten študij v Ljubljani. Upam, da bo v prihodnosti prišlo v Jugoslavijo tudi več študentov iz Anglije.

Christopher Bennet, London, Anglija

V ujetništvu med Lužiškimi Srbi

Zahvaljujem se vam za redno pošiljanje Rodne grude. Zanima me tudi, ali imate kaj stikov s Lužiškimi Srbi, ki živijo v Vzhodni Nemčiji. Jaz sem bil tam v ujetništvu v letih 1944–45 in bi rad izvedel kaj več o njihovem položaju, o njihovi zgodovini. Morda bi to zanimalo tudi več drugih bralcev Rodne grude.

George Janesich, Gheen, Minn., ZDA

Iz hrastniške rudarske kolonije

Lepo se vam zahvaljujem za redno pošiljanje Rodne grude, s katero sem zelo zadovoljna, ker tako lepo piše naši lepi Sloveniji in tudi z vsega sveta. Ker sem doma iz stare rudarske kolonije v Hrastniku, bi bila vesela, da enkrat vidim tudi sliko kraja, kjer sem odrasla. Doma imam samo še brata, starši so mi že pomrli.

Amalija Vera Ranciger, Värnamo, Švedska

Pozdrav iz Burlingтона

Od časa do časa pomislim, da bi bilo morda koristno, če se oglasim tudi jaz in s tem razbremenim pridne in požrtvovalne Slovence na vseh koncih sveta, ki pridno sodelujejo s svojim dopi-

sovanjem. Obenem se mi je vzbudilo tudi vprašanje, mogoče pa ima revija več dopisov, kot pa je v njej prostora – s temi mislimi sem odlašal do danes. Zdaj pa sem se končno le odločil, da napišem nekaj stavkov, katerih pa ne mislim, da bi jih morali objaviti, če vam primanjkuje prostora.

Mesto Burlington leži zahodno od Toronta in vzhodno od Hamiltona. Ima okrog 120.000 prebivalcev, kar pomeni, da je to majhno mesto, seveda pa živimo na robu velikih mest, zato nismo zaradi naše majhnosti nič prikrajšani.

Slovenci iz Burlingtona se kulturno in versko vključujejo v mesto Hamilton, seveda pa je tudi nekaj posameznikov, ki nimajo nobenih stikov z ostalimi Slovenci. Edino naše bližnje versko in do neke mere tudi kulturno središče je župnija svetega Gregorja, ki ima za nas zelo ugodno lego. Okrog 10 km južno od Hamiltona pa ima svoje prostore zveza Bled, kjer je dvorana s plavalnim bazenom in zemljiščem, kjer je mogoče postaviti potujoče hišice (o podrobnostih in zanimivostih zveze Bled pa so že večkrat poročali v reviji sami člani). Zdi se mi pomembno, da omenim, da zveza Bled in župnija sv. Gregorja z razumevanjem sodelujeta, kar je zelo važno za tukajšnje Slovence, saj si delita tudi člane.

Seveda pa se pojavljajo od časa do časa tudi nekatere druge organizacije,

Obvestilo naročnikom

Zaradi tečajnih razlik, ki so v zadnjih letih nastale v razmerjih med posameznimi valutami, bi bili prisiljeni popraviti tudi naročnine za posamezne države. Nismo malenkostni, zato se tokrat omejujemo samo na *Avstralijo*, kjer se nam je v zadnjem času pokazal največji primanjkljaj. Upamo, da nas boste razumeli, če za leto 1986 popravimo letno naročnino na 13.– avstralskih dolarjev, kar bo ob približno enaki vrednosti kanadskega dolarja izenačeno s Kanado. Razumljivo pa je, da nam lahko nakazuje to naročnino v katerikoli drugi valuti (ameriških dolarjih – 11, ali angleških funtih – 7,5). Prosimo za razumevanje.

Uprava Rodne grude

ki so voljne sodelovati z ostalimi, vendar pa želijo, da druge delijo z njimi tudi svoje mnenje. Zdi se mi, da ima vsak človek pravico, da s svojim umom presoja, s katere strani si bo oblikoval svoj nazor, le da ima pravo voljo ustvarjati v prid skupnosti, iz katere bi moralo rasti razumevanje, ne pa sovraštvo. Na žalost pa imamo danes med nami še vedno nerazumevanje, ki povzroča samo težave. Če globlje pogledamo v ta nesporazum, vidimo, da so prizadete osebe, ki sploh

nimajo čustev, ki se ne potrudijo toliko, da bi pravilno presodili težo stvari.

Jaz osebno nisem bil rojen v Sloveniji oziroma Jugoslaviji, zato pogosto vse premalo poznam te odnose med različnimi ljudmi, vendar pa sem po krvi Slovenec, zato ne morem ostati neprizadet. Zavedam se, da bomo le s skupno dobro voljo nekaj ustvarili in vcepili našim otrokom zaupanje v dediščino svojih dedov.

Kazimir Žižek, Kanada

Spomini na dopust v domovini

Že kar lep čas je minil, odkar sem se z družino vrnil s počitnic v naši lepi Sloveniji. S pisanjem sem odlašal, vse dokler nisem bil spet »na starem tiru«, kajti ko se vrneš z dolgega dopusta, je dela čez glavo.

Moram priznati, da imamo lepe spomine na bivanje v Sloveniji, posebno še hčerka Lidija, ki je nastopila na štirih izseljenskih prireditvah in še na »Pokaži kaj znaš« v Dobju pri Planini ter v domači farni cerkvi v Bistrici ob Sotli. Vsekakor želim izreči zahvalo Slovenski izseljenski matici, da je posredovala njene nastope na izseljenskih prireditvah, prav tako pa za darila ob njenih nastopih. Tudi priznanje s tekmovanja »Pokaži kaj znaš« zdaj krasi njeno sobo. Četudi so dnevi neusmiljeno tekli, je v njenem desetletnem srcu vzcvetela ljubezen do domovine njenih staršev. Slovensko besedo je še bolj vzljubila in zaželela si je, da pride tja še kdaj nastopat.

Med počitnicami doma smo imeli za en teden tudi obisk iz Avstralije. To je bila Lidijina učiteljica, ki je potovala okrog sveta in tako je našla tudi nas v Sloveniji. Razkazali smo ji del lepote slovenskih krajev, kajti nikoli se ji ni niti sanjalo, da je svet lahko tako lep. Zato tudi ni mogla razumeti, zakaj so odšli ljudje v svet iz tako lepe dežele.

Dnevi so se bližali slovesu od naših najbližjih domačih in od domovine. V lepem številu smo se zbrali na domačem »bregu« in ponovno je odmevala lepa slovenska pesem, spremljana tudi s frajtonarico.

Lepo pozdravljam vse bralce Rodne grude po svetu.

Ivan Lapuh, Morwell, Vic., Avstralija

Slovenske korenine na Floridi: na proslavi 25-letnice Slovenskega dneva v Samsuli na Floridi so v maju lani sodelovali tudi trije potomci tamkajšnjih slovenskih rojakov, ki so prišli tudi na strani lokalnega časnika (Daytona News). To so bili Ashley Benedict, Matt Owens in Jennifer Tomazin. Pobudo za praznovanje tega dneva je dala leta 1961 naša dolgoletna naročnica Josephine Vogrin.

Akcija za pomoč Onkološkemu inštitutu v Ljubljani

Rakasta obolenja so ena najhujših bolezni današnjega časa. Pri diagnozi in zdravljenju te bolezni so zdravniki v veliki meri odvisni od sodobnih aparatov, ki jih bolnišnice same često težko kupijo. Tako so se kanadski Slovenci zavzeli, da bodo zbrali denar za nakup aparata za ultra zvočno diagnostiko, ki ga bodo podarili ljubljanskemu Onkološkemu inštitutu. Ontarijska društva so v ta namen osnovala poseben odbor, sestavljen iz predstavnikov posameznih društev. Ta odbor skrbi za koordinacijo nabiralne akcije, ki poteka hkrati tudi pri številnih drugih slovenskih društvih širom po Kanadi. Med društvi, kot tudi med posamezniki, je čutiti veliko zanimanje in podporo za to humanitarno akcijo, ki bo koristila našim ljudem v domovini, ki jih je življenje prizadelo z najbolj kruto boleznijo.

Naprošamo vse naše rojake po Kanadi, ki bi želeli finančno prispevati k uspehu te akcije, da se obrnejo na odbor slovenskega društva v svojem kraju. Za vse nadaljnje informacije lahko pokličete v Torontu Lojzeta Kocjančiča, telefon (416) 881-3466 ali Ivana Curka, telefon (416) 270-8338.

Odbor za pomoč Onkološkemu Inštitutu

Naslov odbora:

*Slovenian Institute of Oncology Ljubljana Trust Fund
P. O. Box 886
Streetsville – Mississauga
Ont. 45M 2C4
Canada*

Slovenski filmi na videokasetah

Slovensko filmsko podjetje Viba in založba Mladinska knjiga sta se skupno odločila za izdajanje videokaset s posnetki slovenskih celovečernih filmov. V primerjavi s tovrstno proizvodnjo drugod po svetu smo Slovenci precejšnji zamudniki, vsekakor pa je bolje pozno kot sploh nikoli. Videokasete s slovenskimi filmi so na domačem trgu zlasti namenjene šolam, na tujem, kjer je tovrstnih izdelkov veliko več, pa

predvsem slovenskim kulturnim društvom in tudi posameznikom. Cena videokasete s slovenskim celovečernim filmom bo znašala predvidoma okrog 20.000 dinarjev /po tečaju s konca novembra okrog 66.– ameriških dolarjev oziroma enakovrednost v drugi valuti/.

Slovenske videokasete bodo prirejene sistemu VHS. Za poskušnjo bomo dobili na videokasetah naslednje slovenske umetniške filme – za mladino: Kekec, Ne joči Peter, Pastirci, Sreča na vrvi, Ko zorijo jagode, Učna leta izumitelja Polža; za odrasle: Maškara-

da, Cvetje v jeseni, Povest o dobrih ljudeh, Idealist, Vdovstvo Karoline Žasler, To so gadi /komedija/, Deseti brat, Leta odločitve in Ljubezen.

V prihodnje naj bi dobili na videokasetah še nekatere slovenske kratke oziroma dokumentarne filme, zlasti zgodovinske, etnološke, portrete slovenskih pisateljev in drugih kulturnih delavcev, kar bi s pridom uporabljale zlasti slovenske šole doma in na tujem.

Podrobnejše informacije glede nabave kaset lahko dobite tudi prek našega uredništva.

Ovrednotili prispevek izseljencev v boju za osvoboditev

Od 19. do 21. novembra je potekal v Sarajevu simpozij z naslovom: »Jugoslovanski izseljenci in njihov prispevek narodnoosvobodilnemu boju v Jugoslaviji«. Udeležila se ga je vrsta uglednih jugoslovanskih zgodovinarjev, družbenopolitičnih delavcev, članov inštitutov, sociologov, politologov in novinarjev ter gosta iz Amerike. Simpozij je spremljala razstava zgodovinskih publikacij in dokumentov, ki jo je pripravila mag. Lucija Barada – Benyovsky iz Zagreba.

Ob 40-letnici nastanka nove Jugoslavije si je ta seminar zadal za cilj, da z več vidikov ovrednoti in realno prikaže prispevek naših izseljencev vseh narodov in narodnosti na različnih kontinentih, kjer so bili, ko se je začela in končala druga svetovna vojna.

Najprej je bilo treba osvetliti tiste pozitivne patriotske sile, ki so mimo negativne politične imigracije, ki se je zatekla s staro jugoslovansko vlado v tujino, negativno in popačeno prikazovale naš narodnoosvobodilni boj. Zaradi napačne obveščenosti, ki jo je širil tisk v tujini o pravih borbah za svobodo v Jugoslaviji, mnoge države v svetu dolgo niso bile seznanjene o tem, kdo je resnični borec proti fašizmu. Vrsta časopisov, ki so jih izdajali kvislingi (ustaši in belogardisti) je tudi po letu 1945 prikazovala boj jugoslovanskih narodov izkrivljeno in popačeno.

Te sile so delovale med vojno v Jugoslaviji, svoje metode pa so prenesle po osvoboditvi tudi v emigracijo.

Miloš Mišović je osvetlil vlogo jugoslovanskih izseljencev, ki so sodelovali pri zaveznških misijah (z Angleži) in vlogo Velike Britanije, ki je v prvi fazi priznavala Draža Mihailovića za predstavnika NOV, ter mu nudila materialno in politično podporo.

Dr. Mirko Marković je govoril o protifašističnem gibanju Jugoslovancev v ZDA in Kanadi ter o sindikalnem in delavskem gibanju in komunističnih partijah obeh dežel, v katere so se delno vključevali tudi jugoslovanski delavci, pred in po prvi ter pred drugo svetovno vojno. Luka Marković je predložil veliko materialno in drugo pomoč, ki so jo nudili rojaki iz Avstralije in Nove Zelandije med vojno in po njej, ko so v Sydneyu in Aucklandu ustanovili Centralni odbor za pomoč Jugoslaviji.

Vojislav Martinović je osvetlil hotenja in prizadevanja za pomoč rojakov domovini v Argentini in Čilu in drugih predelih Latinske Amerike, ki so izdajali list »Svobodna Jugoslavija« in se na kongresu 25. aprila 1943 odločno opredelili proti negativno nastrojeni emigraciji.

Vsak izmed govornikov je poskušal osvetliti delež posameznega jugoslovanskega naroda, tako Srbi, Hrvati, Slovenci, Črnogorci, Makeдонci, Bosanci in Hercegovci... Veliko pozornost je vzbudil s svojim referatom o Slovencih v Argentini in njihovem skupnem boju v

jugoslovanskem izseljenstvu mag. Rado Genorio. Pred drugo svetovno vojno je bilo v Argentini 25.000 Slovencev, odnosno 80.000 jugoslovanskih izseljencev in njihovih potomcev, ki so delovali v društvih in izdajali svoja glasila. V svoji analizi je mag. Genorio obravnaval nekatera povsem nova dejstva argentinskega izseljenstva, saj je podrobno proučil izvirne arhive med svojim bivanjem v Buenos Airesu in silni-poce, ki so vplivale, da so slovenski izseljenci sodelovali z narodnoosvobodilnim bojem v Jugoslaviji.

Dr. Matjaž Klemenčič je spregovoril o jugoslovanskih izseljencih v ZDA ter osvetlil vlogo Louisa Adamiča v Združenem odboru južnoslovanskih Amerikancev (ZOJA), ki je bil glavni pobudnik za materialno pomoč narodnoosvobodilni vojski in partizanom v Jugoslaviji.

Gost iz Amerike, prof. Henry A. Christian je v referatu »Louis Adamič in ameriško stališče o Jugoslaviji« analiziral stališče ameriške javnosti in njenega opredeljevanja do pomoči Titovim borcem, za katero jo je Adamič prepričeval z vrsto svojih del, kot je bila knjiga Moja domovina.

Tehten referat je prispevala prof. Lorraine M. Lees iz Virginije, ki se je dokopala do državnih arhivov in prikazala prizadevanja FBI, ki jo je takrat vodil J. Edgar Hoover, in stališča Rooseveltove vlade do izseljencev, ki se je bala tujcev in novih središč moči ter »propagande«, ki bi se naj kazala preko zbiranja pomoči za partizane. Živa razprava, ki je ponekod tudi razjasnila nekatera sporna zgodovinska dejstva, je pokazala, da so zgodovinarji in družboslovci vse predolgo čakali, da bi pravilno ovrednotili ta del naše zgodovine in da moramo to napako čimprej popraviti.

Pogrešali smo referate o izseljencih iz Kanade, Francije in drugih evropskih dežel, ki bodo naknadno napisani, da bi zaokrožili celokupen prispevek izseljencev narodnoosvobodilnemu boju. Ob tem pa ne smemo pozabiti cele vrste rodoljubov, ki niso bili vključeni v nobeno društvo ali organizacijo in so se aktivno pridružili temu boju in zanj dali tudi najdragocenejše – svoja življenja.

Referati s simpozija v Sarajevu bodo izšli v posebni brošuri in bodo dostopni širši javnosti kot celota.

I. C.

Avstrijsko priznanje triglavu

Računalniku triglav, ki ga je Iskra Delta predstavila na sejm pisarniške organizacije, komunikacij in računalniške programske opreme na Dunaju, je avstrijsko ministrstvo za trgovino, obrt in industrijo dodelilo priznanje za oblikovanje. Računalnik – oblikovali so ga v Studiu Mak v Kopru – je dobil to pomembno priznanje skupaj z enajstimi drugimi izdelki, ki so letos prišli na avstrijski trg, med 180 izdelki, ki so se letos potegovali za to vsakoletno priznanje avstrijskega ministrstva za trgovino in obrt. S tem priznanjem si je 16/32 bitni Iskra Deltin računalnik pridobil nekatere povsem tržne prednosti, ki jih bo vsekakor treba uporabiti kot pomemben element trženja.

Nova proga do Sarajeva

Prevoznik Inex-Adria aviopromet je 1. novembra uvedel vrsto novosti. Najpomembnejša je nedvomno neposredna letalska povezava med Sarajevom in Portorožem. Letala tega prevoznika bodo vsak torek dopoldne letela iz Sarajeva do Portoroža in se še istega dne popoldne vračala. Z odprtjem te proge se bo očitno izboljšala povezanost glavnega mesta BiH s Slovenskim primorjem in Istro. Portorož in Sarajevo bo povezovalo letalo dash-7, ki lahko sprejme 50 potnikov.

Zlati nakit iz Jugoslavije prodira na tuja tržišča

Jugoslovanski predelovalci zlata bodo letos z izvozom nakita in drugih okrasnih predmetov ustvarili okrog 20 milijonov dolarjev dohodka. Poslovni aranžmaji, ki so bili sklenjeni na nedavni mednarodni razstavi zlatega nakita v Celju, pa napovedujejo, da bi ta izvoz prihodnje leto lahko dosegel celo več kot 22 milijonov dolarjev dohodka.

Čeprav datira proizvodnja nakita iz zlata, srebra in drugih dragocenih kovin v Jugoslaviji že od davna, pa je pomembnejše izvozne rezultate dosegla šele v zadnjih letih. Uspešnemu prodoru jugoslovanskega nakita do svetovnih juvelirnic so največ prispevali mladi izšolani kadri. Mnogi mladi strokovnjaki za dizajn in obdelovanje nakita so se izšolali v britanski kraljevi kovnici v Londonu in pri najboljših italijanskih mojstrih.

Na leto se v Jugoslaviji predela več kot 8 ton zlata. Tri četrtine predelave je namenjene izdelavi zlatega nakita. S predelovanjem zlata in drugih plemenitih kovin se ukvarja kar 15 podjetij z okrog 2600 delavci in strokovnjaki raznih profilov.

V svetovni proizvodnji zlata je Jugoslavija udeležena z okrog 9,45%. Domači rudniki v Majdanpeku, Radovišu in Trepči pridobivajo zlato kot stranski produkt pri eksploataciji bakra, cinka, svinca in drugih barvnih kovin. Največji proizvajalec zlata je rudnik v Majdanpeku, v katerem so lani pridobili okrog 2,5 tone zlata v koncentratu. Po nekaterih podatkih je rudarsko-metalurški kombinat »Bor« v istimenskem mestu, v katerega sestavi dela rudnik v Majdanpeku, na evropskem seznamu proizvajalcev zlata na četrtem mestu.

Rezultati raziskovanja, do katerih so prišle strokovne ekipe Rudarskega inštituta in Geološkega zavoda v Beogradu kažejo, da bi lahko Jugoslavija zelo hitro povečala svojo proizvodnjo zlata za okrog 50%, kar pa je seveda odvisno od vlaganj v nadaljnja raziskovanja. Pozitivni rezultati so bili doseženi med raziskovanji na tako imenovanih razsipnih ležiščih na planinah Kopaonik, Goč, Jastrebac in Željini, v dolinah rek Pek in Timok ter v okolici Kladova na Donavi. V reki Pek znese vsebina zlata v kubičnem metru materiala od 0,3 do 0,5 grama, v reki Timok pa celo od 0,78 do 1,84 grama.

Minulo leto je bilo po količini predelanega zlata rekordno. V zlatnike, nakit in lege za stomatološke proteze in druge proizvode je bilo predelanih okrog 8.350 kg zlata. Največ so ga predelali v zlatarnah v Celju, Majdanpeku, Skopju, Sarajevu, Zagrebu in Prizrenu. Kapaciteta »Zlatarne« v Celju omogoča predelavo nakita za skupnih 3000 kg zlata. Celjska zlatarna je med največjimi v Evropi in je obenem največji jugoslovanski izvoznik zlatega nakita. Proizvode jugoslovanskih zlatarn za sedaj kupujejo največ partnerji iz Nemčije, Švedske, ZDA, Švice, Velike Britanije, Avstrije in Kanade, krog tujih naročnikov pa se stalno širi.

Pršuti tudi na Švedskem

Mesna industrija Primorske bo izvozila prve količine pršutov tudi na Švedsko. Prihodnje leto bo švedski kupec od MIP odkupil že najmanj 15.000 pršutov. Švedski partner je Novogoričanom ponudil še drug zanimiv posel,

in sicer sušenje pršutov severnih jelenov arvisov na enak način, kot v MIP sušijo kraški pršut. Že prihodnje leto bodo tako v sušilnicah na Krasu posušili najmanj 20.000 jelenjih pršutov. V MIP menijo, da bi sodelovanje s Švedi v prihodnje lahko prerastlo v trajnejšo obliko sodelovanja. Celoten letošnji izvoz MIP bo predvidoma znašal prek 7 milijard Lit.

Ob koncu tisočletja v Sloveniji milijarda dolarjev od turizma?

Temeljni cilj osnutka dolgoročnega razvoja turizma v Sloveniji do leta 2000 je, da bi se ob koncu tisočletja turistični devizni priliv povečal za petkrat glede na leto 1984. To pomeni, da bi od turizma iztržili okoli milijardo dolarjev. Za nadaljnji razvoj slovenskega turizma je zelo pomembna ugodna zemljepisna in prometna lega Slovenije. Ta naravna danost nudi možnosti, da prek turizma še bolj intenzivno aktivirajo ostale dejavnosti.

Kljub vsem primerjalnim prednostim, so se deleži slovenskega turizma v slovenskih, jugoslovanskih ter v svetovnih deležih v zadnjih desetih letih stalno zmanjševali. Turistične namestitvene zmogljivosti so leta 1984 razpolagale le z 79.957 stalnimi in pomožnimi ležišči. S turizmom so lani po veljavni metodologiji pridobili okoli 200 milijonov dolarjev.

Vzroki zaostajanja turističnega gospodarstva za drugimi dejavnostmi ležijo v zniževanju deleža turističnih naložb od 3,3 odstotka na 2,7 odstotka v obdobju 1970–1980, v neustrezni ekonomski in kadrovski politiki ter neizdelani razvojni strategiji.

Za doseg cilja dolgoročnega razvoja do leta 2000 je potrebna nadpovprečna rast turizma (5 odstotkov), da bi dosegli 3,5-odstotni delež turizma v družbenem proizvodu slovenskega gospodarstva, delež zaposlenih pa bi narasel na 40 odstotkov.

Do leta 2000 bi tako v Sloveniji povečali turistične namestitvene zmogljivosti za okoli 49 tisoč ležišč v osnovnih objektih. Leta 2000 bi tako razpolagali s 177.200 turističnimi ležišči, delež osnovnih turističnih zmogljivosti pa bi se povečal od 41 na 50 odstotkov. Povečanje prenočitvenih zmogljivosti je temeljni pogoj za nadaljnji razvoj turizma v Sloveniji ob vzporednem razvoju turistične infrastrukture (cestne, prometne, poštne, trgovske, obrtne, storitvene itd).

Projekt dolgoročnega razvoja turizma pomeni za Slovenijo alternativo za dolgoročni družbenoekonomski razvoj Slovenije do leta 2000. Turizem namreč poleg gospodarskih prednosti zagotavlja ohranjanje čistega okolja in upošteva ekološko prihodnost slovenskega naroda.

Ob ugotovitvi, da na trgovino, promet in zveze, kmetijstvo, prehrabeno industrijo in proizvodnjo pijač odpade kar 62,8 odstotka ustvarjenega turističnega dohodka in da je delež družbene akumulacije od turizma večji od povprečja, saj znaša 20,8 odstotka integralnega turističnega proizvoda, je moč uvrstiti turizem med dejavnosti, ki morajo biti najbolj zanimive za Slovenijo.

Pet zvezdic visoke kvalitete

Konec leta 1985 je komisija za ocenjevanje kakovosti gostinskih obratov pri medobčinski gospodarski zbornici Slovenije podelila dvakrat po pet zvezdic za znak kvalitete. Dobili sta jih gostišče Ivanka Potočnik v Križu pri Komendi in gostilna »Pri Kuklju« v Velikih Laščah.

Pri tem ocenjevanju upošteva komisija urejenost okolja in zunanji izgled gostinskega obrata, njegovo celotno opremljenost in urejenost, obseg in kakovost gostinskih storitev ter opremljenost prostorov in skrb za prijetno počutje gostov. Pet zvezdic pa nalaga lastniku lokala veliko odgovornost in skrb, da ga na tej ravni tudi ohrani.

Turistični nageli

Uredništvo notranjepolitičnih in gospodarskih oddaj Radiotelevizije Ljubljana je dalo pobudo za podeljevanje dveh turističnih nagrad. Posebna komisija podeljuje *Turistični nagelj* tisti gostilni, hotelu, podjetju, delovni organizaciji itd., ki si je pridobila posebne zasluge zanj. Nasprotno pa dobi negativno »nagrado« tako imenovano »bodečo nežo« tisti, ki si zasluži oceno »nezadostno«. To nagrado podeljuje posebna komisija, ki jo sestavljajo strokovnjaki s turističnega področja in novinarji.

V novembru je dobila Turistični nagelj za dobro domačo hrano in vino gostilna Šiker iz Pernice, ki stoji na pol poti iz Maribora do Lenarta, blizu gradu Hrastovec, kadar se peljemo proti mejnemu prehodu Šentilj. Gostilničar Jože Šiker nadaljuje tradicijo dedov in združuje poznavanje vin z domačimi jedili. Od jutra do večera skrbi za do-

V novih proizvodnih obratih Iskre v Postojni (foto: Janez Zrnc)

mače in tuje goste, med katerimi je največ Avstrijcev, Madžarov in Italijanov. Ta spreten in podjeten gostilničar prideluje odlična vina na Urbanu. Ponaša se z vrsto nagrad z mednarodnih vinskih sejmov, ki se odvijajo v Ljubljani in so pojem za kvaliteto vin. V njegovi kleti je gost presenečen, saj pije naravnost iz sodov pristno domačo kapljico. Gospodar ima tudi vinski arhiv s sortnimi vini od leta 1958 dalje. Tu se razveseli srce vsakemu poznavcu in ljubitelju prvovrstnega vina.

Jedilnik v tej 115 let stari gostilni je raznovrsten in bogat. Postrežejo ti z vsemi vrstami domačih, slovenskih jedi. Vse leto dobijo gostje »kmečko pojedino«, kolone, za Martinovo je na mizi gos, jed »bograč« servirajo v kotličkih, ki jih postavijo na mizo, da si gost postreže sam. Slastne so še nadevane prsi, štajerska kislja juha in vrsta štajerskih dobrot. Duša vsega pa je dobra kuhinja. Nekateri gostje prihajajo na Šikerjeve specialitete preko vse Slovenije, iz Trsta, Gorice, z Dunaja in Gradca.

Ob 90 – letnici Planinske zveze Slovenije

V obdobju 1981 – 1985, ko je Slovenska planinska organizacija slavila svojo 90-letnico, so bile odprte naslednje novozgrajene ali adaptirane visokogorske postojanke ali koče: Dom Petra Skalarja na Kaninu, Koča pod Go-

lico, zavetišče pod Špičkom, Triglavski dom na Kredarici, Dom pri Krnških jezerih, tovarna žičnica do Pogačnikovega doma, Dom na Kamniškem sedlu, Dom na Uršlji gori na Koroškem, Prešernova koča na Stolu, Koča na Razor planini, Koča na Planini Jezero, Koča na Klemenči jami pod Ojstrico in Koča na Ratitovcu.

Z njimi se ni samo povečalo število ležišč in sedežev v planinskih postojankah, ampak se je bistveno povečala tudi kvaliteta in količina planinske turistične ponudbe, kvaliteta storitev. Izboljšali so tudi sanitarne pogoje, protipožarno varnost, nova ležišča oziroma prostore pa so pridobili v Karavankah in Zahodnih Julijcih.

Sadni koncentrat za ZDA

Delovna organizacija Vino-Župa iz Aleksandrovc ter ameriška firma International Food Storage Corporation sta podpisali pogodbo o sofinanciranju posodobitve in razširitve tovarne sadnih sokov in sadnega koncentrata. Investicija bo veljala 2,5 milijarde dinarjev. Tuji partner bo pri naložbi sodeloval s 15 odstotki lastnih sredstev. Obnovitev tovarne bo zaključena predvidoma do leta 1987, ko se bo zmogljivost tovarne dvignila na 3800 ton sadnega koncentrata letno. Dogovorjeno je, da bo celotno proizvodnjo prevzel ameriški partner za prodajo v ZDA.

Arhiv – družbeni spomin

V ljubljanski Grubarjevi palači hranijo cesarske odloke, škofovska pisma, stare urbarje in katastre, prošnje tlačanov – dokumentarne dokaze za mnoge zgodovinske dogodke.

Dne 25. marca 1616 je hudo bolan mož s tresočo se roko napisal – pod tekst, ki ga ni zapisalo njegovo pero – tele besede: »By me William Shakespeare«.

Nekaj let kasneje, morda 1616, ko je nadvojvoda Ferdinand II. postal cesar, pa je neznan pisar zapisal tole prisego, veljavno za vse ljubljanske meščane: »In Iest N; persem pruti Gospodi Bogu, Ozhetu nebeskimu, da iest otzhem nasimu Suetlimu Cesariu inu Deselskimu Firstu Ferdinandu, Inu tudi Gospudi Burgermaistru, Richtariu, inu postenimu Ratu, tiga Poglautiga mesta Lublane eden fuest, pernareden, pocorn Bugar biti, nieh postaua, ordnunge, sapouidi, prepouidi pocorno dersati . . .«

V večini ljudi ta dva stara papirja, popisana s črnilom, kakršnega nihče več ne izdeluje, zbujata predvsem ganotje: Tako od daleč sta prišla, pa tako znano zvenita! Prvi je podpis pod oporoko in William Shakespeare, pisatelj, ki mu zlepa ni mogoče najti para, je bil tedaj že tako bolan, da se mu ni več posrečilo pravilno napisati svojega imena. Umrl je nekaj dni kasneje. Drugi papir, star prav tako dobra tri stoletja, ni ganljiv zaradi pomota, ki bi nastale od presihajoče življenjske moči, pač pa, ker je, nasprotno, izraz življenjske moči in samozaveesti slovensko govorečih ljudi. Na davnem začetku sedemnajstega stoletja so meščani Ljubljane po slovensko prisegali, da bodo spoštovali red in postave!

Čustvenega odziva pa stari papirji ne zbujajo le zaradi tistih, ki so jih napisali, pač pa tudi zaradi onih, ki so jih ohranili. Skozi koliko rok je moral iti takle star dokument, koliko glav je vsakokrat tehtalo, ali ga kaže zavreči – in se zmeraj znova odločilo, da raje ne. In tako so se ohranili.

V Arhivu Slovenije, kjer hranijo meščansko prisego iz 17. stoletja (Shakespeareove oporoke seveda ne; ta je pač bila in ostala angleška last!), je shranjena cela gora papirjev, ki so stari že stotine in stotine let. Med njimi so urbarji in stavbni načrti, oporoke in rojstni listi, računovodske knjige in cesarski razglasi, sodne odločbe in zapisniki s policijskih zaslišanj . . . In sem in tja je med njimi – recimo v kakšni stari računovodski knjigi ali pa med

zapisniki s sestankov – mogoče najti listek: »Tole je za star papir« ali pa »Neuporabno«. In vendar se je zmeraj znova našel kdo, ki je tiste stare papirje pobral, obrisal, shranil, odnesel v arhiv, popisal, spravil v fascikle. Vseh teh papirjev v Arhivu Slovenije je danes približno 15 tisoč tekočih metrov, kar pomeni, da bi človek hodil mimo njih petnajst kilometrov, ko bi bili vsi lepo po vojaško postavljeni pokonci, kakor da so knjige.

Zakaj je človek sploh izumil arhive, zakaj sploh toliko energije posveča ohranjanju? Dr. Matjaž Kmecl, ki je ob štirideseti obletnici uradnega in samostojnega obstoja slovenskega arhiva, pripravil govorniško počastitev arhivov, je takšnega mnenja:

»Spomin je namreč edina človekova možnost za obvladovanje časa: da ne drvim brezglavno iz sprotne sedanosti v prihodnost, kot neumna žival, da se učimo iz preteklosti, se skoz njo preverjamo, da vemo, kdo smo, kaj smo storili in kaj nam je storiti. Družbeno urejen spomin se imenuje arhiv. Zato je ob vsej svojih kulturni pomembnosti arhiv tudi zelo važna oblastvena ustanova, v mnogočem izraz in potrditev suverenosti. In tako kajpada ni čudno, da je bil Arhiv Slovenije ena prvih institucij, ki jih je po osvoboditvi 1945, v trenutkih dokončne slovenske svobode, oklicala, razglasila in postavila na noge prva slovenska vlada, imenovana 'narodna'.«

Stari papirji so kratko malo priče, da je bil pred današnjim dnem še večerajšnji dan, da se je nekaj zgodilo, ne pa, da se nam samo tako zdi. Kako pomembno je to, pa se zmeraj znova izkaže šele tedaj, ko dokaza ni. Tako kot se šele ob boleznih zavemo, kaj je zdravje, se šele ob odsotnosti pisanih virov zavemo, kako pomembni so. O tem dovolj zgovorno pripoveduje življenje Winstona Smitha, junaka Orwellove knjige 1984; Winston sodi med pravo armado ljudi, ki skrbno in pretehtano popravljajo zgodovinske dokumente in s tem poskrbijo, da je nemogoče zatrdno reči: To in to se je zgodilo, tako je bilo in nič drugače. Kadar ni nikakršnih dokumentov, ni možna nobena trditev več – bolje, ni dokazljiva nobena trditev. In potem je, jasno, možno trditi, da je Partija izumila avione . . .

Toda za potrdilo pomena arhivov, kjer je črno na belem zapisan zgodovinski spomin, se nam ni treba zatekati v »znanstveno fantastiko« oziroma v negativno utopijo Orwellove vrste. Pol stoletja se je v teh krajih dogajalo nekaj, kar je enako zgovorno in morda še bolj prepričljivo.

Ko je leta 1918 propadla in razpadla starodavna država Avstro-Ogrska, se je delilo vse, kar pač predstavlja last neke države: ozemlje, ljudje, znamenitosti. Kar zadeva arhive, je bil leta 1923 sklenjen med Avstrijo in Jugoslavijo sporazum, ki je natančno določil, kaj komu pripada. Pa vendar se je Avstrija desetletja in desetletja izogibala določilom tega sporazuma. Velmožje njenega kulturnega življenja so namreč vztrajali v veri, da bo Avstro-Ogrska po svoje živela dalje, če bo hranila dokaze o dobi svojega obstoja. Obdržati stare pergamente s cesarskimi pečati, porumenele listine z baročnimi plemišskimi podpisi, ponižne prošnje tlačanske raje, ganljive prisegeljanosti in pokorščine . . . vse to naj bi pomagalo ohranjati vsaj senco nekdanjih dni, dokazovalo naj bi, da je nekoč obstajal mogočni imperij, ki je segal vse do Jadranskega morja in zajemal množico krajev s komaj izgovorljivimi imeni.

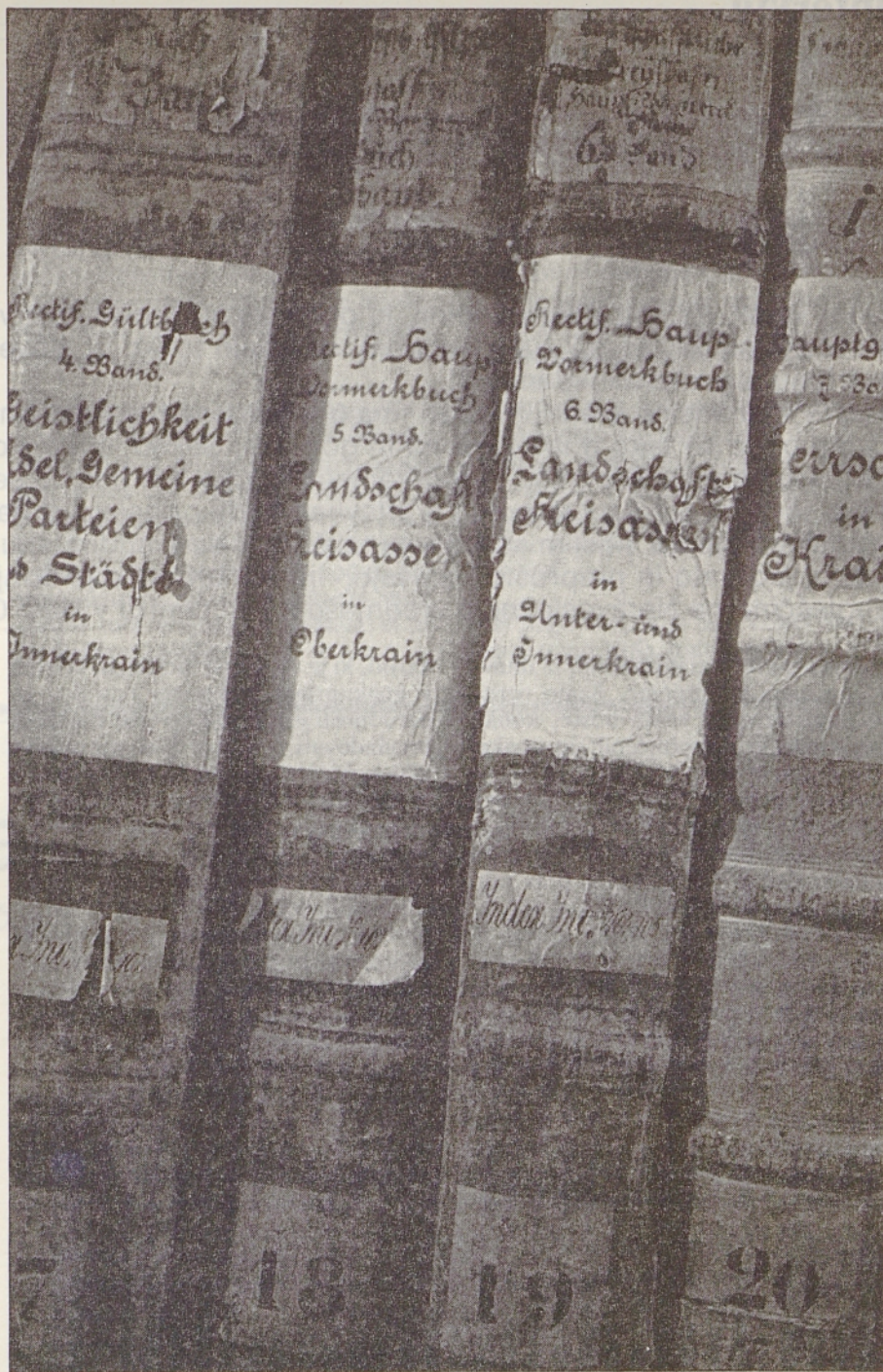
Toda nekaj podobnega, samo v nasprotno smer zasukanega, so verjeli tudi na drugem koncu meje. V novonastali, tako rekoč še zeleni državi Jugoslaviji, za nameček obremenjeni s samoočitajočo mislijo o »nezgodovinskih« narodih, so kulturni in politični velmožje enako zadržito hoteli dobiti arhive; potrdili naj bi; da ti narodi niso od danes, da njihov jezik ni izmišljotina, da njihova kultura ni neeksistentna; da se je marsikaj zgodilo, ne pa, da se nam samo tako zdi; da je vse mogoče bilo, ne pa, da se je samo nekomu sanjalo. In pri tem ni bistveno, kako pomembno je tisto bilo. V arhivih se hranijo – in kako skrbno! – tudi listine o tem, da je Jurij Polanec, ki so mu po domače rekli Cepec, bil pa je ribiški hlapec, doma iz Polhovega Gradca, svečano prisegel, da bo pošteno opravljal svoj posel in da ne bo ribam »nobene škode dopernašal«.

Toliko bolj skrbno se v Gruberjevi palači oziroma njenem modernem prizidku hranijo listine, ki govorijo še kaj

drugega, denimo, kod in kdaj je kateremu kraju priznal mestne privilegije, kdo in kdaj je kateri družini podaril plemiški naziv, od kod in zakaj pripada komu neko posestvo, kako in kdaj so se popisovala polja in ustvarjal kataster, zakaj so se uprli podložniki, kdo vse je daroval kaj denarja za delo mestnega špitala, kdaj je bila ustanovljena šola in kaj vse se je v njej učilo, kdaj se je sestala vlada in kaj se je govorilo in sklenilo . . . in tako naprej malone v neskončnost.

V zadnjih nekaj letih se je iz Avstrijskih trezorjev in muzejev vrnilo nekaj kamionov gradiva, ki je nastajalo na slovenskih tleh in bilo po dolgih desetletjih priznано za jugoslovansko last. Dolga in ne prav prijetna pogajanja pa se nadaljujejo, kajti jugoslovanski arhivariji zahtevajo še celo rešto papirjev, ki jih avstrijski arhivariji ne dajo. Med temi je skoraj neprecenljiva dragocenost – celoten arhiv samostana Žiče, prve kartuzije v srednji Evropi. Skupaj s tem arhivom pa je še trojica samostanskih arhivov, odpeljanih na Dunaj, ko je cesar Jožef II. razpustil samostane in so si dvorni uradi prilastili njihovo premoženje.

Toda če Arhiv Slovenije s tolikšnimi težavami prihaja do teh dragocenih papirjev, se mu hkrati dogaja, da mu ponujajo v last in obdelavo svoje zasebne arhive ljudje, ki jih nihče ni za nič poterjal. In to ne le ljudje, ki so doma v krajih, po katerih Arhiv Slovenije nosi ime. Pred nekaj leti se je v Arhivu oglasil mož, ki živi v Nemčiji, pa je dokument svojih prednikov želel spraviti v Gruberjevo palačo ob Ljubljani. Ti predniki so bili lastniki gradu Hmeljnik, mogočne stavbe v bližini Novega mesta. Druga svetovna vojna je družino pregnala in grad uničila. Po štirih desetletjih pa se je veliko papirjev vrnilo spet v Slovenijo, kajti njihovemu lastniku se je zazdelo, da sodijo tja, kjer so nastali in da jih bodo tu znali vse bolj ceniti kot pa tam, kjer komaj zmorejo izgovorjavo besed Hmeljnik in Dolenjska.

Droben detajl z neizmernih arhivskih polic v Arhivu Slovenije (foto: Dragan Arrigler)

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Lahko je s tujo roko kače
loviti.

Lenoba človeka hitreje
konča kot delo.

Lenuh ima v ustih pipo,
na glavi pa bibo.

Lonec lončarja hvali.

Mnogo rok mnogo stori,
mnogo trebuhov mnogo
pojé.

Najboljša služba je pasja
mati, najslabša pa še
imena nima.

Kar ljudje radi store, to
jih lahko stane.

Graja vzbuja občutek
krivde.

Hudega ni treba klicati,
pride samo.

Izrečena beseda se ne
vrne nobena.

Jaz govorim o sraki, ti pa
o vrani.

»Jezik se posuši, če ne miga . . .«

»Mar veste, da ima naša mladina, ki obiskuje slovenski licej v Italiji, kar osem ur slovenščine na teden? Naj poudarim, da imajo toliko ur slovenščine na oni strani slovenske oziroma jugoslovanske meje?!

Tudi v italijanskih srednjih šolah imajo učenci na teden osem ur materinščine. Mi pa se čudimo, da so tako dobri govorci in govorke. Saj so lahko, ko pa svojo materinščino negujejo, spoštujejo in se je tudi temeljito učijo. Pri nas pa se materinščine učimo čedalje manj, čeprav iz leta v leto bolj ugotavljamo, da prihajajo iz naših šol – tudi univerz – skoraj nepismeni ljudje. Mislim seveda na takšne, ki se s hudimi mukami izražajo, še težje pa kaj jasno, jedrnato in preprosto napišejo,« je kar bruhnilo iz Sonje Caharije, profesorice angleščine na Naravoslovnem srednješolskem centru v Novi Gorici.

»Slovenci svojo materinščino iz dneva v dan manj spoštujemo. Samo ozrite se okoli sebe in videli boste, koliko neslovenskih – potujčenih in spakdranih imen hotelov imamo. In ne samo imen hotelov, barčkov, restavracij itd. Tudi cela množica proizvodov, ki gredo iz tovarn, imajo tuje zveneča imena. Zakaj? Včasih imam prav zato občutek, kot bi živela v Ameriki . . . Temu potujčevanju očitno nihče ni kos, tudi jezikovno razsodišče ne . . . Mar ni tako zato, ker sebe in svojo materinščino premalo spoštujemo?

Že tako slabo slovenščino pa kvari tudi nejasno (da ne omenjam posebej, da je to tudi dolgočasno!) pisanje v časopisih in revijah, pa na radiu in televiziji. Pa vendar se mi zdi, da najslabše pišejo in govorijo prav naši politiki in političarke. Zdi se, da skoraj prav nihče ne zna nič več jasno, jedrnato in na kratko povedati.

Moti me tudi to, da večina naših politikov (tu se ne bi spuščala v vsebino) bere svoje govore. Skoraj povsod na tujem politiki govorijo na pamet, kar seveda pomeni, da so se svoje materinščine nekoč temeljito naučili. Pri nas pa še pri branju govorov jecljajo . . . To, da mnogi izmed njih celo v Sloveniji javno govorijo v nekakšni jugoslovanščini, pa je prava sramota,« je dodala.

VSİ JUGOSLOVANSKI JEZIKI NAJ BODO ENAKOPRAVNI

»Pa nikar ne mislite, da sem proti Jugoslaviji, proti federaciji, da imam kaj proti kakšni narodnosti. Nasprotno! Sem pa za pravo – ne samo na papirju zapisano – enakopravnost med narodnostmi in narodi Jugoslavije. S tem mislim seveda tudi na jezikovno enakopravnost. To pa pomeni, da tisti

narod, ki je številčno močnejši, ne sme v enakopravni federaciji narodov in narodnosti jezikovno (in tudi drugače) prevladovati. Če se v Švici na primer lahko vsi naučijo nemško, francosko in italijansko, torej tri skoraj popolnoma različne jezike, ni vrag, da se tudi Jugoslovani ne bi mogli naučiti poleg materinščine še enega ali dveh jugoslovanskih jezikov. Tako bi se lahko Slovenci učili poleg srbohrvaščine še makedonsko, Srbi pa slovensko in makedonsko itd. S tem hočem reči, da bi lahko v zvezni skupščini vsak govoril v materinščini, pa bi ga ostali razumeli. In ne samo v zvezni skupščini – tudi na ulici . . . Fakultativno pa bi se lahko učili – in to že na osnovnih šolah – še italijansko, madžarsko, romsko, turško . . . – in to povsod tam, kjer te

manjšine živijo,« je pripovedovala naprej.

Predvsem pa meni, da bi se morali vsi, ki delajo, živijo ali se šolajo v Sloveniji, pa so iz drugih krajev Jugoslavije, naučiti slovensko. Zakaj se lahko čez noč naučijo nemščine, če delajo v Nemčiji? In še nekaj se je vprašala. Bi mar kakšen Slovenec ali Slovenka lahko delal na primer na občini ali kot natak v Zagrebu ali Beogradu in se s strankami ali gosti pogovarjal samo po slovensko? »Pri nas pa so v učiteljskih vrstah na slovenskih šolah ljudje, ki so pri nas opravili strokovni izpit, slovensko pa ne znajo!? Nikakor nisem proti njim, sem pa proti temu, da v Sloveniji v javnih službah delajo ljudje, ki ne znajo slovensko,« je nadaljevala.

Čutila sem, da jo še nekaj tišči. In prav sem imela. »Mislim, da ta očitna jezikovna neenakopravnost boli tudi marsikaterega našega predstavnika v Beogradu, a mnogi raje molčijo, kot pa da bi bili ob lep položaj . . . Jaz pa se ne bojim in prav vesela sem, da imam priložnost javno povedati, kaj čutimo mi Primorci in Primorke, ki smo v preteklosti toliko pretrpeli za svoj jezik in za svojo narodnostno samobitnost!«

QUI SI PARLA SOLTANO ITALIANO!

Če hočete razumeti še vedno narodnostno zavedne Primorce in Primorke, potem moramo pokukati v preteklost. Zakaj še posebej oni čutijo, da je slovenščina ogrožena? Pojdimo z našo sogovornico v njeno otroštvo.

Pisalo se je leto 1942 in Sonja Caharija, ki je imela tedaj šest let, je šla v osnovo šolo. Jasno, da je bila italijanska, saj je bila tedaj Primorska pod

Sonja Caharija: »Materinščino bi morali bolj spoštovati!«

Italijo. Tam so lahko govorili samo italijansko. Italijani so načrto (nasilno in manj očitno) asimilirali avtohtono slovensko prebivalstvo. Kako? Organizirali so brezplačne vrtce, kjer pa so bile samo italijanske vzgojiteljice. Otroci so bili tepeni, če so med sabo govorili slovensko. Tudi v šoli, kjer so bili samo italijanski učitelji, je bilo prepovedano govoriti slovensko. Sonjina mati se še spominja, kako so njenega sošolca, ki se ni hotel odzvati fašističnemu pozdravu, privezali na kol in ga vlekli po cesti, dokler ga niso na pol mrtvega pustili sredi ulice.

Seveda pa fašisti niso bili tako »nežni« z odraslimi. Če so izvedeli, da na primer trgovec (lastnik ali najemnik trgovine) govori s kupci slovensko, so mu trgovino enostavno zaprli, njega pa poslali v taborišče... Povsod so viseli napisi: Qui si parla soltano italiano! (Tu se govori samo italijansko!)

Ko je kapitulirala Italija, so prišli Nemci in tedaj je bilo Sonjinega šolanja konec, saj so bili pri njej doma komunisti, osnovno šolo – sicer v slovenskem jeziku – pa so organizirali belogardisti. Po vojni se je Sonja Caharija, rojena v Stari Gorici, kjer so od nekdaj živeli Slovenci in Italijani, preselila v Novo Gorico oziroma Solkan. Naša sogovornica je torej šele pri devetih letih pričela hoditi v slovensko šolo v Solkanu.

Potem je končala gimnazijo in šla v Ljubljano študirat. Doma so skromno živeli. Oče je bil šofer, mati gospodinja, a ves čas sta poudarjala, da je znanje – torej izobrazba največja dota, ki ji jo lahko nudita. Znanje in trdne korenine ter narodnostni ponos. To troje skušata zakonca Caharija sedaj vsaditi tudi svojim otrokoma, ki že študirata v Ljubljani:

SLOVENSKI JEZIK IN TUJI JEZIKI

In spet sva bili pri jeziku. »Mar veste, da imajo mladi, ki obiskujejo na primer naravoslovno usmeritev, le tri ure materinščine na teden, da je imajo le družboslovci štiri ure na teden? Kako se lahko primerjamo s Slovenci v Italiji, ki je imajo osem ur na teden? Mar to pomeni, da Slovenci v lastni domovini ne pustimo mlademu rodu, da bi se temeljito naučil materinščine? Kaj bodo o tem povedali načrtovalci usmerjenega izobraževanja? In ali je predmet samoupravljanje s temelji marksizma, ki ga imajo vsi »usmerjenici« vsa leta, in to kar dve do tri ure na teden, res bolj pomemben od materinščine?

(del pogovora, ki je bil v celoti objavljen v reviji Naša žena)

ALBINA PODBEVŠEK

V Šentlabertu je šola srce kraja

Janez Prestor, najljubši učitelj

Načelo, naj bo šola vpeta v življenje kraja, je lahko samo prazna fraza, lahko pa je resničnost, nad katero se ljudje navdušujejo. Tako je v majhni vasi, visoko nad rudarskim Zagorjem, kjer že 22 let poučuje Janez Prestor, nedavno nagraden v Beogradu kot najbolj priljubljen učitelj v Sloveniji.

»Vesel sem tega priznanja, vendar ni samo moje, marveč jo zasluži tudi moja žena Boža, ves naš kolektivček, predvsem pa krajani, s katerimi vzorno sodelujemo. Sam ne bi zmozel ničesar,« se je razgovoril sila mladosten, vitalen, odločen in vedno nasmejan učitelj, ki živi s to šolo kakor s svojim domom.

Avto pošteno sopiha, preden se prikoplje na 650 metrov nadmorske višine, kajti cesta je strma, ovinkasta in večinoma makadamska. Hiše ob cesti, naslonjene na pobočja, so v glavnem lepo obnovljene, kajti ljudje si služijo kruh v dolini, saj polja ne dajejo dovolj. Tudi šola v Šentlabertu je obnovljena in že na zunaj kaže, da v njej vrvi življenje ljudi, ki svoje delo opravljajo z ljubeznijo. Tudi v zimskem času so okna okrašena z zimzelenimi lončnicami, poleti pa je poslopje sploh v cvetju.

Šola ima štiri razrede in ker je otrok le 32, sta po dva in dva razreda skupaj. Tako Janez Prestor uči tretji in četrti

razred, njegova žena Boža pa prvega in drugega. Tretja učiteljica jima pomaga pri varstvu in vodi malo šolo, se pravi otroke pred vstopom v osnovno šolo.

Znotraj je šola kot prijeten dom s kuhinjo, z vzorno čistimi sanitarijami, pred katerimi ima vsak otrok svojo brisačko, v razredih pa so umivalniki in omarice z zobnimi krtačkami, kajti

otroci si po kosilu umivajo zobe. Sliko te vzorne šole pa dopolnjuje klet in shramba. Ta dva prostora sta bila novembra tako polna, da so kozarce z marmelado morali zložiti na police v knjižnici.

»Pa nikar me ne slikajte z marmelado in knjigami,« se je zasmel Janez Prestor, ko je razlagal, kako so učenci pobrali slive pri kmetih, jih spečkali,

Janez Prestor, učitelj med skupino otrok v Šentlabertu nad Zagorjem, najbolj priljubljen učitelj v Sloveniji.

kuharica pa je potem s pomočjo učiteljic skuhala marmelado.

»V šolskem programu piše, da se morajo otroci v šolah privajati proizvodnemu delu. Tako se mi jeseni spravimo na lažja kmečka dela. Šolarji pobirajo krompir, slive, jabolka, ličkajo koruzo. Del teh pridelkov gre v šolsko shrambo. Sicer pa smo se zmenili s starši, da nam vsako jesen prinašajo pridelke in zaradi tega je prehrana otrok – kosilo in malica – pri nas zelo poceni,« je pripovedoval iznajdljivi učitelj.

In ljudje tako živijo s šolo, da včasih kaj prinesejo, četudi nimajo otrok v šoli. Babice tudi prihajajo pomagat, ko na primer pripravljajo repo ali zelje za kisanje. Zanimivo je, da otroci naberejo tudi vse čaje, ki jih popijejo med letom.

»Imamo tudi bogato kulturno življenje. Naši otroci pojejo in recitirajo na vsaki proslavi. Veliko bivših učencev je v kulturno-prosvetnem društvu, ki je doslej pripravilo že 19 dramskih del.

Vsakič, ko igrajo, je dvorana nabito polna, »je našteval učitelj in dodal, kako komaj čakajo, da bo zgrajen nov gasilski dom, v katerem bo dvorana, prostori za krajevne organizacije in trgovina.

Vaščani opravijo veliko del prostovoljno in Janez Prestor je vedno zraven, naj gre za pokrivanje strehe gasilskega doma ali za kopanje jarka za telefon. Učitelj dela tudi v krajevni skupnosti, je predsednik prosvetnega društva in režiser iger, predsednik Rdečega križa, skratka, povsod, kjer se kaj dela, je zraven.

»Nikar mi ne recite, da sem podeželski učitelj, kajti mi smo daleč od zakotnosti, smo sredi življenja,« je poudaril učitelj, ki je v dobrih dveh desetletjih veliko pripomogel, da je kraj povsem spremenil podobo. Iz zaostale vasice, kamor niti avtobusi niso vozili in ni bilo ne vodovoda, ne telefona, ne kulturnega utripa, je pomagal ustvariti prijeten kraj z vsem, kar je potrebno za sodobno življenje, edinole asfalta

jim še manjka in zanj se borijo, kolikor morejo. Za zdaj si nameravajo asfaltirati vsaj cesto skozi zaselke, da se jim ne bo prašilo pod nosove.

»Nekdaj je bilo tu tako drugače, da si niti zamišljati ne morete. Ko sem prišel, je bilo tu vzdušje za Cankarjevega Martina Kačurja,« se je spomnil na mlada leta, ko je prišel z učiteljskega kot štipendist zagorske občine.

Šolsko poslopje je bilo razmajano, zastarelo, brez prave kurjave, da so jim čevlji zaledeneli v veži. V Šentlambert tudi avtobusi niso vozili in sploh so bili pozabljeni, »bogu za hrbtom.« Pred dobrimi osmimi leti so šolo hoteli kar ukiniti in tedaj se je učitelj Janez Prestor skupaj s krajani toliko časa boril zanj, da so občinski možje sklenili, da jo bodo rajši obnovili. Od tedaj je vzcvetela ne le šola, ampak tudi sam kraj. Danes je šola središče življenja, srce, ki utripa s krajem in zanj.

IVAN CIMERMAN

Bela krajina se je otresla nerazvitosti

Dobro je pripotovati v Belo krajino v dežju in snegu in mrazu, da te ne premami lepota pokrajine, ki jo krasijo breze, livade, travniki in vinsko gričevje s slikovitimi zidanicami. Cesta iz Ljubljane proti Beli krajini skozi Žužemberk teče ob Krki, ki pred zimo izgubi svojo smaragdno lepoto, pri Soteski jo prečka, mimo beže Podhosta, Podturn, Kočevske poljane... Še Stare žage in že prečkamo pri potoku Črmošnjica občinsko mejo Črnomlja in začenja se Bela krajina. V Črmošnjicah je poleti 1944 deloval glavni štab slovenskih partizanov. Vozimo mimo krajev Kot in Lokve in po 95 kilometrih – Črnomelj, na pomolu rek Lahinje in Dobljice. V petnajstih letih je naredil skokovit razvoj in si priklučuje vasi, ki nastajajo iz njih predmestja, kot so Vojna vas, Dolenja vas, Loka, Kočevje.

Črnomelj je gospodarsko, kulturno in upravno središče občine, ki zajema 486 kvadratnih kilometrov, 14 krajevnih skupnosti pa je naselilo 17.544 prebivalcev, ki živijo v 174 naseljih.

Najprej se oglasimo pri sekretarju občine Ivanu Požeku in ta nas popelje k predsedniku izvršnega sveta občine Juretu Perku.

Druga občina v Beli krajini zajema območje Metlike, ki na površini 108 kvadratnih kilometrov vključuje 59 naselij in šteje 7860 prebivalcev.

NA PREHODU IZ NERAZVITEGA V RAZVITO OBMOČJE

Takole je stekla beseda v mestni hiši, ko jo je povzel župan: »V tem srednje-

Jože Tržok, pospeševalec za živinorejo KZ Črnomelj

ročnem obdobju ima Bela krajina status prehodnega obdobja iz nerazvitega v razvito območje. To pomeni, da nekatere veje, kot so zdravstvo, šolstvo, otroško varstvo in splošna poraba, še dobijo delne dotacije iz ustreznih skladov, ostale panoge pa živijo same. Tako imamo še 6 krajevnih skupnosti: Stari trg, Vinica, Adlešiči, Griblje, Dragatuš in Talčji vrh, ki še uživajo status nerazvitih območij.

Po letu 1970 se je začel za Belo krajino opaznejši razvoj. Do tedaj je bilo 40 odstotkov kmečkega prebivalstva, danes ga je le še 15 odstotkov. Industrija spreminja podobo vasi. 7000 zaposlenih imamo, največ jih dela v Črnomlju v Beltu, v obratu IMV, tovarni opreme ČRN, v obratu metliške Beti, Emoni-Merkurju, Emoni-Dolenjki, Kmetijski zadrugi, obrtnih dejavnostih, turizmu, v rudniku rjavega premoga, prometu. Industrijski obrati ali tovarne so zrastle v Semiču, Vinici, Starem trgu, v Adlešičih. Za razvoj plačujejo krajani dva samopripevka, enega 1,5 odstotka od netto osebnih dohodkov za komunalne dejavnosti in drugega, 1,5 odstotka za posodabljanje šolskih prostorov.

Letos smo razširili šolo v Semiču, ki

je edina celodnevna šola v občini. Zgradili bomo center srednjih šol, v katerem se bo šolalo 350 do 400 učencev družboslovne, naravoslovne – matematične in kovinske usmeritve. V program raznih del se vključujejo tudi mladinske delovne brigade, ki opravljajo dela pri vodovodih, cestah in so mnogo pomagali k izgradnji »Partizanske magistrale« na relaciji Adlešiči–Črnomelj–Podturn–Soteska–Dvor–Žužemberk, Bič (tu prečka avtocesto Ljubljana–Novo mesto) – Bogenšperk–Litija–Moravče.

Po onesnaženju Krupe smo morali te kraje oskrbeti z vodovodom, veliko nam pomagajo člani Jugoslovanske ljudske armade pa tudi pionirji. Za pitno vodo smo zajeli potok Dobličico, 6 km od Črnomlja. V letu 1985 semiška Iskra pri svoji proizvodnji ne uporablja več pirolena.

Veliko smo pričakovali tudi od turizma, ki pa se še ni razmahnil tako, kot bi se moral. Veste, Belokranjci so po srcu preveč dobri, da bi si iz naravnih lepote in vina kovali dobiček, tako da turist več odnese, kot pa prinese. Načrtujemo sodoben hotel in posodobitve gostinskih objektov. Osnova kmetijska usmeritev v občini je živinorejska proizvodnja, proizvodnja mleka in pitane govede ter rastlinska proizvodnja.

Obrtna zadruga »Bela krajina« Črnomelj vključuje 202 obrtnika, okoli 95 občanov pa opravlja obrtne storitve ko postranski poklic. Domača umetna obrt ohranja etnološke posebnosti Bele krajine za bodoče rodove. V marcu 1985 smo sprejeli tudi predpis, ki določa davčne olajšave za obrtnike.«

V obdobju 1986–1990 se bo gospodarstvo usmerjalo v posodabljanje kmetijstva in industrije, Belta, Iskre; Belt že ima mednarodno posojilo, nova investicija pa bo znašala okoli 250 milijard dinarjev.

BELOKRANJCI IMAJO ZDAJ KRUH DOMA

Zanimivo in obetavno je za mladino Bele krajine, da se po študijah v Ljubljani in drugod vrača – domov. Študentje, ki so še donedavna iskali možnosti zaposlitve po vsej Sloveniji, imajo zdaj doma priložnost, da pokažejo svoje znanje. Mlade, sposobne kadre pa rabijo, predvsem za novo tehnologijo in povečanje izvoza ter strokovno raven podjetij.

Tudi problem Romov (nekoč Ciganov) rešujejo vse uspešneje. Okoli 500 jih je tod, žive na Lokvah, v Kanižarici, Pri štirih rokah, pri Vinici. Mnogi med njimi so se že zaposlili, dela jih okoli 100.

Kmetijska zadruga v Črnomlju ima v svojih enotah v Črnomlju, Dragatušu, Vinici, Adlešičih, Semiču, Gribljah,

Predsednik izvršnega sveta črnomalske občine Jure Perko (na desni) in sekretar Ivan Požek.

Razgled z vinskih gričev Stražnjega vrha pri Črnomlju.

Gospodar s Stražnjega vrha Stane Turk (na sredini), levo pospeševalec za vinogradništvo KZ Črnomelj, Andrej Fabjan ter Tone Eršte, komercialni sodelavec Matice. Foto: I. C.

Starem trgu in drugod zaposlenih 100 delavcev, sodelujejo pa z okoli 1200 kmeti-kooperanti. V temeljni organizaciji »Živinoreja« imajo delovne enote v Dragatušu, Lokvah, Blatniku, Krasincu in Klavnici, kjer dela 50 delavcev.

Jože Tržok, kmetijski pospeševalec v KZ Črnomelj, nam je povedal: »Temeljna organizacija »Živinoreja« pridelata letno okoli 4,5 milijona litrov mleka, 322.000 kg govejih pitancev, 212.000 kg telet, 410.000 kg pšenice, 670.000 kg krompirja, 250.000 kg rdeče pese, 45.000 kg prašičev. Zadnje čase ljudje vse bolj gojijo tudi tobak, ker so stroški zanj manjši, tudi ajda je vse donosnejša, lani so je odkupili okoli 60 ton.«

V boju za večje pridelke so izvedli komasacije (zaokrožitev posestev) na 54 ha v Cerkovišču ter 152 ha v Gribljah. Izboljšujejo zemljo na območju 450 ha v Dragatušu. Na 250 ha izvajajo dela in regulirajo Podturnščico. V obdobju 1986–1990 jih čakajo dela na območjih Dobliče–Jerneja vas, Lokve, Petrova vas, Tribuče; tu so še območja Mali Nerajec proti Vinici, obkolpska dolina, Radenci itd.

V Lokvah imajo 250 pitancev, na farmi piščancev v Krasincu 60.000 brojlerjev in 35.000 nesnic, v Dragatu-

šu 250 glav pitancev. Zelo je razvita kooperacija s kmeti.

Seveda pa imajo kmetje tudi precej težav, saj ne zmorejo več visoke cene umetnih gnojil, semena, krmil, meso pa raje kot zadrugi prodajajo na Hrvaško, prav tako pšenico, ki ima nizko odkupno ceno. Tako je prireje vse manj, vse češči so zakoli plemenske črede. Tudi obresti za najete kredite imajo devalvacijske razsežnosti, ki jim skoraj ni videti konca.

IMENITNEGA VINA SAMO ZA VZOREC

Andrej Fabjan je pospeševalec za vinogradništvo v Kmetijski zadrugi Črnomelj. Predočil nam je natančne podatke o tem, koliko grozdja so vinogradniki oddali metliški vinski kleti jeseni 1985: 705 kg kraljevine, 1005 kg laškega rizlinga, 3435 kg modre frankinje in 2351 kg žametne črnine, skupaj 7460 kilogramov od običajnih 300.000, kolikor oddajo grozdja letno. Vina – samo za zdravilo! Velika pozeba, ki jo bodo čutili še dolgo, je izničila nekatere sorte in v celoti zmanjšala pridelek za 60 in več odstotkov.

Pa vendar – za novo leto in praznike in prijatelje bo nekaj žlahtnega. Pet

kilometrov iz Črnomlja se začenja vinski paradiz na Stražnjem vrhu, kjer obiščemo Stanka Turka, ki obdeluje hektar vinograda. »Zelo slaba letina je bila,« nam potoži. »Običajno pridelam 4000 do 5000 litrov, letos pa sem ga samo 600 litrov. Zadrugi ga dajem okoli 3000 litrov letno.« Gospodar natoči modro frankinjo, prigriznemo klobasice in domač kruh in pogled objame skrbno urejene nasade trt daleč naokoli. Stopimo še do nove zidanice, kjer bo morda čez nekaj let prostor za turiste, če bo denar za dozidavo ...

Malce nižje nam Andrej razkaže prijetno gnezdece, ki si ga ureja po mladeniški, moderni presoji tako, da upošteva vse, kar so zgradili dedje. Spomladi je v tej zidanici pravi raj, zlasti ko poseže v svoj »vinski tabernakelj«, kjer čakajo plemenita vina z rodovniki kot princi, ki bodo preživeli tisočletja za rodovino večno žejnih.

Da, Bela krajina ni več tisto, kar je bila. Zibelka partizanstva je vzgojila napredne može in matere, ki jih ne mika več tujina, usoda izseljencev, o katerih je pisal 1908 v svoji zbirki »Samogovori« pesnik Oton Župančič, doma z Vinice v Beli krajini.

ADOLF PRAŠNIKAR, DR. FEDOR PEČAK

Ljubezen do domovine je rodila korist invalidni mladini

Začelo se je pred dvema letoma, ko je domovino obiskal rojak Rajko Bukovec iz St. Catharinesa, ki je tam kot poslovnež včlanjen tudi v Rotary klub. Znano pa je, da ta klub z veseljem pomaga tudi pri raznih humanitarnih akcijah, in tako je želel tudi ob obisku domovine nekemu zavodu podariti prek tisoč kanadskih dolarjev. Na našem uredništvu smo mu predlagali Zavod za invalidno mladino v Kamniku, ki ga je potem Rajko Bukovec obiskal skupaj s takratnim predsednikom kanadskih Rotary klubov Charlesom Complinom. Tako so se začele spletati vezi, za katere lahko rečemo, da ima od njih največ koristi prav invalidna mladina. In tako je tudi prav.

Ni ostalo le pri enkratnem obisku in enkratni pomoči. Dogovorili smo se za izmenjavo znanja in izkušenj, ker bo to največ koristilo invalidnim otrokom. Ob tem prvem obisku smo bili

vsi enakih misli, da 1000 dolarjev ne more veliko koristiti v usposabljanju invalidnih otrok, ampak da pomeni veliko več znanje, ki ga damo drug drugemu, da so to velike izkušnje, ki jih imamo oboji, in da je glavni dejavnik pravzaprav odnos celotne družbe do invalida.

Prišla so prva vabila iz Kanade, ki smo jih seveda z veseljem sprejeli. Prvi si je lahko ogledal delo centrov za usposabljanje invalidnih otrok v Kanadi Adolf Prašnikar, direktor Zavoda za usposabljanje invalidne mladine iz Kamnika in tedaj so bile vzpostavljene prve vezi s temi centri. Doc. dr. Fedor Pečak je bil drugi, ki je bil deležen kanadskega gostoljubja, potem pa je sodelovanje steklo na strokovnem področju fizioterapije in delovne terapije. Dve delavki ZUIM Kamnik sta se za mesec in pol vključili v delo v podobnih ustanovah v Kanadi. Sedaj pa

pričakujemo delavce iz Kanade, da pridejo k nam.

In kaj smo videli v Kanadi?

V primerjavi z nami je Kanada mlada in bogata dežela, organizacija usposabljanja invalidnih otrok pa je precej pred nami. Osvojili in uresničili so zamisel, ki jo želimo izpeljati tudi pri nas, to je integracijo invalidnega otroka v normalno okolje. To pomeni, da se otrok usposablja v domačem okolju, če je to le mogoče. Seveda je za to potrebno izpolniti več predpogojev:

Premostiti je treba arhitektonske bariere in vse več ljudi mora biti sposobnih sodelovati z invalidnim otrokom. Kanada si je to že ustvarila. Najbolj nas je navdušilo, ko smo videli, da ima pri njih invalid urejen pristop v vsako javno ustanovo – zato mu ni težko hoditi v redno šolo. Neverjetna pa je pripravljenost ljudi pomagati invalidu. Ogromno je prostovoljcev, ki

delajo brezplačno v centrih za usposabljanje, med ljudstvom pa nenehno tečejo akcije za pomoč invalidom, ki pa nimajo le materialnih učinkov, morda je še pomembneje ustvarjati pravičen odnos do invalida.

Kadar vidiš delo drugih, laže omeniš tudi svoje. Ne da bi si laskali, toda na veliko področjih usposabljanja invalidnih otrok smo na precej enaki stopnji razvoja. Naše znanje na zdravstvenem področju gotovo lahko vzporedimo z njimi.

Pa še nekaj nas je izredno presenetilo v Kanadi.

Izgleda, da nas skoraj ne poznajo in da ima večina Kanadčanov napačno predstavo o naši deželi, ljudeh in naši družbeni ureditvi, zato bi želeli, da v tem sestavku vsaj bežno opišemo naše delo na področju usposabljanja invalidnih otrok.

Na Slovenskem so skrbeli za prizade invalidne otroke, za njihovo zdravljenje in usposabljanje že pred vojno, vendar smo začeli z organiziranim delom šele po drugi svetovni vojni, ob nastanku popolne medicinske fakultete. Idejni vodja je bil prof. ortopedije dr. Bogdan Brecelj s sodelavci, prof. dr. F. Debevc, prof. dr. Franc Derganc, as. dr. Zvezda Zadnik in as. dr. Herbert Hawlina.

Po ustanovitvi popolne medicinske fakultete v Ljubljani 31. julija 1945 je ta na področju svojega delovanja potrdila svojo in narodovo samobitnost. Še vedno se živo povezujemo s številnimi drugimi fakultetami, vendar odslej kot enakopravni subjekt, ki se zaveda svoje vrednosti. Deluje v 16 inštitutih in 24 kliničnih katedrah. Tesno je povezana s svojimi učnimi bazami, med katerimi je seveda najvažnejši univerzitetni klinični center v Ljubljani.

Potrebno bo vendar naštetih nekaj števil. Od leta 1946 pa do danes je na fakulteti diplomiralo 3682 zdravnikov in 930 zobozdravnikov. Magistrski znanosti in specialistov akademijske stopnje je bilo 188, čast doktorjev znanosti pa je doseglo na tej fakulteti 292 oseb, nekateri tudi iz nemedicinskih vrst.

Usposabljanje in rehabilitacija invalidne mladine se razlikuje od rehabilitacije odraslih bolnikov. Na tej osnovi so se razvijali tudi različni koncepti dela in z njimi tudi Zavod za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku (ustanovljen leta 1947), Bolnišnica za predšolsko invalidno mladino Stara gora v Rožni dolini pri Novi Gorici in Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla Vojka v Vipavi.

Na osnovi kompleksne rehabilitacije se je v programe usposabljanja poleg medicinske, psihološke in socialne prav kmalu vključila vzgojno izobraževalna aktivnost. V začetnem obdobju

Dragica Šurc, delovna terapevtka, in Irena Vrečar, fizioterapevtka, s Penny MacVicar /v sredini/ direktorico Rotary Childrens Centre v Kitchenerju.

je bil tako razvoj rehabilitacije prizadetih otrok in mladine oblikovan in razvit na osnovi zavodske industrijske, predvsem medicinske rehabilitacije, v zadnjem obdobju pa je naš cilj kompleksno usposabljanje prizadetih otrok v domačem okolju, če so dani pogoji za to.

Sodobna medicina, razvejana in močno specializirana, se vedno bolj zaveda pomembnosti vsestranske obravnave človeka v njegovem celot-

Adolf Prašnikar, direktor Zavoda za invalidno mladino v Kamniku, v razgovoru z Rajkom Bukovcem v prostorih slovenskega kluba Lipa Park v St. Catharinesu.

nem razvojnem obdobju od spočetja do smrti.

Habilitacijski program, koncept dela z otroki, se je razmahnil predvsem leta 1971, ko je ortopedska in rehabilitacijska služba pričela sodelovati z univerzitetno pediatrično kliniko, kjer se je na pobudo prof. dr. Jerasa in asistentke dr. Tivadarjeve začela razvijati intenzivna rehabilitacijska dejavnost.

Tudi v Zavodu za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku se zavedajo kompleksne obravnave, ki jo lahko dosežemo le s tesnim sodelovanjem vseh članov za rehabilitacijo otrok v zavodu, ki naj postane poleg dosedanjega strokovnega jedra v zavodu tudi svetovalec vsem, ki žele tako prizadete otroke v svojem domačem okolju rehabilitirati sami.

Poleg tega pa bi želeli uveljaviti še nekatere novosti, ki smo jih spoznali v Kanadi.

V Kanadi smo navezali stike predvsem z ustanovami za usposabljanje otrok v St. Catharinesu, v Kitchenerju in Hamiltonu. Doc. dr. Fedor Pečak pa se je ob svojem strokovnem obisku dogovoril za sodelovanje z dr. Bobeckom, direktorjem ortopedskega oddelka The Hospital for the sic children v Torontu. On nas bo s svojo ekipo maja prihodnje leto obiskal v Ljubljani. S tem je doseženo tudi sodelovanje na univerzitetni ravni in ponovno potrjeno odpiranje naše medicinske fakultete v svet.

Plodno izmenjavo znanja pa bomo nadaljevali tudi na področju nevrofizioterapije, delovne terapije, defektologije in logopedskega dela.

Zdaj že lahko verjamemo, da bo sodelovanje, ki so ga nam omogočili naši rojaki in prijatelji v Kanadi ob izdatni podpori Rotary kluba iz St. Catharinesa, rodilo sadove v prid čim boljše in čim bolj strokovne rehabilitacije naših prizadetih otrok, ki se usposablja v Zavodu za rehabilitacijo v Ljubljani, v Zavodu za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku in tudi doma.

V usposabljanju prizadetih otrok se v največji meri izkaže kultura družbe in moramo priznati, da ima tudi naša družba za to velik posluh. Predvsem pa bi se želeli zahvaliti Slovenski izseljenski matici, ki je bila tudi eden od pobudnikov tega sodelovanja in prevzema tudi skrb za njen nadaljnji razvoj.

Jugoslovanski aerotransport (JAT) pa nam je z olajšavami pri ceni vozovnic in tudi sponzorstvom omogočil to koristno sodelovanje in nam skrajšal geografske razdalje, ki obstajajo med ljudmi, ki so si drugače tako blizu v svojih mislih, željah in ciljih, to pa je bila v tem primeru pomoč prizadetemu otroku.

Lepote slovenski vasi

Ni je dežele, kot je Slovenija. Na tisoče obrazov ponuja, ki se v plesu narave spreminjajo, polnijo srca z radostjo, izvajljajo melanholijo, navdušenje. Naj si bo to odsev gora v jezeru, na katerem se zibljejo čolnari, šelestenje stoletnih gozdov, kjer še lomastijo medvedi in preže celo risi, bučanje morja, ki ga preklinjajo ribiči, kadar jim ne da rib, vinska trta, ko dozori in se oglasijo klopotci, kmet sredi polja, ko si otira pöt.

V naglici vsakdana, obremenjeni s številnimi dolžnostmi, često odtujeni drug od drugega, sami in izgubljeni v vrvežu, ne opazimo vsega tega, ne naredimo koraka v stran s ceste do starega zapuščenega mlina ali spomenika padlim, zaščitene lipe, pod katero so se nekdanje zbiral vaški možje. Ne iščemo sledi preteklosti, da bi nas poučile o modrosti in trdoživosti naših prednikov, ne uživamo sokov, ki se pretakajo po domači zemlji.

Ne vidimo lepot slovenskih vasi!

Toliko jih je kot slovenski vasi, če ne še več. Nekatere so bolj znane, nekatere manj, posamezne ničkolikokrat opisovane, druge spet izgubljene v času, pozabljene. Marsikatero so uničile človekove roke hote ali nevede. Zaslepljenost s šopi bankovcev je često botrovala nasilnemu spreminjanju krajine kot tudi nepremišljene, premalo strokovne odločitve. Kdo bi mislil na staro, ko trka na vrata novo.

Vse to me je napeljalo k opisovanju posameznih vasi. Morda se bo komu zdelo, da nisem izbrala pravih vasi, da je še mnogo lepših, vznemirljivejših, bogatejših, in prav bo imel. Nemogoče je tehtati zaklade Slovenije, razvrščati lepote slovenskih vasi od ene naprej. Namenoma sem spustila tudi bolj znane, često opevane vasi.

Čeprav ponuja malodane vsaka od slovenskih vasi, in tudi te, o katerih bo tekla beseda, s svojo zgodovino dovolj snovi za cel roman, sem se pri opisu omejila le na drobce iz preteklosti in sedanosti. Ponekod ni bilo težko izluščiti posamezne zanimivosti, posebnosti, svojskosti vasi, marsikje pa je še vrsta reči, vrednih pozornosti. Zato ne imejmo zaprtih oči, ko hodimo naokrog po deželi, ne hitimo preveč.

Ne prezirimo lepot slovenskih vasi!

MATAVUN

Najprej sva se s fotoreporterjem Marjanom Cigličem odpravila v Matavun. Bolj znan je Motovun na Hrvaškem,

ob cesti, ki pelje iz Buzeta proti Poreču, medtem ko je Matavun ob cesti Lokev–Vremska dolina, 5 kilometrov od Divače in 14 kilometrov od Sežane. Zaustavila sva se, kot mnogo turistov, ki si želijo ogledati Škocjanske jame, pred majhno turistično poslovalnico. Tu je namreč izhodišče za ogled Škocjanskih jam in vaških potov v Škocjan, Betanjo, Dane ter markiranih poti mimo razgledišča do ceste v Dolnjih Ležeh, kjer poteka planinska transversala.

Od tam sva šla iskat vas. Misleč, da je jedro vasi strnjeno okrog cerkve, sva se odpravila po poti navzgor.

Del stare kamnite hiše sredi Matavuna, ene redkih, ki se je ohranila.

Lani si je ogledalo Škocjanske jame okrog 50.000 turistov. Letos Matavunčani računajo še na višjo številko.

»Ampak to ni Matavun, to je cerkev sv. Kancijana sredi Škocjana,« naju je poučil Albin Cerkovnik in popeljal do roba prepadne stene nedaleč od cerkve. Od tam se odpira razgled do Snežnika, na Vremsko dolino in kanjon reke Reke. Reka si je utrla pot v podzemlje slovenskega Krasa, znamenite Škocjanske jame. V brzicah, slapovih si krči pot skozi divje prepadne tesni in veličastne dvorane.

Raziskovanje podzemnega dela Reke je bil izjemen podvig. Prvi se je podal v čolnu v Škocjanske jame Jakob Svetina 1839 leta, za njim še drugi pogumni možje, ki so pripomogli, da so Škocjanske jame odprli za turistične ogleds 1885. leta. Dragocen arhiv o raziskovalnih akcijah so imeli nekaj časa shranjen v posebni jamarski sobi v Matavunu, a so ga po prvi svetovni vojni fašisti uničili. Škoda, da ga Matavunci niso obnovili, tako bi se turisti zadržali nekoliko dlje v Matavunu in si ogledali še kaj drugega poleg Škocjanskih jam.

Nazadnje sva le našla Matavun in odkrila med novimi hišami še zadnje stare hiše. Najbolj zanimiv in spomeniško zaščitene je izpahnjene – del stare kamnite hiše sredi Matavuna, kjer je bilo nekdanje ognjišče in so sušili razne »dobrote«. Hiša je krita s kamniti škri, kako dolgo bo zdržala, prazna in nevzdrževana, pa je težko reči.

Odkrila sva tudi nekdanji izhod iz Škocjanskih jam. Pot do tja je zaraščena, polna kopriv. Stari mlin, ki je nekdanje drdral nedaleč od izhoda, je že davno izgubil svojo streho in kaže le nekaj golih, potemnelih, obraslih zidov.

Take kamnite žlebove je treba v Sloveniji iskati že z »lučjo«. To so na hiši Ane Žnideršič v Matavunu.

Ena najbolj imenitnih hiš v Matavunu deluje kot nekakšen dvorec; to je hiša, v kateri živi Ana Žnideršič. 72 let ima in se še dobro spominja starega Matavuna. »Precej drugačen je bil, veliko novih hiš je in tudi marsikaj drugega se je spremenilo. V tej hiši je bila gostilna več kot 170 let. Moji starši so jo kupili 1912. leta. Poprej so imeli tu gostilno, rekli so ji »Pri Aleksandrovi«, gospodarji, doma iz Dunaja. Veliko letoviščarjev je prihajalo, izletnikov. Mnogi so se na poti iz Škocjanskih jam zaustavili še na kozarček dobre kapljice in prigrizek. Izhod je bil nekaj sto metrov pod hišo.

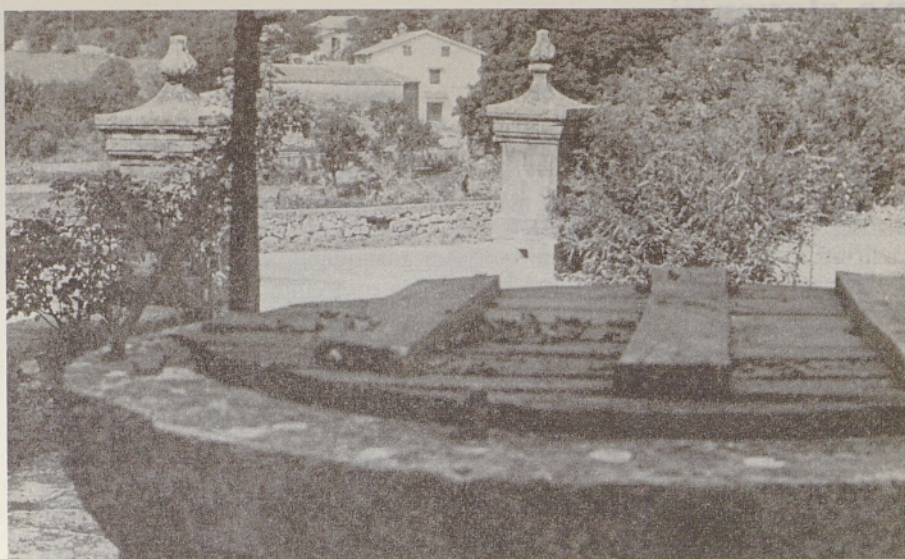
Svoje dni so se v tej gostilni ustavljali tudi furmani, ki so vozili iz Pivke v Trst in nazaj. Tudi lovci so radi prihajali k nam. Približno 20 let je tega, kar smo zaprli gostilno. Promet je upadel zaradi novega izhoda iz Škocjanskih jam, pa tudi stara sem bila že za gostilničarko,« se je pošalila Ana Žnideršič in razkazala hišne zanimivosti.

Del hiše ima še stare kamnite žlebove, kakršne je videti le redkokje. Lep je tudi vodnjak na dvorišču. Za gostilno pa je bila nekdanja občina – občina Naklo. Poslopje, v katerem je imela dva prostora, je že dolgo brez strehe. Zajci, kokoši, purani so tod dobili svoj prostor. »Občina Naklo je tu delovala še pod Italijo kolikor vem po pripovedovanju, nekako med 1910 in 1925 letom.«

Matavun je bil nekaj časa tudi postojanka arheologov, ki so v Škocjanskih jamah našli marsikaj presenetljivega. Tam, kjer se svet prevlači iz Matavuna proti Danam, je 57 metrov globoka jama. I. na Prevali. V njej so našli na poškodovane človeške kosti, ostanke ognjišča, keramiko ter bronaste in železne predmete. Blizu te je 90 metrov globoka jama II. na Prevali. Tudi tu niso ostali praznih rok. Arheološka postaja je še 30 metrov dolga luknja v Lazu pod strmo steno kanjona Reke pod Matavunom. V njej so ohranjeni napisi verjetno iz prazgodovinske dobe, kot so ugotovili strokovnjaki. Vsega tega, kar so našli, ni moč videti v Matavunu. Celoten videz in ureditev vasi pa žal deluje, kot da je Matavun uspavala slava Škocjanskih jam.

VIPOLŽE

Vasi Vipolže v Goriških Brdih, 29 kilometrov vstran od Nove Gorice in 6 kilometrov od Dobrove, niti nisem nameravala vključiti v ta zapis o lepota slovenskih vasi. O tej vasi dotlej še nisem slišala ničesar. Ko pa sva se s fotoreporterjem po naključju ustavila v njej in so domačini omenili kar dva velika gradova v vasi, me je premamila radovednost. Majhna vas s približno 100 do 120 hišami, ki so razložene na

Pogled z dvorišča z vodnjakom proti Matavunu.

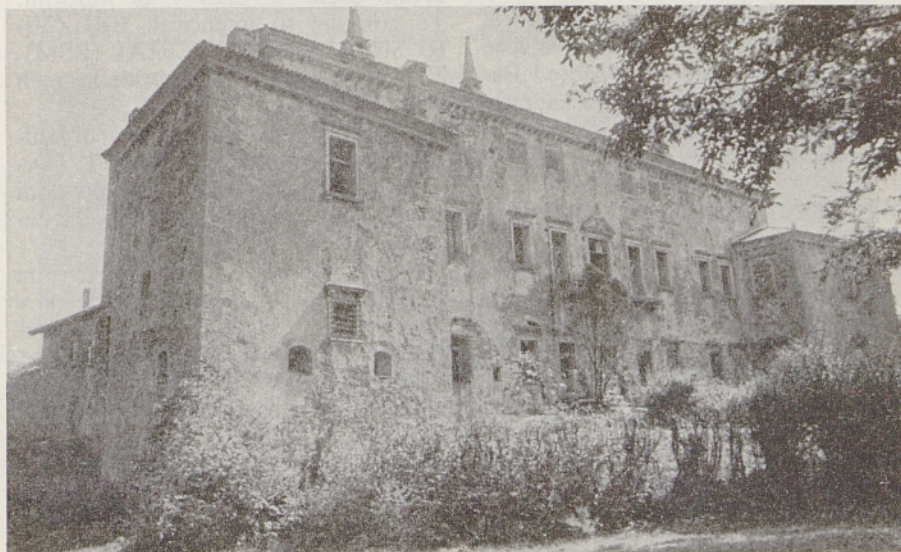
vse strani, me je začela zanimati. Kaj hitro sem v »Krajevnem leksikonu Slovenije« (od koder sem črpala še nekatere druge podatke za ta feljton) izbrskala podatke o Vipolžah.

Vas Vipolže je ime dobila po fevdniških Wittelsbachih. V listinah jo omenjajo od 1170. leta v zvezi z vipolškimi gospodi, ki so bili podložniki goriških grofov ali oglejskih patriarhov. Stari grad je iz 11. stoletja. Bil je lovski dvorec goriških grofov, kjer so vzrejali tudi konje. Leta 1311 so prevzeli grad Herbersteini. Pozneje so ga imeli v rokah grofje Delle Torre, Attemsi in nazadnje baroni Feuffenbachi. Domačini so jih klicali kar »Tajfelbachi«. Še pred drugo svetovno vojno so se selili v nov grad v vasi, tega pa so zapustili 1947. leta in odšli v Italijo.

Zdaj so v tem gradu stanovanja. Tam, kjer so imeli nekdanje hleve in predelovali grozdje, ima prostore Kmetijska zadruga. V pritličju tega gradu je še dobro viden grb, ostalo je izgubilo svoj sijaj. V starem gradu pa

so se po drugi svetovni vojni za nekaj časa naselili ameriški vojaki. Ti so poskrbeli za plesišče pred gradom in ga zgradili nekaj korakov vstran od mogočnega, okrog 450 let starega hrasta. Ob sobotah so na tem plesišču še plesli. Pred približno 15 leti je bila v gradu gostilna. Zdaj ima v njem skladiščne prostore spomeniško varstvo, enega od grajskih prostorov pa je dobila vas za svoje potrebe. Streho tega gradu so letos resda pokrpali. Temeljita obnova Vipolškega gradu, ali bolje rečeno obeh gradov, pa bi bila prehudo breme za katerikoli žep.

»Poleg obeh gradov imamo v vasi še dve gostilni,« je mimogrede dodal Franc Strehar. Ni pozabil omeniti tudi, da mladi ne zapuščajo vasi kot marsikje drugje. Nasprotno, vračajo se v Vipolže. Lepote Goriških Brd jih vlečejo domov, zemlja, ki dobro rodi, če zanjo skrbiš. In Vipužci zanjo dobro skrbijo. Hiše z dvorišči so takorekoč sredi med vinogradi, sadovnjaki. Odlična briška kapljica se rodi tu.

Stari vipolški grad

(Vse fotografije Marjan Ciglič)

Ob dnevu republike 29. novembru so v *Bohinjski Bistrici* odprli nove 4140 kvadratnih metrov velike proizvodne prostore podjetja Lip Bled, temeljne organizacije Filbo, Bohinjska Bistrica. Tako so združili enote dveh različnih krajev in povečali proizvodnjo naprav za odsesovanje v lesni industriji, transportnih sredstev in strojev. Stavba in oprema sta stali 365 milijonov dinarjev. Ta naložba pomeni novo perspektivo za 110 zaposlenih delavcev.

Agroservis iz *Murske Sobot* se je povezal s Tovarno avtomobilov v Mariboru. Rezultat sporazuma je proizvodni objekt, v katerem bodo v letošnjem letu izdelali več kot 800 kabin za vozilo TAM T 170. V ta namen so zgradili novo lakirnico. Novi proizvodni objekt bo stal skupaj z opremo 203,66 milijona dinarjev.

Prva pomurska lekarna je bila ustanovljena v *Lendavi* leta 1835, tako da je minilo lani 150 let od tega. Ob tem jubileju praznujejo tudi 10-letnico združitve lekarne v *Beltincih*, *Gornji Radgoni*, *Lendavi*, *Ljutomeru* in *Murski Soboti*, združene v okviru Pomurskega zdravstvenega centra Murska Sobot.

Slovenija bo kmalu bogatejša za nov narodni park, ki se bo imenoval NO-TRANJSKI KRAŠKI PARK in bo zajemal del Notranjskega podolja v porečju reke Ljubljane. Tako želijo zavreti vse večje onesaženje, ki ga povzroča industrija na *Cerkniškem* in *Pivškem polju* ter v *Loški dolini*. Zavrti bi radi tudi umetna vodna zajetja in rešili polja, kar lahko vpliva tudi na *Rakov Škocjan* in *Postojnsko jamo*, na vse podzemno živalstvo. Doslej imamo v Sloveniji dva narodna parka: Triglavski narodni park in spominski park Trebče.

V *Celju* se je sredi novembra končal 13. teden domačega filma. Najvišje priznanje, zlato nagrado »Metod Badjura« z diplomom in denarno nagrado 40.000 dinarjev je dobil Franci Slak za režijo celovečernega filma *Butnskala*, ki vnaša v slovensko kinematografijo satirične in groteskne elemente in živ filmski jezik. Nagrado je podelila žirija Društva slovenskih filmskih delavcev.

Občani v zdravilišču *Dobrna* vse bolj posegajo v svojo lastno usodo, kar zadeva podobo kraja. Tako so zbrali že nad 300 podpisov ljudi, ki jim je mnogo za ohranitev starega dela Dobrne, v katerega hočejo gradbeniki nasilno poseči. Dogovorili so se, da bodo novo trgovino, ki jo gradi Merx, in parkirišče zgradili tako, da ne bo stala na dobri zemlji vrtničarjev in da bodo ohranili manjši park.

Delovna organizacija Kemična industrija JUB iz *Dola* pri Ljubljani je za svojo 110-letnico uspešnega dela prejela od predsedstva SFRJ red dela z zlatim vencem za posebne zasluge in uspehe, dosežene pri delu, pomembne za gospodarski napredek države.

Za prihodnje srednjeročno obdobje od 1986–1990 bodo v občini *Domžale* prizidali prostore za potrebe nove avtomatske telefonske centrale. V prvi fazi bo imela zmogljivost 4000, v drugi pa 2000 številke več. Za PTT (pošta telegraf, telefon) program bodo rezervirali prostor v blokovnih naseljih v *Moravčah*, *Radomljah* in *Trzinu*.

V krajevnih skupnostih stari *Trzin*, *Dragomelj*, *Preserje*, *Radomlje*, *Hokec* – *Nožice* in *Reve*, ki so izpadle iz akcije »tisoč telefonov«, jim bodo najprej zgradili krajevno kabelsko omrežje.

V desetih mesecih lanskega leta je prestopilo mejo v *Gornji Radgoni* 42.000 tovornih vozil, milijon osebnih in osem tisoč avtobusov ter 2.438.846 (17 odstotkov več kot 1984) potnikov, od tega 1.609.540 tujcev in 829.396 domačih. V maloobsejnim prometu se je število prestopov meje zmanjšalo za 9 odstotkov, prestopilo jo je 1.170.102 potnika.

Tovarna glinice in aluminija Boris Kidrič v *Kidričevem* bo začela s posodabljanjem. V ta namen potrebuje gradbeno dovoljenje in elektroenergetsko soglasje. Z zidavo naj bi začeli v marcu, posodobili pa bodo predvsem elektrolizo.

Ekipa kmetijskih strokovnjakov iz *Kranja*: inž. Maša Eržen-Vodenik, dipl. inž. Marija Galič in dr. Miloš Kus je iznašla nov postopek za pridobivanje neokuženega semenskega krompirja. Namesto da bi ga pridobivali z izločanjem štiri leta na polju, ga pridobivajo osem mesecev v laboratoriju. Te gomolje so imenovali BREZVIRUSNI SADNI MATERIAL (BSM). Ta BSM jamči za visoke pridelke vseh vrst krompirja.

Gorenje-Varstroj, temeljna organizacija Tovarna varilne opreme iz *Lendave* je zgradila halo na površini 1200 m² za obrat mehanizacije in izdelovanje orodij.

V močni mednarodni konkurenci na mednarodnem kongresu čarodejev v Lodzu na Poljskem je konec novembra zmagal Milan Plohl in *Ljubljane*, Vlado Mikek iz Maribora pa je osvojil nagrado občinstva.

Največja slovenska turistična organizacija Kompas iz *Ljubljane* je konec decembra lani odprla nove prostore za temeljno organizacijo Kompas Hertz Rent-a-Car. Gre za nove poslovne tehnične objekte na Celovski cesti v

Ljubljani, ki so namenjeni turistično-prometni dejavnosti.

V novembru so odprli v *Ljutomeru* sodoben kmetijski oskrbovalni center na površini 65 arov. Zajema trgovski lokal, skladišča, prostor za odkup kož, odprto skladišče za kmetijsko mehanizacijo, gradbeni in drug material. Prodajali bodo tudi cement in gnojila v razsutem stanju.

Delovna organizacija KLI iz *Logatca* je dobila v novembru v Frankfurtu evropsko priznanje za odlične dosežke pri razvoju lesne tehnologije. Priznanje jim je podelila organizacija Editorial Office s sedežem v Madridu, ki vsako leto podeljuje priznanja za tehnološki razvoj različnih panog gospodarstva po Evropi. KLI je prva delovna organizacija v Jugoslaviji, ki je dobila to izjemno nagrado na področju lesne industrije.

Radio Maribor in TV studio sta dobila novo stavbo. V Pekrah, 6 kilometrov iz Maribora, so odprli nove prostore na površini 5000 kvadratnih metrov površine. To je desetkrat več od dosedanjih prostorov v stari stavbi na Koroški cesti. Radio Maribor je začel z oddajami leta 1946, danes ima skoraj 13-urni dnevni program in oddajo v tujih jezikih za turiste.

Mariborska opera je proslavila svojo 65-letnico, ko je 27. novembra prvič izvedla Kačjega pastirja skladatelja Pavleta Merkuja. Prva predstava je bila v maju leta 1920 z opereto Mam'zelle Nitouche. Do danes so uprizorili 6029 opernih, baletnih in operetnih predstav, s prekinitvijo med drugo vojno.

Na Ptujskem polju, zlasti v vasi *Markovci* in okolici, je srce pustne folklore. Znanilec pomladi je impozantna maska »korant«, ki preganja zle duhove in prinaša rodnost njivam ter plodnost vaškim dekletom. Tudi letošnja februarska folklorna prireditel KURENTOVANJE v *Ptuju* bo bogat prikaz pustnih mask z raznih koncev Slovenije in od drugod. Nastopile bodo številne folklorne skupine ter pustni liki: koranti, kopjači, orači, pokači, piceki, pustne vile, kopanjariče, rusa, medved ter sodobne maske.

Delovna organizacija ZGP Pomurski tisk v *Murski Soboti* je lani proslavila svojo 30-letnico. V začetku sedemdesetih let so bile ustanovljene tri temeljne organizacije: Tiskarna, Pomurska založba in Kartonaža. Pomurska založba opravlja pomembno kulturno poslanstvo in je tudi vez z madžarsko govorečim prebivalstvom to stran in on stran naše meje. V Pomurskem tisku je danes zaposlenih 614 delavcev, od tega 277 žensk.

V Rogaški Slatini so 24. novembra lani odprli novo tovarno steklarne Boris Kidrič. Zgrajena je na 12.000 kvadratnih metrih, stala pa je tri milijarde dinarjev. Steklarna je doslej izvažala na konvertibilne trge tri četrte svojih izdelkov, v prihodnje pa naj bi dvakrat toliko ter dosegli 16 milijonov dolarjev izvoza. V dvakrat večji tovarni so zaposlili 540 novih delavcev.

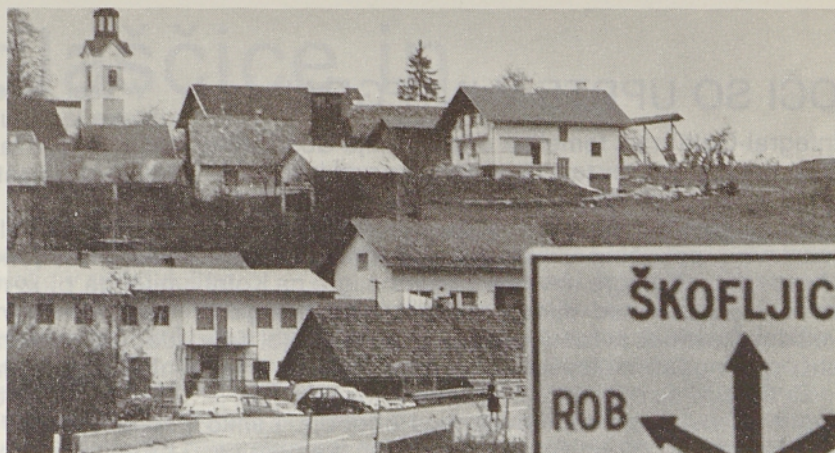
Prvega decembra 1985 so se pokojnine v Sloveniji povečale za 6 odstotkov. Pred tem so se povečale v letu 1985 na račun porasta osebnih dohodkov za več kot 56 odstotkov. Po decembrski medletni uskladitvi pokojnin bo znašala povprečna starostna pokojnina 36.632, invalidska 30.013 in družinska 25.355 dinarjev. 1. januarja so povečali pokojnine še za 14 odstotkov.

Na pobudo zdravstvenih organov, gozdarjev, biologov, kmetijcev, prostorskih načrtovalcev se je začela v Sloveniji široka akcija proti onesnaževanju okolja z žveplovim dioksidom (SO_2). V popisu poškodb, ki je zajel 800 mest velikosti v 4×4 kilometre gozdov, so dognali, da je navzven prizadetih ali mrtvih že 42.000 hektarov površin, okoli 50.000 hektarov pa ekstenenčno ogroženih. Štirje glavni onesnaževalci Termoelektrarna Šoštanj, Trbovlje in Brestanica ter toplarna Ljubljana so v letu 1980 »proizvedli« 87.050 ton SO_2 , do leta 1993 pa bi morali to količino zmanjšati na 60.935 ton. Potrebna bo zakonska prisila, ne le prepričevanja.

V štirih desetletjih povojnega razvoja je agrarna politika Slovenije preživela tri različne modele zadržništva: kmetijske delovne zadruge (1948–1953), socialističnokoooperacijo 1957–65–70) in združevanje dela in sredstev (1970–74–... vse do danes). Kmetijci iščejo četrto obliko, saj v boju za več in cenejšo hrano ti modeli niso zaživel.

V razvojnih načrtih Slovenije do leta 2000 so omenjene tudi tako imenovane »carinske cone«, ki naj bi vključile Slovenijo in Jugoslavijo v mednarodno delitev dela. V Sloveniji bi jih naj bilo 7: v Ljubljani, Mariboru, Celju, Novem mestu, Sežani, Novi Gorici-Vrtojbi in Dravogradu-Otiški vrh.

V delovni organizaciji KONUS v Slovenskih Konjicah so izpopolnili artikel iz umetnega usnja »konit«, ki ga uporabljajo za čevlje. Pridobivajo ga s predelavo odpadkov in iz leta v leto povečujejo količino. Po zadnji obnovi strojnega parka so povečali dnevno proizvodnjo od 2,5 na 5 ton. Računajo, da bodo prodali na tuje 30 odstotkov celotne proizvodnje »konita«.

Raščica, rojstna vas Primoža Trubarja, danes

400-letnica smrti Primoža Trubarja

Prenova Trubarjeve domačije napreduje

Začetnik slovenske književnosti Primož Trubar se je rodil 8. junija 1508. leta na Raščici pri Turjaku na Dolenjskem, tesarju in mlinarju Mihi, podložniku turjaških grofov.

Izdal je prvi dve slovenski knjigi, ki jih je natisnil, v Tübingenu na Nemškem z gotskimi črkami. To sta bil: Abecedarium z Benzovim malim katekizmom leta 1550 in Katekizem v prozi in pesmih s Flacijevu pridigo o veri v začetku leta 1551. Kasneje je napisal še vrsto knjig, ki so neprecenljivega pomena za slovenski narod med njimi: Ta celi psalter Davidov (1566) in nemško-slovenski Ta celi katehismus (1567). Leta 1577 je končal svoje življenjsko delo, prevod Noviga testamenta pusledni dejl, in druge.

Primož Trubar je umrl 29. junija 1586, star 78 let v Derendingenu, kjer je tudi pokopan.

Ob 400-letnici njegove smrti so se slovenski kulturniki in družbeni delavci odločili, da bodo obnovili njegovo domačijo, mlin in žago z gospodarskimi poslopji na Raščici. Z deli je začela 10. oktobra Vodna skupnost v Ljubljani; potok Raščico so počistili, zgradili nov jez in škarpo ter obnovili žago in notranjost mlina.

Tako bo do velike osrednje proslave 29. junija 1986 vse pripravljeno. Slovenci pa bomo pridobili najlepši naravni kulturni muzej, kar jih imamo. Bodočim rodovom bo ostalo delo enega naših največjih mož, ki je širil slovensko besedo in zanjo živel do zadnjega diha.

Obnova Trubarjevega mlina (na sredi) in žage (levo) z gospodarskim poslopjem v novembru 1985

OČI SO UPRTE V INTEGRAL

Integral-Golfturist, temeljna organizacija Gostinstvo Bela krajina, je prevzela pobudo za razvoj turizma in gostinstva v Beli krajini. Turiste privlači vrsta prireditvev, ki so tod že tradicionalne. Jurjevanje, vinska razstava s pokušino vin, revija obkolpskih pevskih zborov, semiške igre in viniške poletne igre na Kolpi so le nekatere med njimi. Integral, ki razpolaga z velikim številom avtobusov, je vključil v svojo turistično ponudbo najlepše kraje v Beli krajini.

Za tiste, ki se spominjajo druge svetovne vojne, je zanimiva vrsta spomenikov iz tega obdobja. Lahko obiščejo BAZO 20 na Rogu, ali partizanske bolnice. Črnomelj sam je partizanski spomenik in Bela krajina ima nešteto krajev, kjer so na osvobojenem ozemlju nastajali zasnutki mlade Slovenije.

Lahko si omislamo »vinsko cesto«, ki bi jo speljali v okolici Črnomlja ali Metlike. Integral ima izkušnje pri prirejanju piknikov, pogostitvah v gostilnah z domačimi specialitetami in pristno belokranjsko kapljico, pa naj bo to portugalka, modra frankinja, šentlovrenka ali žametna črnina, ki te poboža sredi belega dne.

V vinski kleti v Metliki čaka popotnike pokušina vin z domačim prigrizkom. Če je želja skupine kulturno poudarjena, lahko obišče muzeje v Metliki, Semiču in Vinici.

Izleti imajo tudi praktične prednosti. Kadar je dobra vinska letina, lahko gostje po znižanih cenah kupujejo tekstilne izdelke v industrijski prodajalni tovarne trikotaže »Beti« v Metliki.

Za zaključene družbe vas Integral popelje v kmečko zidanico na območju Semiča, kjer vas čakajo pujsek na ražnju, jagenjček, jedi z žara. Posebna zanimivost je lastnoročno natakanje vina iz sodov.

Ob velikih prireditvah ali po želji pa vam v gostilnah in hotelu pripravijo tudi nacionalne belokranjske jedi, kot so belokranjski matevž, domače klobase, rebrca s kislim zeljem, domače šunke, prekajene na poseben način, ki je belokranjska skrivnost.

Ogled prelepe pokrajine združite poleti s kopanjem v Kolpi, Lahinji ali Dobličici.

V vasi Adlešiči še vedno tkejo čudovite bele obleke iz lanu, ki ga nosijo domačini že dolga stoletja in jih lahko vidimo v njih ob jurjevanju in folklornih nastopih.

Vse lepote Bele krajine so bile na dlani Slovenije, še preden se je kakršnakoli turistična agencija spomnila, da bi iz njih skovala »biznis«, da bi turizem, to dolgo krhko in gospodarsko neopredeljivo naravno danost, povezala s prometom, trgovino, organiziranimi izleti, trgatvami, prireditvami, folkloro, običaji. Dedom ta lepota ob številnih otrocih ni zadoščala, zdaj, ko je otrok premalo in izseljencev skoraj nič, pa se učeni analitiki ozirajo po tej deviškosti, po teh ajdovih poljih v septembru, po polni trti v oktobru, po mehkem, valovitem gričevju, ki te zajame s svojo milino. Toda: milina ni dolar, ni dinar! Bela krajina se izvija iz nerazvitosti, turizem pa je šele na začetku. Mnogi kmetje, ki imajo vinograde, bi se odločili, za tako imenovani »kmečki turizem«, če bi jih kdo pri tem podprl. Vsega pridelanega vina ne popijejo sami, kakšnega pujska in obilico domačih jedi pa s pomočjo gospodinj in babic lahko pripravijo tako, kot so to počeli že rodovi pred njimi.

GOSTINSKI OBJEKTI

Črnomelj: pension Lahinja s 40 ležišči v eno, dvo in triposteljnih sobah, restavracija, vrt, terasa. Restavracija GRAD je primerna za večje skupine, ki jih pogostijo v posebni sobi ali na terasi.

Metlika: V hotelu BELA KRAJINA imajo 50 ležišč in tudi v gostišču Draga in Veselica je dovolj prostora. V Semiču vas sprejme pension Smuk, v Vinici pa lahko bivate v kampu Kolpa v čudovitem naravnem okolju.

Posebna zanimivost za turiste je nakup medu pri čebelarjih. Jeseni pa vam organizirajo lov na divjad. Tudi ribolov je obilo nagrajen. Prelepi so pohodi po nizkem gričevju, čolnarjenje in vožnja v kajaku. Integral ima tudi strokovno usposobljene vodnike, ki dobro poznajo Belo krajino. Ob prihodu v domovino pokličite ali pišite poprej na:

INTEGRAL-GOLFTURIST, Tozd Gostinstvo Bela krajina, 68340 Črnomelj, Kolodvorska 62. Telefon: (068) 76-239.

PETER SKOBERNE

Soteski Zadlaščice in Tolminke

Kaninski rekreacijski center privablja iz leta v leto več smučarjev, s tem pa marsikomu omogoči tudi spoznavanje po krivici zapostavljene Tolminske. Tako lahko ugodno spomladansko smuko popestrimo z ogledom katere od številnih naravnih znamenitosti.

V dolini Soče in njenih pritokov najbolj izstopajo med naravnimi pojavi korita – zelo ozke in globoke, v skalo vrezane soteske. Najbolj znana so korita Soče in Koritnice, mi pa si bomo ogledali nič manj zanimivo sotočje Zadlaščice in Tolminke. Iz Tolmina se zapeljemo ali sprehodimo do Zatolmina, markirana pot proti planini Razor pa nas vodi do vstopa v Triglavski narodni park. S parkirišča blizu označevalne table se s kolovoza odcepi desno navzdol peš pot proti sotočju, ki ga tudi kmalu zagledamo. Z naše leve strani priteka iz Tesni Tolminka, z desne pa Zadlaščica. Kmalu za razširitvijo, kjer je sotočje, rečico spet uklebejo korita.

Tolminko prečkamo po brvi, pot pa nas vodi še naprej v korita. Svet je vedno bolj divji, zato se mora steza umakniti v izkopane predore. Z razgledišč neposredno doživljamo vzdušje ozke soteske. V bližini je tudi termalni izvirček s temperaturo vode okoli 22 °C, vendar ta, za naš alpski prostor zanimiva posebnost, turistično ni dostopna. Visoko nad nami se boči Hudičev most, po katerem se bomo vračali na izhodišče. Steza se v predoru slepo konča, po isti poti se vrnemo do sotočja in zavijemo v sotesko Zadlaščice. S preprosto zavarovanih razgledišč se nam odpirajo pogledi v divjo sotesko. Zanimivi prizori se kar vrstijo, posebej velja omeniti večjo trikotno skalo, zagozdno med ozke stene korit (slika). To je sicer dokaj pogosten način nastanka naravnih mostov v soteskah, vendar jih je le malo tako lahko dostopnih za ogled. Pot se spusti še do skupine slapičev s posrečenim imenom Skakalci.

Počasi se vračamo do odcepa za Hudičev most. V podrasti bukovega gozda, skozi katerega je ves čas speljana prijetna steza, opazimo med drugim tudi dve toploljubni rastlini: praprotno (Ceterach officinarum) in bodičo lobodiko (Ruscus aculeatus), ki

nas spominjata, da sega vpliv morja še visoko v soško dolino.

Pri odcepu zapustimo rob korit in se dvignemo do kolovoza proti Čadrgu. Le nekaj deset metrov naprej je nad serpentino vhod v Zadlaško jamo. Pred vhodom je spominska plošča, na kateri piše: »*Kot gost oglejskega patriarha Pagano della Torre v gradu Kozlov rob nad Tolminom je leta 1319 zrl lepoto kraja in strahoto teh sotesk pesnik Dante Alighieri.*« Prav korita naj

bi ga navdihnili za opis Pekla v njegovi Božanski komediji. Obisk pesnika zgodovinsko ni potrjen, 600 metrov dolg splet rogov pa nekateri imenujejo tudi Dantejeva jama.

Po kolovozu se spustimo do Hudičevega mostu in se še enkrat zazremo v korita, nastala zaradi hitrega vrezovanja v apnence. Kar 60 metrov globoko pod nami buči Tolminka! Prijetno spoznavanje korit je za nami, preostane nam le še košček poti do izhodišča.

slovenija v mojem objektivu

Foto:
Marko Kobe

Belokranjski
utrinki

1
Poletje na polju

2
Belokranjske jedi za
pokušino

3
Semiška panorama

4
Belokranjica za starimi
statvami

5
V vinogradu

2

1

RODNA GRUDA

Slovenija
Jugoslavija

english section

News

"MARLES" PREFABRICATED HOUSES FOR AMERICANS

After concluding a preliminary sales contract with its American partner, "Marles" of Maribor, the manufacturer of prefabricated houses, is going to export its first forty prefabricated houses to America. If all goes according to plan and according to the agreement, then "Marles" will export several hundred prefabricated houses to America by the end of 1985. In 1986 it is planned that a total of 1000 to 1500 "Marles" prefabricated houses be exported to this market. The total value of this export deal is roughly 15 million dollars. In view of the fact that "Marles" has been exporting about 5 million dollars worth of prefabricated houses to the countries of Western Europe annually, it is expected that, with the opening up of the new market in America, a total foreign-currency income of approximately 20 million dollars will be achieved.

Yugoslavia and in other markets apart from Great Britain. The co-operative contract includes all models of telecopying machines, together with all future modifications and models which will only be fully developed later. The initial value of the contract between the two firms will be 1.83 million pounds, or 915 thousand pounds from each side. By the seventh year of the contract, it is foreseen that this value will have increased to 6.7 million pounds. It is planned that the cooperative contract will come into force in the first quarter of 1986. By that time EI — Niš will have accomplished the training of staff, set up the technological production-line, and checked all the components, subassemblies, assemblies and final products.

"MEDEX" SUCCESSFULLY EXPORTING HONEY PRODUCTS

Every year, a total of 1.2 million dollars worth of honey products are exported by "Medex" of Ljubljana, exclusively to the convertible-currency markets. This constitutes 80 % of the exports of the Yugoslav apicultural industry.

This year, it is planned that 2500 tons of honey be bought from beekeepers, of which there are a total of 2000 working for "Medex" in Yugoslavia. This year's total production of honey is below average only in Slovenia; in the other republics of Yugoslavia it is above-average. Thanks to research work, and successful cooperation with research institutes throughout the country, "Medex" does not export honey, but its products. Export customers show the greatest interest in "Propolis".

SEVEN-YEAR COOPERATIVE AGREEMENT

Recently, a seven-year cooperative agreement about the production of telecopying machines (which are used for the remote transfer of texts or photographs) was signed between Electro-Industry Niš, Professional Electronics, and the British subsidiary of the Rank-Xerox Corporation. It has been agreed in the contract that certain parts will be manufactured by EI — Niš and delivered to Rank-Xerox, while certain other parts will be purchased by EI — Niš from the British firm and built into telecopying machines, which will then be sold throughout

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija,
Yugoslavia Tel. 061/210-716

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana

Editor: Jože Prešeren

English translations: Milena

Milojevič-Sheppard, M.A.

RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are

published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 11.—U.S., 13.—

Canadian or 10.— Australian

dollars. Payment can be made

direct to our Account No.

50100-620-010-32002-2818/5 at

Ljubljanska banka, or by

international money order, or

by check — payable to

»Slovenska izseljenska matica«

— in a registered letter.

ISKRA'S MILLIONTH COMPRESSOR

Recently, the millionth compressor came off the production line at "Iskra"'s factory of electro-motors at Spodnja Idrija. The production of compressor motors was begun in 1970 and has increased every

year since then. This year a total of 1,600,000 compressor motors will be manufactured. The compressor motor, the factory's most successful product, represents two-thirds of the factory's annual production, for which 15 million dollars are earned. About 90 % of all electric motors are exported to Western markets.

First Joint Exhibition of Emigrant Artists in the Old Homeland

On September 10th an exhibition of the artistic works of Slovene emigrants from six countries was opened in the main reception hall of the Ivan Cankar Cultural and Congress Centre in Ljubljana. Twentytwo artists, painters and sculptors took part in the exhibition, which provided, for many people in the old homeland, the first information about the artistic activities of our emigrants, in general. For this reason a lot of interest in this exhibition was shown by the Slovene public. The exhibition also represented the beginning of a rich and varied cultural season at the Ivan Cankar Cultural and Congress Centre.

A large number of distinguished Slovene socio-political and cultural workers attended the opening of the exhibition, as well as relations

of the artists and friends of art in general. The director of the Ivan Cankar Centre, Mitja Rotovnik, was the first to speak at the opening of the exhibition. In his speech, he emphasised the importance of close cooperation between the Ivan Cankar Centre and Izseljenska matica. Dr. Cene Avguštin spoke on behalf of the technical committee, whose task it had been to choose the exhibits, and then Marko Pogačnik, the Secretary of Izseljenska matica, opened the exhibition.

"This first joint exhibition by Slovene painters from six countries on three continents," said Marko Pogačnik, in his speech, "is an important step forward in the efforts of Izseljenska matica, as well as of society as a whole, to continue to deepen and strengthen the ties between Slovenia and Slovenes living

in all parts of the world, wherever they may live and whatever their world outlook or ideological views may be."

"If we want to consistently pursue a policy of a united Slovene cultural space, then we must respect polycentric cultural development, with particular feeling for the individual aspects of the position and development of culture both in the Slovene ethnic territories outside our borders, as well as in all parts of the world where Slovenes are living and working. This means that we must also be in favour of a pluralism of cultural interests and needs, of existing theoretical and artistic trends, that is to say a democratic and cultural dialogue with constructive criticism by partners having equal rights".

Apart from the exhibition itself, Izseljenska matica organized a number of events especially for the artists who took part in the opening of the exhibition. They were taken on a conducted tour of the whole of the Ivan Cankar Centre, as well as of the Graphical Biennale at the Gallery of Modern Art. They were also given a warm welcome by the Mayoress of Ljubljana, Tina Tomlje. On this occasion, one of the painters, Božo Pust, who is on the staff of the office of the Mayor of Cleveland, handed over the key of the City of Cleveland to Božidar Jakac, the well-known Slovene artist, for his services in the forming of the cultural image of this city. At the same time he brought the Mayoress of Ljubljana the greetings of the Mayor of Cleveland, George Voinovich. Božidar Jakac presented the City of Cleveland with a picture portraying a typical motif of Ljubljana. The artists and those accompanying them then set out on a trip to see as much as they could of the Slovene cultural heritage. The trip was, in parts, quite a tiring one, but it was so full of pleasant and exciting experiences that all participants were certainly enriched by it. They first visited the gallery of naive art at Trebnje in Dolenjsko, and then the imposing Jakac's House at Novo mesto, where the artist himself, Božidar Jakac, took the visitors around the hundreds of exhibited pictures. They then viewed the gallery at Kostanjevica, and "Forma Viva". The evening meal was provided in a homely atmosphere at Gadova peč beneath the Gorjanci Mountains.

Those taking part in the trip also spent two days exploring Styria and Prekmurje. Here they took a look

At one of the numerous receptions for Slovenian artists living abroad who exhibited their works in Ljubljana. In the picture, from the left: Gabi Heimer, Avgust P. Pust, Mary Batis, Marko Pogačnik, Ann Opeka, Sophie Opeka, and Božidar Jakac.

at the museum in the castle at Murska Sobota, whereas at Martjanci they looked around the 14th Century church. They also visited Bogojina, the well-known round-tower at Selo, dating from the 12th Century, and a farm turned into a gallery at Selišče near Ljutomer. As well as making a quick stop at Rogaška Slatina, the well-known health spa, they also stopped at Slovenj Gradec, which is becoming one of the most important cultural centres in Slovenia. They also visited Valvasor's Bogenšperk near Litija.

The last two days of the trip brought them to Škofja Loka, and then to Idrija, where they went to see the making of traditional Slovene lace. From there they went on to see the Partisan Hospital "Franja", and then the famous fres-

coes at Hrastovlje, and the "Forma viva" in stone at Seča near Portorož. On the way back they visited Poštojna Cave. All the visits would deserve a special description, as each in itself was an important event, but there is not enough room to describe them all.

The visiting emigrant artists had numerous official and personal meetings where they enriched their knowledge of Slovene creative art, and maybe found some inspiration for their own work. It must be specially mentioned that the meetings with Božidar Jakac, member of the Slovene Academy of Sciences and Arts, were a special experience for all who took part in the trip. He won the admiration of all, not only due to his great opus of artistic works, but also because of his masterful personality.

the "Zarja" singing society were: Andrej Bogataj, Anton Budič, Alojz Gomizel, Jernej Gorenc, Alojz Klemš, Frank Košak, Jakob Kocjan, John Maula, Frank Maček, Anton Novinc, Hieronim Stanič, Anton Stegovec, Leo Poljšak, Tony Polea and Matija Tomšič. At the first meeting Leo Poljšak was elected president, Hieronim Stanič secretary and Louis Gomizel as general organizer. The first leader of the singing-group (or choirmaster) was John Gombač. The first song which they sang together was "Pesem dela" ("Song of Work"). It was a very popular one and attracted new singers to the singing-group.

The first concert performance was given on December 24th. They performed at the Birk Hall, together with the Croatian and Finnish choirs. John Ferliga, the excellent bassist, gave some solo performances. The new leader of the singing-group was very capable, but, unfortunately, of Finnish nationality.

At the end of the war the singing-group was strengthened, and by 1919 had 30 members. In the summer they performed at the celebration of the Slovene Day, which was organized by the Yugoslav Republican League at Kastelic's farm. They sang enthusiastically before a crowd of more than ten thousand listeners.

A good choirmaster of Slovene birth was increasingly needed. For this reason the publisher Anton Garden was asked to publish an advertisement for this position in "Prosveta". John Ivanusch from La Salle, Illinois answered the advertisement. He accepted the offer and, already in December, moved with his first wife to Cleveland, where he became the choirmaster of "Zarja", as well as, later, of several other singing-groups and of the "Bled" Slovene Band. After his arrival, the work of the "Zarja" singing society became much more lively. New singers, both men and women, joined the singing chorus. Thus a mixed choir was formed, which gave its first, very successful performance in the Spring of 1920.

With numerous performances the singers obtained the necessary experience and self-confidence. The best singers gave solo performances or sang in duets. Apart from concert performances for our fellow-countrymen, the "Zarja" singing society gave a number of performances at the Cleveland Public Library and at the Women's City Club. They also sang at the great Debs Meeting in the Cleveland Auditorium and in the City Park.

70th Anniversary of the Zarja Singing Society of Cleveland

by Ina Slokan

Seventy years — that is the equivalent of three generations — the time of birth, adolescence, maturity and — old age. But the last certainly does not hold true for the Zarja singing society from Cleveland, which is celebrating its seventieth anniversary this year. The "Zarja" singing society is still full of youthful strength, its songs are fully and harmoniously sung, and every concert given by "Zarja" is an important cultural event for Cleveland.

The "Zarja" singing society and its singers are well-known not only all around America, but also in Slovenia, where they have made a number of very successful tours. Several longer articles about the oldest Slovene singing-group in the U.S.A have also been published in the Slovene Calendar ("Slovenski koledar"). In 1957, for example, a full account of the history of the Zarja singing-group was published in the Slovene Calendar. This article was written by the late Leonard Poljšak of Cleveland, the singing society's co-founder and first president. Ten years later, on the oc-

casion of the golden jubilee of the "Zarja" singing society, the late publisher and former member of "Zarja", Anton Garden from Chicago, wrote an article for the 1967 Slovene Calendar. Another article concerning the history of the "Zarja" singing-group was written by Mary Grill-Ivanush from Chardon. It was entitled "Slovene Opera in America", and was published in the same number of the Slovene Calendar. For this article I have therefore made use, where necessary, of the data in these articles.

A men's singing-group, which was named "Zarja", was established by members of Club No. 27 of the Yugoslav Socialist League in Cleveland on April 6th, 1916, during the First World War. The idea of founding a singing group had been present for a number of years, as it was considered that organized workers must have their own forms of culture. That was at the time when the workers' leader E. V. Debs was very popular in America. At the very start the singing group had plenty of good singers available. Among the founding members of

The "Zarja" singing society celebrated its tenth anniversary on April 18th, 1926, with the amusing sung one-act play "Kovačev študent". This novelty was very popular, so that our fellow-countrymen wanted to see more of this kind of operetta. They gave invited performances of "Kovačev študent" at Detroit, Michigan, too. The postman was sung by the tenor Louis Belle, the student by the baritone Vatro Grill, the blacksmith by the bass, Frank Bernač, and the blacksmith's wife by the alto, Mary Grill. The operetta was directed by Josip Skuk. After these performances the very talented singers Frank and Molly Plut joined "Zarja". The next year, the equally successful "Črnomeljski škric" ("The Gentleman from Črnomelj") was put on the stage.

These performances helped Zarja both morally and materially. Since not enough suitable librettos were available, John Ivanusch and his second wife Mary Grill (who married John Ivanusch as a widow in 1927) together wrote a new opera: "Rozamunda of Turjak", based on Prešeren's poems. Mary wrote the libretto, and her husband set it to music. It was ready very quickly. They began in the Spring of 1928. For Thanksgiving Day of the same year, November 29th, the members of the Zarja singing society had succeeded in putting a new opera — the first Slovene opera in America! — on the stage of the Slovene National Home. The concert-hall, with room for an audience of 1300, was filled to the last seat, and many would-be listeners had to be turned away at the doors. Together with the soloists, there was a cast of over sixty singers, male and female. The performance lasted two and a half hours. It was directed by Mary Ivanusch, who also sang the title role. Other important roles were sung by Frank Plut, Walter Lazar, Tončka Simčič, Louis Belle, Vatro Grill, Anton Eppich, Emily Švigel, Anton Garden and others.

The audience was very enthusiastic about the opera "Rozamunda of Turjak". For Thanksgiving Day 1929, the next year, the Zarja singers prepared for the stage of the Slovene National Home a new opera by Viktor Parma, entitled "Urh, Count of Celje". Again, they were rewarded by great success.

Through their performances, the Zarja singers deservedly aroused the interest of American audiences, too. They were invited to appear at the Theatre of Nations. Thus, on

March 9th, they repeated the performance of Parma's "Urh, Count of Celje" at the City Music Hall, in front of an American audience, and in this way achieved the greatest success among the groups of foreign origin. They were received well not only by the audience, but also by James Rogers, the music critic of the newspaper Plain Dealer.

It was in this year that America was hit by the great economic crisis, which hit our fellow-countrymen in America, too. A crisis occurred in Zarja, too. Leo Poljanšek had this to say about it. "Some of the singers did not agree with Zarja operating within the framework of the Socialist Club as its singing section, and wanted Zarja to become independent. It was at the same time that disagreement sprang up between two different factions at the Slovene National Home. This disagreement, as well as the pressure applied by some powerful men outside, so worsened things at the singing group that a split finally occurred. However, let it be understood that there were no personal conflicts between individual members of Zarja. It was just a question of principle. After the split, two Zarja singing-groups arose: Independent Zarja, and Socialist Zarja, which remained a member of the Socialist Club which had founded it. This, of course, was a heavy blow for the original singing society, but, as Anton Garden stressed in the article published in the Slovene Calendar in 1967 (pp. 253—54) "We must here mention the name of Leo Poljšak, who, with his strong personality, as a strong supporter of progressive ideas, maintained the Socialist Zarja, strengthened it with new singers and led it to ever greater successes."

The singing-group of the independent Zarja soon changed its name to Glasbena matica. Under the leadership of John Ivanusch, Ivan Zorman and Tone Šubelj this singing group achieved some very good successes both in the field of concert and opera. This singing-group also visited Slovenia.

The new singers, who joined the ranks of Zarja, were mostly young people, who kept to their own singing-group with love and youthful zeal, and improved their performances with the help of their older, more experienced colleagues. Up until 1932, both singing-groups, Glasbena matica and Zarja, were led by John Ivanusch, and then he was replaced at Zarja by the leader Joseph V. Krabec, who also made

a name for himself as a composer. At that time (so records Leo Poljšak) the backbone of the singing-group, who also appeared as soloists, were: John Ferluga (bass), Walter Lazar (bass), Frank Kokal (baritone), Jennie Fatur (soprano), Viktorija Poljšak (soprano), Josephine and Andy Turkman (soprano, bass), Sophie and Frank Elersich (alto and tenor), Alice Tekavec (alto), Tony Perushek (baritone), Albert Fatur (tenor), Danila Hrvatin (soprano) and some others.

Apart from its singing programmes, which included many newer compositions, the Zarja Singing Society also staged less demanding operettas and other entertainments. In 1936, together with a Czech group called "Vojan", Zarja staged Smetana's "Bartered Bride". They performed twice: the first time, in the open air, for the Czechs, and the second time, in the jam-packed hall of the Slovene National Home, for our fellow-countrymen. About 120 male and female singers took part, as well as a ballet ensemble and the Cleveland Symphonic Orchestra. In 1950, when we were celebrating the 150th anniversary of the birth of France Prešeren, Zarja put on a concert of his works. Three years later a concert in memory of the Slovene composer Vinco Vodopivec was given. In 1956 Zarja laid on a successful performance of an operetta by Radovan Gobec, entitled "Planinska roža" ("Mountain flower").

Zarja first included partisan songs in its programme (approximately 30 of them) in the Spring of 1945. Zarja was always glad to respond to requests by our societies for performances, on the occasion of various anniversaries or other celebrations. The group appeared at numerous charity concerts, like the one on behalf of the children's clinic in Ljubljana, as well as those of the Slovene Octet, "Cankarjev glasnik", SANS, Prosvetna matica, etc. Zarja has also made numerous successful tours of the U. S. A., as well as of Slovenia. Twenty years ago the singers of the Zarja singing-group celebrated their golden jubilee here in Slovenia. They sang at two very successful concerts, and then at the Emigrants' Picnic, which was held that year at Ilirska Bistrica. Here it was that a golden laurel wreath was presented to the Zarja Singing-Society by Slovenska izseljenska matica.

Five years later, on the 55th anniversary of the establishment of Zarja, they were here in Slovenia

again. This time, at Šmarje above Ajdovščina, a commemorative plaque was unveiled to the memory of Leonard Poljšak, cofounder and former president of Zarja for many years, who was born at this village. His services to "Zarja" were exceptionally great. It was on this occasion that the Zarja Singing-Society was awarded the Gallus Plaque for its cultural work of many years among American Slovenes.

Zarja celebrated its sixtieth anniversary first in Slovenia, where, as guests of Izseljenska matica, they held several very successful concerts. At Zarja's autumn concert, the Yugoslav consul in Cleveland, Zofka Klemen-Krek, in front of a full hall of friends of the Slovene song, presented this singing society, on behalf of Slovenska izseljenska matica, with a plaque commemorating their many years' work in the spreading and preservation of Slovene songs in America. At the same event, Zarja presented a commemorative plaque to Edvin Poljšak, their member of many years standing, in recognition and thanks for all that he has contributed, through his knowledge and talent, to the development of Zarja. Edvin Poljšak, who was elected president of Zarja last year, has been a member of Zarja since 1938. During all these years he has worked with great zeal and enthusiasm, like his father

Leonard and his mother Viki. For many years, to start with, he was the singing-group's accompanist on the piano.

Recently a beautiful album has been published by Zarja. It contains details about two Slovene customs: the Slovene wedding and the Slovene vintage-festival. Some of our folk songs which are sung on such occasions are printed, together with the music, as well as a short description of Slovenia and some details about the singing-group Zarja. The texts of the songs are given in both English and Slovene. The album, which contains a number of attractive colour photographs, would certainly make a suitable gift for anybody interested in the old Slovene customs, and who would like to see them maintained as long as possible among our people. Congratulations to those of Zarja who have made this attractive album possible!

Thus Zarja, the singing society which was founded by our workers — American pioneers, has been singing for seventy years. That's a long period, and much has happened inbetween. People have come, and gone, and every one has left a shining trail. One sincere wish remains: that the light of Slovene Zarja should shine for many, many more years to come on American soil.

ed this year. The first results are already apparent, as the business policies of the different Slovene health-spas have now been coordinated, with a joint appearance on the Yugoslav market.

Forty percent of all visitors coming to Rogaška Slatina this year will be foreigners. There is practically no high or low season, activities go on all year round, and the health-centre is linked to the hotels by means of special corridors which are heated, and thus do not hinder the treatment of patients.

Only 15 to 20 % of all visitors come to Rogaška Slatina at the expense of the national health service, all the rest are paying visitors who come, either as individuals or in groups, via various travel agencies in Slovenia or elsewhere, mostly in Europe.

The touristic aspect of such visits is strongly emphasised, apart from the medical aspect. There are 77 activities at the Rogaška Slatina Health-Spa which help provide the complete tourist package-deal.

Modernization in the long term is planned, too. The main building, "Zdraviliški dom", is to be modernized and turned into a superior category hotel, whereas a new health-centre building is to be built with 150 beds, as well as a hotel of "A" category.

A cultural centre is also being built in the heart of Rogaška Slatina. It will have a main concert-hall with seating for 550 visitors, a stage, a reading-room, a library and a cinema.

The head of the medical centre at Rogaška Slatina, dr. Herbert Zaversnik, told us that, this year, they have carried out more than 2000 operations on gallstones, which is only one of the activities in the gastro-enterological field, where diseases of the digestive system, of the intestines and of the liver are treated.

Business success has been 119 % better than last year, and the export of bottled mineral-water has been increased to 5 million bottles annually.

On the basis of the sales made of Donat and Donat Mg mineral-water, as well as other soft drinks, and bearing in mind the health-spa, touristic and production aspect, it can be concluded that the fame and successes of Rogaška Slatina are all the greater.

320 Years of the Rogaška Slatina Health - Spa

Rogaška Slatina, a health-spa set amidst the picturesque Kozjansko hills near Celje, has been attracting an increasing number of visitors from all parts of the world. This year there were most Austrians, Italians, Germans and Americans, although recently there has been a significant increase in the number of Swedes and Israelis visiting it. They are demanding guests, who expect a great deal from their visit. For this reason a special service bureau, which provides information about, and organizes, entertainment and other events, has recently been established. It organizes art exhibitions and musical evenings, as well as sports activities. Special trans-

port is provided for these who would like to visit sports centres, such as the skiing centres at Rogla, on the Pohorje Mountain and at Boč, and other points of interest near Rogaška Slatina with its charming churches and typical Slovene inns. This year a total of 40 million bottles have been filled with the Donat Mg mineral water. This mineral water, with its very high percentage of magnesium ions and excellent curative properties, is unique in the world. The new bottling-plant has a capacity of 12,000 to 14,000 bottles per hour.

The Rogaška Slatina health-spa has joined the Association of Slovene Natural Health-Spas, establish-

The "Atomske Toplice" Health - Spa at Podčetrtek

Podčetrtek is a village which has become famous for its "Atomske toplice" health-spa. The nearest town to Podčetrtek is Rogaška Slatina, whereas Podčetrtek is 120 km from Ljubljana, 60 km from Celje and 115 from Brnik Airport. The curative, radioactive water, which has a strength of 5.3 Mach units, is used to heal rheumatism, post-operative wounds, infections, skin growths, the consequences of complicated limb fractures, and diseases of the backbone. The highest natural temperature of the water, in the new spring, is 44⁰ C. At the "Atomske toplice" Hotel there is accommodation for 235 visitors, with room for 30 more at the swimming-pool next to the Sotla River. There is also room for another 300 guests in private accommodation, where full board, too, can be arranged, and at the camping-site, where in the summer there are open-air swimming-pools containing the spring water. At the hotel there is a covered swimming-pool with thermal water. There are two smaller covered (winter) swimming-pools at the

campsite, as well as a number of baths, a children's pool, an open, smaller pool, and a large swimming-pool of Olympic size.

Podčetrtek can be reached by train, bus or taxi. The neighbouring villages are well-known for the excellent wine they produce, and there are a lot of nice places to go for trips to. Obsotelje, the district along the River Sotla, is well-known for the high-quality fruit produced there, for its excellent wines, and for the peace and fresh air in its woods. Rowing, fishing and surfing are possible on the Sotelsko lake.

One of the most renowned inns in the vicinity is "Gostilna pri ribniku" at Kozje, a few kilometres from Podčetrtek.

All this, and a lot more, you will find out if you send for the booklet entitled "THE ATOMSKE TOPLICE HEALTH-SPA, PODČETRTEK", which can be obtained from the following address: ŽG — TTG TOZD Zdravilišče Atomske Toplice, 63254 Podčetrtek, Slovenia, Telephone: (063) 828-000, Telex: 33819 YU TTG AT.

say that a man with good luck "has got potatoe".

There are a few taboos connected with the potatoe, too. In Europe, it never used to be planted on the eve of Good Friday. The first handful of new potatoe had to be tried by all members of the family if the crop was to be a good one. And whenever people took their first bite of new potatoe they were supposed to be sure to make a wish.

In Slovenia, the potatoe was introduced at the end of the eighteenth century. At first it was only used to feed the animals. It was only at the time of the first great famine that they began to eat it. For those years the Empress Maria Theresa issued a very strict decree about the compulsory planting of potatoe, so that according to the story, the people of Ribnica ate it three times a day. Since the people of Ribnica are considered to be clever, the famous Slovene proverb, that "the stupidest farmer grows the fattest potatoe", probably does not hold true for them.

The Slovene word for potatoe, "krompir", comes from the German word "Grundbirn" (ground pear). Altogether, there are as many as 132 different words for potatoe in Slovene, e. g. brnica, čompe, gram por, hrušče, jakube, kartofel, kepa, krožič, laška repica, muga, paperšak, etc.

And now to the classic and, in Slovenia, particularly respected form of potatoe: "Pražen (tenstan) krompir" (Roast potatoe). At Sunday and holiday dinners, as well as at other celebrations, potatoe prepared in this way have always been an essential part of the menu. At first, it would appear that there are no particular secrets about the preparation of such potatoe, that it is all a very simple matter, but nevertheless there are several different recipes.

According to the second recipe one first fries chopped onions in hot fat, then adds cooked, peeled and sliced potatoe, mixes it all together, adds salt, and then roasts until the potatoe turns a light yellow colour.

According to the second menu, the potatoe are first cooked in salty water. The cooked (and still warm) potatoe are then peeled and sliced up. One then fries chopped onions on fat, adds the potatoe, and roasts the whole until they turn a light yellow colour. One then adds pepper according to taste, and maybe adds a little more salt.

This is the recipe given by Magdalena Pleiweis in the fifth edition (1902) of her famous Slovene Cook-

The Slovene Home

You will certainly be interested to learn some new facts about that less distinguished but most useful vegetable, the potatoe. But let us start with a king!

It was the French King Louis XVI who, at the end of the 18th Century, named the potatoe "the bread of the poor". It's certainly true to say that in that century the potatoe saved many people in Europe from the worst famine, and later it became a favourite vegetable. Today it is held in particularly high esteem by the French, the Germans and by Slovenes, too. Our saying goes: "if there are no potatoe then there's no dinner".

Before the potatoe achieved the position it holds today it had to travel a long journey. Mexico, Chile and Peru are supposed to be its land of origin. The Incas at first only used potatoe whenever they had digestive upsets, whereas the

Indians used it first as a kind of medicine. Slices of raw potatoe were put on wounds or broken bones in order that they would heal, and to get rid of a headache one wiped one's forehead with a raw potatoe. They also used always to carry some potatoe with them to protect themselves from the spirits which bring rheumatism and other unpleasant conditions.

The potatoe has a birthday, too: June 13th. A potatoe plant symbolizes goodness and favour. It was once thought that a stolen potatoe was best for curing rheumatism. If anybody rubbed a mole with peeled potatoe, which he then buried in the ground, then the mole was thought to disappear as soon as the potatoe had rotted in the ground. Whoever had potatoe planted in his fields was considered to be a lucky man, so that still today we

book, which has been published altogether in 18 editions:

"Cut up the sliced potatoes into small cubes, as big as hazelnuts, ('burfeljce'), and rinse them in water; heat up some butter in a pan, put in a few finely chopped onions and a little green parsley so that it starts spitting, add the potatoes, half cover them with soup, add a little salt, and now, covered, roast them until they become soft. Around them put some roasted things, or else put the potatoes around the meat."

Marija Vremčeva, the author of the pre-war cook-book "Varčna kuharica" ("Economy Cookbook"), considers speed to be of the greatest importance in cooking. She says that it is best to cut up lengthwise ("v oblicah"), and cook, a good kind of potatoe, quickly peel it and then roast it in very hot fat, to which some finely chopped onions have been added. "Don't wait until you have peeled all the potatoes, but take each one separately out of the water, peel it and cut it up into the fat," she says. "Then quickly roast the potatoes, salt them, mix it up,

and they arrive on the table in perfect condition."

Then one can find advice about how to prepare the "very best roast potatoes". Some roast them with the lid on, and some with the lid off, whereas others are in favour of adding "ocvirki" (crackling), which are then roasted together with the oil. Some people are in favour of adding "šalotka" (a particular kind of onion) instead of ordinary onions, or of adding cumin or finely chopped parsley. Some more inventive suggestions include the use of eggs beaten in milk, or adding the juice of a lemon, or marjoram.

Many Slovene restaurants and inns have their own recipes, whose secrets are jealously guarded from one generation to the next. The numerous guests who go home satisfied prove that these recipes are good. However, there probably can't be any dramatic new improvements. On the whole, it is thought the most important that a good, strong beef consommé be poured over the potatoes before they are roasted.

Jagoda

Germanization in Eastern Europe - A Yugoslav View

dr. Matjaž Klemenčič

Within the Polish borders between the World Wars there were 2.163,052 Germans in 1910 according to language of communication; and in 1921 there were only 1,059,194. In Germany between the World Wars there were 545,698 Poles in 1925 according to mother tongue. Most of them were in Upper Silesia, where there were 387,429; 50,298 were Mazurs; 62,622 were Wends (Lausitz Serbs); 30,000 were Czechs and Moravians, etc. The majority of them did not survive German Nazism. The only survivors were the Lausitz Serbs. Half a million Poles lived in the area between today's and the former prewar Polish-German border.

The Germanization process continued also during the Second World War, but in a different form. Out of the methods of economic pressure based on official school-system reforms and other forms of spiritual

pressure characteristic for the Austro-Hungarian countries, as well as for the Poles in Germany between the World Wars, after the outbreak of Nazism and its occupation of other nations, forms of violent Germanization characteristic of German National Socialism and Italian Fascism were developed.

Nazism began with the plan to exterminate the Jews with the holocaust immediately after the Nazis came into power in Germany, and later infiltrated to individual occupied European countries. With the annexation (Anschluss) of Austria, Carinthian Slovenes also fell under Hitler's Germany. After Hitler's attack on Yugoslavia, the other Slovenes within its borders also fell under Germany or Italy. With the extermination of the Slovenes and the Jews during World War II had many common features. Slovenes were exterminated by the German Nazis also, however, because the German nation wanted to gain ac-

cess to the Adriatic. The transportation and imprisonment of the Slovenes in concentration camps, as well as the resettlement of German colonists to the Slovene ethnic territory, especially in Carinthia, had widespread consequences for the further development of the Slovenes in Carinthia. It was only with the national liberation struggle that the Nazis were forced to stop the mass transportations of Slovenes to concentration camps. After World War II the process of de-Germanization began in the whole area of Eastern Europe. In Poland the Soviets moved the Polish borders towards the west, in order to take the territory which they lost in the Brest-Litovsk Peace. The ethnic territory of the Ukrainians in Belorussia came under the Soviet Union, along with two million ethnic Poles; and, at the same time, they moved the Polish border to Odra and Nisa, causing some millions of ethnic Germans to lose their homeland.

In Yugoslavia, the story of the Kočevje Germans is already familiar to us. The Germans in Vojvodina had to leave and settle elsewhere. A great portion of them had in fact collaborated with the occupator during the Second World War, while the majority had indeed only sympathized with the German occupators. It was in this way that the German minority was eliminated in Yugoslavia. As an individual, and as a Yugoslav, I regret that, due to external circumstances and the course of history, Vojvodina lost one of its ethnic groups.

Germans also left Czechoslovakia after World War II. In 1961 there were only 134,000 Germans in Czechoslovakia; in Romania and Hungary they have continued to exist as a minority, but in very small numbers. Stalin resorted to very drastic methods of exterminating the Germans in Russia, methods which can be compared only to Hitler's own. For Stalin, who had imprisoned 20.000.000 people in prison camps during the 30s, it was nothing to transport over a million Germans, the majority of whom lived in the Volga Republic. Thus, in fact, Hitler had done the German people much harm in Eastern Europe.

We may conclude that in the period after World War II in Eastern Europe there was a period of de-Germanization. As a consequence of the de-Nazification, "Germanhood" waned almost everywhere.

Within the German States the only Slavic autochthonal population which survived were the Lausitz

Serbs in East Germany, who enjoy quite a good position in comparison with other minorities "behind the iron curtain" today. Magyars in Romania, Macedonians in Bulgaria, Turks in Bulgaria, and Poles in the Soviet Union are very oppressed minorities — minorities pressured constantly by policies of Romanization, Bulgarianization, Russification, by a constant political force to change their national/ethnic identity.

Among the minorities which remained under the German territories and upon which the process of Germanization has continued are certainly the Carinthian Slovenes and the Burgenland Croats. After 1945, up to 1949, Yugoslavia made border demands to the Austrian Republic to the effect that the Carinthian Slovenes would come under their matrix country (Slovenia) Yugoslavia. The Soviet Union was at that time the only country which at least formally supported the Yugoslav demand, although Stalin sold the Carinthians to their patrons in exchange for reparations to the Soviet Union. After 1949, Yugoslavia retracted its border demands and began the struggle for the granting of minority rights to the Carinthian Slovenes and the Burgenland Croats by the Austrian Government. In 1955, at the Belvedere Court in Vienna, the State Treaty of Austria was signed, which provided that Austria grant independence and guarantee the borders existing before the Annexation (*Anschluss*), and at the same time, besides the pledge of neutrality, the prohibition of any attempt to annex to the German State, Article 7 demands that it secure the minority rights to Carinthian Slovenes, the Slovenes in Styria, and the Burgenland Croats.

Pressures on the Carinthian Slovenes changed forms, from the feudal and pre-capitalistic period to the period of classical capitalism in the Monarchy, from the economic, social and political pressures in the First Austrian Republic to the physical extermination in the period of Nazism, to the refined forms of spiritual and political pressures after World War II in the conditions of industrial society. The Slovene language and culture — due to constant restrictions in this area throughout a long period of history down to the present day — could not develop sufficiently in accordance with the needs of the social and technological development in any way equal to the German language and culture. The development of Slovene education, also due

to constant repression, is behind the development of the German educational development. Moreover, every change in the school system in Austria serves to threaten to exterminate the remaining Slovene education in Carinthia. In employment and social mobility the Slovenes are lagging far behind the German-speaking population, and are thus constantly behind in the formation of the socio-economic structure of industrial society as a whole. The area with the autochthonal Slovene population is in comparison with other parts of Austria also behind in economic development. We may see the de-nationalization pressures placed on the Carinthian Slovenes in their entire life-cycle, in the case of individual Slovenes and the Carinthian Slovenes as a group — from the time they arise in the morning to the time they go to bed at night, from their birth to their death, and considering the destruction of Slovene tombstones, also after their deaths.

Since World War II, particularly in the 27-year period after the signing of the State Treaty of Austria, by which Austria had agreed to respect the equality of the Slovene language and culture in the whole area of the autochthonal settlements of the Slovene population in Austrian Carinthia and Styria, Austria has never honoured its obligations to the Slovenes. With the help of well-organized anti-Slovene "Great Germanic" nationalistic organizations, de-nationalization pressures have even intensified via various means of modern organized industrial society: mass-media, educational institutions, instruments of economic and social planning and development, and the organization and arrangement of space (territories).

There are also other means of exerting pressure on the Slovenes employed, such as falsification of history and misuse of statistical data on language of communication in Carinthia and Styria. The result of the de-nationalization pressures since the end of the Second World War on have manifested themselves in the alteration of the nationality/ethnic structure in the Slovene province. A nationality/ethnically mixed territory has been formed, which according to Austrian Education Law of 1945 has been designated a bilingual educational territory. In 1945 Carinthia's temporary Government accepted the Law which stipulated that all schoolchildren were obliged to both Slovene and German-language education. In 1958 the Austrian Government was for-

ced under pressure from the nationalistic forces which held a strike against the bilingual schools to retract its Law. For some weeks parents did not send their children to school. As a result of this, the Carinthian Governor-General at the time admitted the decree that parents who wished their children to learn also the Slovene language had to register themselves specially. Under normal circumstances, this might have been considered a normal procedure; however, in Carinthia circumstances are not normal, for the parents of the Slovene children are partly dependent on the German employers, and partly also afraid of the circumstances which at the end of the 50s and early 60s manifested themselves in organized physical violence against people who spoke Slovene in public or sang Slovene songs in restaurants. The pressure on the Slovene education in Carinthia has increased steadily up to the present day, with the organization of a new campaign. The aim of the German nationalists is now to segregate the Slovene children in Carinthia from the other children, by organizing some central schools in which the only language of education would be Slovene. The consequences of this, of course, would be complete isolation of these children, which would later also lead to apartheid in the social and economic life of the Carinthian Slovenes.

During the two World Wars and afterwards, the Austrian Bureau of Statistics misused population censuses according to language of communication for the falsification of the true nationality/ethnic picture in Carinthia. We find this to be true also in the population censuses of 1934 in the First Austrian Republic, as well as in the first population census in 1939 after Austria's annexation to Nazi Germany, and in all the population censuses after World War II in the years 1961 and 1971. The technique of statistical manipulation reached its peak in the Population Census of a Special Kind in 1976, in which they took a census of the population according to mother tongue. Since this population census had an obviously anti-minority character, three-quarters of the Austrian population refused to participate in it and boycotted it.

(Continued in next issue)

3

4

5

RTC UNIOR – ROGLA 1517 m

Mag. RADO GENORIO

Slovenci v Argentini za NOB in novo Jugoslavijo

Referat na simpoziju o prispevku jugoslovanskih izseljencev narodnoosvobodilnemu gibanju, Sarajevo, 19.–21. novembra 1985 (zaključni del).

Kljub prepovedi delovanja naprednih društev in prenehanju izhajanja naprednega tiska so izseljenci nenehno iskali nove poti za politično delovanje in materialno podporo NOB. Po prekinutvi stikov z JNO se je pokazala potreba po ustanovitvi nove organizacije za pomoč domovini. S tem namenom je bilo že oktobra leta 1943 ustanovljeno združenje »Slobodna Jugoslavija«. V novoustanovljeno organizacijo so se vključili odseki, ki so prej pripadali »projugoslovanskemu komitetu JNO«. V začetku obstoja je bilo število članov skromno, kakor tudi njihove akcije. Na to so v veliki meri vplivale razmere pod Peronovo diktaturo. Kakor hitro je napetost v deželi

popustila, so bili dani pogoji za prvi kongres združenja »Slobodna Jugoslavija«. Bil je 30. julija 1944 v Buenos Airesu. Do prvega kongresa je združenje vodil začasni odbor, v katerem je bil predsednik Peter Zaferin, tajnik Ante Tulić (potem ko je zamenjal Iva Kovačevića) in blagajnik Antonio Zanetić.⁴⁹

V »Svobodno Jugoslavijo« se je vključila tudi napredna slovenska skupnost priseljencev. Predstavljal jo je »slovenski odbor«. Vendar je treba pripomniti, da na začetku novoustanovljena organizacija med Slovenci ni naletela na zeleno podporo. Glede koordinacije pri zbiranju pomoči ni bilo težav, pač pa je slovenska naselbina

odklanjala druge oblike skupnega nastopanja. Smatrala je, da so Slovenci dovolj dobro organizirani in da je treba najprej združiti društva vsake narodne skupine priseljencev in nato s skupnim nastopom delati v prid celotne jugoslovanske kolonije.

Združenje »Svobodna Jugoslavija« je takoj po ustanovitvi stopilo v akcijo za zbiranje pomoči borcem NOV. Prva oblika pomoči je bila v pošiljki 120.000 injekcij adrenalina; spomladi 1944 pa je bila uspešno izvedena trimesečna denarna kampanja. Vsota v višini 10.000 pesov je bila posredovana NOV na ime maršala Tita. Sočasno z zbiranjem materialne pomoči NOV pa je združenje v okviru danih možnosti

širilo vesti o NOB v domovini. Časopisa »Slobodna Jugoslavija« in »Glas domovine« je zamenjal »Jugoslavenski iseljenički vjesnik«. Po prepovedi izdajanja kulturne revije »Njiva« (zadnja številka je izšla septembra 1943) slovenska napredna naselbina praktično vse do konca vojne ni imela svojega glasila. Izvzamemo lahko le »slovensko stran«, ki jo je leto dni (1944–1945) izdajal »Jugoslavenski iseljenički vjesnik«. Kljub težavnemu delovanju v prvih mesecih po nastopu Peronove diktature, sta društvi »Ljudski oder« in »Ivan Cankar«, ob priliki 25. obletnice smrti Ivana Cankarja, izdali koledar, posvečen njegovemu spominu. Uredila sta ga Franc Birska in Albert Drašček. Obsežna publikacija je imela v teh težavnih razmerah, ko je lahko izhajal le promonarhistični in separatistični tisk, velik pomen za širjenje vesti o dogodkih v domovini. V dveh daljših prispevkih sta Jan Kacin in Mirko Ščurk spretno nanizala vesti o boju in ciljih narodne borbe v Jugoslaviji. Prispevka sta bila prežeta z navdušenjem nad uspehi NOB ter podkrepljena s citati iz Adamičevih in Kristanovih političnih spisov. Jan Kacin je v članku »Borba v domovini« nanizal tudi sledeče misli: »V naših borbah živi duh Gregorčiča, Cankarja, Gubca in drugih velikih jugoslovanskih mož, ki so bili prežeti čistih idealov za svobodo našega naroda. Iz teh kristalnih izvirov se je napolnila naša mladina iz roda v rod. In ko je napočil čas, ki ga je naš narod v solzah, krvi in mukah pričakoval ves čas svoje podrejene zgodovine, ga ni našel nepripravljenega. Ko so Josip Broz Tito in jugoslovanska ljudska vlada, kateri načeljuje naš ožji rojak Ivan Ribar, pozvali narod v boj za resnično demokracijo, je bil odziv vsega naroda, da je celo sovražnik v svoji krvoločnosti vztrepetal. Spoznali pa so tudi v Londonu in Washingtonu, da Jugoslovani niso kako afriško ali indijansko pleme, ki bi križem rok čakalo na povratek kakih kraljev in maharadžov... Obenem imamo popolno zadoščenje nad našim narodom, da ni križem rok čakal – kot mu je bilo sumljivo naročeno – onega skrivnostnega namiga iz Londona, da bi mu bila morda svoboda kot miloščina podarjena, katero bi moral potem drago odplačevati. Zgodovina uči. Primorski Slovenci nismo pozabili, kako smo bili v zadnji vojski prodani in kako tudi druge male, takozvane svobodne države niso bile nič drugega nego tarča in gospodarske kolonije velesil...«⁵¹

Razmere so se v Argentini sredi leta 1944 že toliko izboljšale, da je bilo mogoče sklicati letno skupščino združenja »Svobodna Jugoslavija«, ki je

bila 30. julija v Buenos Airesu in je imela v bistvu značaj kongresa. V delu tega prvega kongresa združenja je sodelovalo 12 odsekov. Slovenski odbor so zastopali delegati: Ivan Košuta, Gašper Štabar in Odone Stanta; pomembno vlogo v delu kongresa pa so odigrali še: Franc Rustja, Franc Košuta in Tomaž Kodelja. Delegate in goste je pozdravil začasni predsednik Petar Zaferin, Gašper Štabar pa je govoril v imenu »Slovenskega odbora« ter predlagal avtonomno sodelovanje posameznih pododborov v okviru združenja. Tomaž Kodelja se je veselil tega zgodovinskega srečanja. V delegatih je videl resnične predstavnike demokracije. »Mi Slovenci in Hrvati iz Cinco Saltos (Rio Negro) bomo delali brez odmora, da doprinesemo svoj delež k združevanju našega izseljenstva,« je dejal ob zaključku svojega pozdravnega nagovora.⁵² Na kongresu je bil izvoljen osrednji odbor z novim vodstvom: Ante Paparela (predsednik), Gašper Štabar (1. podpredsednik), Slavko Tanokov (2. podpredsednik), Tripko Perišić (3. podpredsednik), Ante Tulić (glavni tajnik) in Franjo Valgoni (tajnik). V dvanajstčlanski odbor je bil izvoljen tudi Ivan Košuta. Temeljne naloge njihovega delovnega programa so bile:

- da se do konca tekočega leta zbere 30.000 pesov za pomoč NOV,
- da se združi izseljenstvo širom Argentine v združenje »Slobodna Jugoslavija« in
- da se v najkrajšem možnem času začne koordinirana akcija za materialno pomoč domovini.

V popoldanskem delu kongresa je bila enoglasno potrjena predložena resolucija, ki se je v temeljnih točkah glasila:

1. Delati z vsemi silami za osvoboditev naše domovine in doprinesiti svoj delež v boju za skorajšnjo osvoboditev in neodvisnost Jugoslavije.
2. Boriti se za novo in srečnejšo Jugoslavijo – postavljeno na temeljih nacionalne enakopravnosti, bratske sloge in socialne pravičnosti.
3. Združenje »Svobodna Jugoslavija« priznava maršala Tita kot vrhovnega komandanta NOV in kot predsednika NKOJ; naše združenje priznava AVNOJ, ki je uspel doseči enotnost vseh jugoslovanskih narodov.
4. Združenje »Slobodna Jugoslavija« priznava in spoštuje vsako državno ureditev, ki se bo postavila po demokratičnih načelih. To je skrb naših narodov, ki s herojsko borbo dvigajo duh tlačanih narodov.
5. Zahtevamo od zaveznikov, da se NKOJ prizna »de iure«. Združenje »Svobodna Jugoslavija« bo v tem smislu naredilo potrebne korake.

6. Združenje »Slobodna Jugoslavija« popolnoma soglaša s smernicami NOV in NKOJ in z velikim navdušenjem pozdravlja sklepe glede ureditve bodoče Jugoslavije na osnovi obče federativne skupnosti.

7. Cilj našega združenja je delati v obliki enotne fronte, da s tem doprinesemo h krepitvi NOV.

8. Obsojamo jugoslovanske »kvinslinge«: Pavelića, Nedića in druge kot tudi njihove pristaše.

9. Z radostjo pozdravljamo sporazum med maršalom Titom, predsednikom NKOJ in dr. Šubašićem, predsednikom kraljeve vlade v tujini.

10. Pomagati z vsemi razpoložljivimi močmi za pomoč narodom Jugoslavije. Zato je potrebno dati vse od sebe v znak priznanja herojskim narodom ki so toliko časa podvrženi najtežji, najbolj krvavi in najpravičnejši borbi tekom svoje zgodovine.⁵³

S temi smernicami in programom je združenje »Slobodna Jugoslavija« nastopilo pred izseljenci in njihovimi organizacijami. Hkrati je bila že na kongresu izražena potreba po ustanovitvi širšega meddruštvenega odbora za pomoč jugoslovanskim narodom. S tem so želeli doseči enotnost vseh jugoslovanskih izseljencev v Argentini pri delu za posredovanje materialne pomoči domovini. Po mnogih premaganih težavah in dolgih prepričevanjih so bili 3. marca 1945 postavljeni konkretni temelji za ustanovitev odbora »na osnovi pomoči« ter s pogojem, da nobena izseljenska organizacija »ne izgubi avtonomnosti«. Ustanovljena je bila »Komisija za koordinacijo pomoči Jugoslaviji«. V to enotno fronto za zbiranje pomoči Jugoslaviji so vstopila skoraj vsa izseljenska društva v Argentini; od odsekov združenja »Svobodna Jugoslavija« pa do društev, ki so poprej stala ob strani ali pa bila vključena v tradicionalnem monarhističnem taboru na čelu z JNO.

Pri ustanavljanju »Komisije za koordinacijo pomoči Jugoslaviji« je poleg združenja »Slobodna Jugoslavija« sodelovalo še sedem neodvisnih društev. Na ustanovnem sestanku so delegati izvolili Svet in Izvršni odbor. Tako je bila organizacija zasnovana po demokratičnih načelih z možnostjo kontinuirane kontrole dela njenih organov. Na drugem sestanku Sveta, 18. novembra 1945, je bil izvoljen Izvršni odbor v sestavi: Ivo Sazunić (predsednik), Ante Paparela (podpredsednik), Ivo Kovačević (glavni tajnik), Petar Petković (tajnik), Petar Zaferin (tajnik organizacije), Mate Bojanić (tajnik za propagando). Za blagajniške posle so bili zadolženi: Antonio Zanečić, Natalio Toth in Nisim Russo. Med devetimi odborniki so bili tudi sloven-

ski izseljenci: Franc Rustja, Franc Zajc, Stanislav Baretto, Ivo Wider in Franc Štekar.⁵⁵

S tem so izseljenci jugoslovanskih narodov in narodnosti v Argentini prišli do enotne organizacije, ki je že v prvih mesecih po ustanovitvi vključila v svoje vrste okrog 10.000 članov. Število članov se je proti koncu leta 1945 podvojilo. Delo, pri katerem so se še zlasti izkazale izseljenke, je hitro obrodilo sadove. Prva pošiljka živil, obleke in zdravil v vrednosti 39.975,45 pesov je bila 4. avgusta 1945 odposlana preko Argentinskega rdečega križa s parnikom »Darro«; druga v vrednosti 79.474,94 pesov pa s parnikom »Galeic Star« 19. decembra istega leta. Prva pošiljka je prispela v Split meseca oktobra, preko El Shatta. O tem je bila »Komisija za koordinacijo pomoči Jugoslaviji« obveščena preko Jugoslovanskega rdečega križa oziroma njegovega pododborja za Srednji vzhod v Kairu. V pismu, ki ga je omenjeni pododbor naslovil na izseljence je, ob informacijah o načinu posredovanja blaga v domovino, tudi iskrena zahvala za vso materialno in moralno podporo izseljencev v Argentini novi Jugoslaviji.⁵⁶

Uspešen potek akcije je spodbudil izseljence, da se v prvih letih po vojni še z večjo vnemo pristopili k zbiranju materialnih sredstev. Vrednost blaga, živeža in sanitetnega materiala, posredovana novi Jugoslaviji, od januarja 1945 do junija 1948, je znašala 2.500.000 pesov; od tega posredovana pomoč v prvih osmih mesecih leta 1948 preko 76.000 ameriških dolarjev.⁵⁷

Vzporedno z akcijami za zbiranje materialnih sredstev so potekala prizadevanja vodstva »Slobodne Jugoslavije« za usklajeno politično delovanje jugoslovanske kolonije: tako v okviru združenja kot tudi vseslovanske skupnosti priseljencev. Vendar se je takim pobudam, predvsem pa centralizirano vodenim akcijam združenja, večji del slovenske naselbine na različne načine upiral. Zaradi tega je večkrat prihajalo do nesoglasij znotraj levičarskih organizacij slovenskih društev in slovenskim odborom »Svobodne Jugoslavije«. O tem razglablja Franc Birsa v pismu Mirku Kuhlju, tajniku SANS takole: »Med našimi sovrstniki, ki so stoodstotno antifašisti, je mnogo takih, ki kljub simpatijam do Demokratske federativne Jugoslavije, za katero žrtvujejo vse, kar jim njihove moči dopuščajo, še ne razumejo strukture federativne Jugoslavije. Ne razumejo, da ima v njej vsak narod svoje suverene pravice; ne razumejo tega, kar so tako jasno povedali maršal Tito, Vidmar, Kocbek in kar tako strokovno

čisti in razlaga Edvard Kardelj – da je med centralizmi velika razlika. Tukaj imamo močno organizacijo za pomoč domovini: združenje »Svobodna Jugoslavija«, ki centralizira vso pomožno akcijo. Vendar je v naši centrali še precej birokratskega, kar je v pravem nasprotju s federacijo in suverenostjo. Tudi to se je začelo razčiščevati. Z gradivom, ki ga objavljamo v »Pravici«, hočemo dokazati, da je naša edina in trdna pot tista, ki so jo začrtali: Vodnik, Prešeren, Levstik, Gregorčič, Cankar in drugi velikani slovenskega naroda.«⁵⁸

Delo naprednih izseljenskih društev je po 18-mesečnem zatišju ponovno zaživelo koncem leta 1945. Takrat je tudi začela izhajati »Pravica«, ki je objavljala vesti v duhu OF in AVNOJSke Jugoslavije. Še vedno je izhajal »Slovenski list«, toda zdaj s pozitivnimi članki o NOB in njenih pridobitvah. Reakcionarni elementi na čelu z Ivanom Pahorjem, ki so vse do osvoboditve toliko opevali reakcijo in Dražo Mihajlovića, so se umaknili in prepustili časopis novim močem v naselbini. Pogoji za dokončno združitve slovenske naselbine so bili, kljub občasnim različnim gledanjem na svetovne dogodke in razvoj nove Jugoslavije, iz dneva v dan zrejši. K temu je veliko pripomogla tudi enotna akcija slovenskih izseljencev v okviru novega »primorskega odbora«.

Vest o osvoboditvi Beograda je povzročila silno navdušenje med jugoslovanskimi izseljenci. Za Slovence je bila še posebej radostna vest, ko so partizanske enote IV. armade osvobodile Slovensko Istro in Trst. Dober mesec po končani vojni, 12. junija 1945, so zastopniki slovenskih društev v Buenos Airesu ustanovili »Odbor za jugoslovansko Primorje«. Podoben odbor je bil ustanovljen že leta 1941 pod okriljem JNO. Vendar le-ta ni dal kakšnih resnejših rezultatov. Novoustanovljeni odbor je vodil Franc Kurinčič. Naloga odbora je bila seznaniti svetovno javnost s Primorjem, Istro in Trstom, kdo živi na tej zemlji in komu pripada. Izseljenci so zahtevali, da se jim popravi krivica, ki jim je bila storjena z rapalsko pogodbo in da se vsa Julijska krajina s Trstom priključi matični domovini. Največ dela je bilo okrog zbiranja podpisov za pariško mirovno konferenco. V ta namen so jih zbrali skoraj 10.000. Vprašanje Slovenske Istre, Trsta in Gorice se je večkrat javljalo na sejah »Slovenskega sveta«, skupnega organa slovenskih izseljenskih društev v Argentini, ustanovljenega leta 1946. Kasneje je odbor vodil še akcijo za vpisovanje v jugoslovansko državljanstvo.

Skupno politično nastopanje pod

okriljem omenjenega odbora, navdušenje nad dokončnim propadom naci-fašizma in koordinirano delovanje pod okriljem »Slovenskega sveta« so pripomogli, da sta se združila tudi časopisa »Pravica« in »Slovenski list«. Iz obeh je nastal »Slovenski glas«, ki je ves čas izhajanja pravilno informiral izseljenstvo o dogodkih v domovini. Leta 1947 pa so se slovenska društva združila v enotno društvo z imenom Slovenski ljudski dom.

Tako konsolidirano skupnost, ki je uspešno sodelovala v skupnih akcijah z jugoslovansko kolonijo izseljencev, zlasti pri organiziranju in delu »Federacije jugoslovanske mladine« v Argentini, je najprej prizadela resolucija IB. Komaj združena naselbina je bila leta 1948 ponovno razcepljena. Če izzamemo nekaj političnih aktivistov, ki so vseskozi delovali v raznih levičarskih organizacijah in dejansko podprli resolucijo, lahko trdimo, da se večina ni izrekla v prid Informbiroja. Dokaz za to je tudi pisanje v izseljenskem tisku in izstop številnih društev iz »Jugoslovanskega sveta«. Med temi najdemo tudi društvo Slovenski ljudski dom, Slovenski glas pa je komentiral dogodka v zvezi z resolucijo IB v enem svojih uvodnih člankov pod naslovom »Z narodom v osvobodilni borbi – z narodom ob reševanju njegovih težav« takole:⁶⁰

⁴⁹ Bilten združenja »Slobodna Jugoslavija«, Buenos Aires, september 1944, št. 3, str. 19–20.

⁵⁰ Njivo sta ob izidu urejala tovariša Slavko Škof in Franc Birsa, pozneje pa Albert Drašček. Po enoletnem izhajanju »slovenske strani« v JIV in po neuspešnih pogajanjih s »Slovenskim listom« za izdajanje skupnega glasila, so društva »Ljudski oder«, »Ivan Cankar« in slovenski odbor »Svobodne Jugoslavije« septembra 1945 začeli z izdajanjem štirinajst dnevnika »Pravica«. Izhajala je eno leto. Nato je prišlo do združitve s »Slovenskim listom« v novi časopis »Slovenski glas«, ki je izhajal vse do znanega odloka argentinske vlade o razpustu slovenskih društev v letu 1949.

⁵¹ Jan Kacin, Borba v domovini, Spominu Ivana Cankarja. Koledar za leto 1944, Buenos Aires, december 1943, str. 29–32.

⁵² Bilten združenja »Slobodna Jugoslavija«, opt. cit., str. 19–20.

⁵³ Bilten združenja »Slobodna Jugoslavija«, Buenos Aires, september 1944, št. 3, str. 20–22.

⁵⁴ Koledar za 1946 godinu, Buenos Aires, str. 129.

⁵⁵ Koledar za 1946 godinu, op. cit., str. 164. Ob izteku leta 1945 so »Komisijo za koordinacijo pomoči Jugoslaviji« tvorila sledeča društva: Združenje »Svobodna Jugoslavija« s 47 odborov, Jugoslovansko društvo vzajemne pomoči, Ljudski oder, Ivan Cankar, Slovenski dom, Jugoslovansko društvo »Samopomoč Slovencev«, Gospodarsko podporno društvo Slovencev »Naš dom«, Jugoslovanskoargentinsko kulturno društvo, Jugoslovanski demokratski klub, Jugoslovansko društvo »Lipa«, Hrvatska prosvetna skupnost (Berisso), Slovensko delavsko društvo vzajemne pomoči »Edinost« (Cordoba), Jugoslovansko podporno društvo (Comodoro Rivadavia), Jugoslovansko društvo »Triglav« (Rosario), Hrvatsko društvo »Stjepan Radić« (Rosario) in Slovanska biblioteka (Rosario).

⁵⁶ Ayudá a Yugoslavia, Buenos Aires, 25. februar 1946, str. 6.

⁵⁷ Jugoslavenski iseljenički vjesnik, Buenos Aires, 21. januar 1949.

⁵⁸ Pismo Franca Birse, urednika »Pravice« tajniku SANS, Mirku Kuhlju, Buenos Aires, 27. november 1945 (Avtorjev arhiv).

⁵⁹ Franc Kurinčič, Na tej in na oni strani oceana, op. cit., str. 233–237.

⁶⁰ V odboru so bili še: Andrej Škrbec, Franc Kurinčič-Valljaveč (kasneje ga je zamenjal Gašper Stabar), Mirko Ščurk, Viktor Černic, Josip Novinc, Jože Vižintin, Stanta, Lipičar, Čenčič, Stanislav Baretto, Slavko Škof, Ivo Lazarič in Ivo Močnik.

⁶¹ Slovenski glas, Buenos Aires, 12. julij 1948, Leto III., št. 13.

Humanizem Staneta Jagodiča

Staneta Jagodiča je treba uvrstiti med umetnike, ki veljajo za nekaj posebnega. Morda zato, ker se kot umetnik uveljavlja na različnih področjih likovne umetnosti – vse od risbe, karikature, pa do slike, asemblaža in fotografije s fotomontažo. Ni mogoče obiti njegovega organizacijskega dela v okviru skupine Junij. Kot predstavnik srednje generacije se je izkazal na samostojnih in skupinskih razstavah, doma in po svetu. Več nagrad, ki jih je prejel Stane Jagodič, potrjuje, da so bila njegova dela več kot opažena, dobila so lepa priznanja – ne le doma!

Pravzaprav je Stane Jagodič eden tistih umetnikov, ki s svojo raznoliko ustvarjalnostjo mami gledalca, ki postane ob njegovem delu radoveden, začuden, presenečen spriču raznovrstnih možnosti umetnikovega izražanja. Ni treba, da bi bil gledalec umetnostno izšolan, s profiliranim estetskim okusom ali vsaj poučen o osnovah umetnosti – pa bo lahko kljub temu vsaj nekje našel stičišče z Jagodičevim umetniškim delom. Pa ga od tod lahko popelje spoznanje do drugačnih umetnin Jagodiča in se mu polagoma odpre dojemanje tudi za zahtevnejša dela. Ponavadi je umetnik, ki se ukvarja npr. s slikarstvom in kiparstvom v svojih delih tak, da je na obojem takoj razpoznaven, da gre le za dve različni materialov. Pri Stanetu Jagodiču pa je risba zgodnjih let tako vidno različna od angažirane karikature, pa do objektov in nikakor ne nazadnje do fotomontaže, da gledalec že po izraznih možnostih materialov vidi različno, kar pa še poudari slogovna in motivna naravnost umetnika.

Stane Jagodič se je rodil leta 1943 v Celju, otroštvo je preživel na Brecljevem pri Šmarju pri Jelšah blizu Celja. Ko je končal šolo za uporabno umetnost v Ljubljani, je nekaj časa poučeval na osnovni šoli na Kozjanskem. Zatem je študiral na ljubljanski Akademiji za upodabljalno umetnost in 1970. končal slikarstvo pri profesorju Francetu Miheliču. Istega leta je skupaj s kolegi osnoval skupino Junij, ki je v razvojnem loku zaznamovala nove težnje v slovenskem umetniškem prostoru. Ves čas svojega delovanja S. Jagodič razodeva težnjo po raznovrstnem oblikovanju. V njegovem življe-

njepisu ni pretresljivo spektakularnih dogodkov, opozoriti pa kaže na dvoje: štajerski svet okoli Kozjanskega je zgodaj prebudil v njem široko socialno občutje, ne brez sledov v njegovi risbi, poleg tega je z otroštvom in vsem, kar ta leta spremlja, zasidran ne le v spominih v tem svetu. In drugo – ob študiju v Ljubljani in po študiju pa se je široko razgledal po umetnosti, do svojega dela pa je ves čas ostal pošten, nešpekulativ in – kar je treba posebej poudariti – odprto iščoč v ustvarjanju.

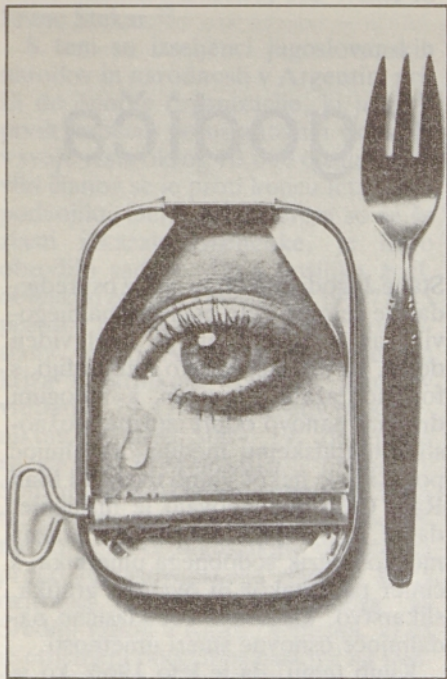
Pri skupini Junij je Stane Jagodič nedvomno steber vsega, kar se je tu odvijalo od začetka pa do danes. Brez Jagodičeve organizacijske sposobnosti in velike požrtvovalnosti si ne moremo misliti petnajstletnega delovanja Junijcev. Skupina je zgodaj postala mednarodna, odprta, nikakor zožena na nek ožji umetniški program; zavezana edino k umetniški svobodi in k težnji po angažirani, humanistično naravnani novodobni umetnosti. Razstave skupine Junij s širokim mednarodnim krogom umetnikov od ZDA pa do Japonske, iz raznih evropskih držav, pa do Azije, pa seveda z vrsto umetnikov iz Jugoslavije, je po obsegu in naravnosti le nekaj izjemnega. Pri tem se

Stane Jagodič nikoli ni silil v ospredje, dasi je celotno delo počivalo na njegovih ramenih. Pri tem je imel viden delež, ko je z umetniško fotografijo, s fotomontažami, sam in z mnogimi drugimi nanovo odprl izrazne možnosti fotografskemu mediju, nadaljujoč pot, ki jo je nekoč vidno uveljavil Man Ray. Celo prevladovalo je mišljenje, da je fotografska umetniška izrazna možnost jezik sodobnega umetnika, s čimer pa nikakor ni ovržena grafika, slikarstvo, kiparstvo kot klasično nadaljujoče osnovne smeri umetnosti.

Kljub temu, da je leto 1966, ko je Stane Jagodič prvič razstavljal, nekoliko odmaknjeno in se je tačas zvrstilo okrog 20 samostojnih razstav in dosti skupinskih, pa se velja zaustaviti vsaj pri nekaterih »postajah« S. Jagodičevega ustvarjanja. Že na začetku je opozoril nase z risbo. Tu so motivi revnih kmetov s Kozjanskega, zapuščene stare kmetije ipd. Jagodičeva poteza je natančna, jasna, zaobjeta v smislu za bistvo. Iz realnega okolja in problematike podana risba že nakazuje ekspresivno. Umetniška karikatura je pri njem izostrena v angažirano vsebino. Angažiranost tudi sicer ni neznanca Jagodiču, ko gre za drugačen izrazni medij. Morebiti je prav s kari-

Slikarji-izseljenci na obisku pri domačem slikarju. Z leve: Erika Marija Bajuk, Božidar Pust, Vlasta Radišek (vsi iz ZDA) in Stane Jagodič.

Stane Jagodič: Sadistova konzerva (kombinirana tehnika, 1972)

katuro postal najbolj popularen, saj je nasploh znano, da je tovrstna ilustracija deležna največ splošne pozornosti. Jagodičev smisel za zreducirano in včasih nadrealno ekspresivno risbo, ki omogoča satirično in angažirano, bi lahko opredelili kot zavestno odzivanje umetnika na tisto, kar v današnjem času pritiska na človeštvo, naj gre za

nesvobodo, za militarizem, moralno zlaganost, ekološka vprašanja itd. Mnoge domače in tuje nagrade za tovrstna dela samo potrjujejo S. Jagodičovo kakovost v izvirnosti.

V slikarstvu Staneta Jagodiča govorimo prvenstveno o abstraktnem ekspresionizmu, vendar pa daleč od kakšnega W. de Kooninga. Kot pri karikaturi je Jagodič tudi pri slikarstvu hodil svoja pota. Značilne so močne barve, intenziteta pastozne nabitosti, močne poteze, kar je izoblikovalo dokaj osebno barvit slikarski rokopis. V njegovih platnih se prepleta svet makrokozmosa in mikrokozmosa. To je tudi miselnost, filozofska sestavina pri drugačnih delih Staneta Jagodiča. Asemblaži odsevajo utrip nadrealizma, tudi dadaizem ni čisto obšel Jagodičeva dela, zlasti, ko gre za absurdne položaje. Pri asemblažih se poslužuje sodobnih materialov in oblikovanja, naj gre za kovino, plastiko ali steklo. Fantastika je nepogrešljiva sestavina pri raznovrstnih delih Jagodiča, ni sama sebi namen in ima vselej pomensko težo in sporočilno vrednost.

Pot do umetniške fotografije in fotomontaže je za S. Jagodiča značilna. V zadnjih letih je nekako prevladala in umetniška fotografija z vsemi možnostmi je postal »credo« mnogih Junijcev. Fotografija kot masovni medij je verjetno najbolj razprostranjen način vsakodnevnega »registriranja« vse, od

novinarske reportažne fotografije do družinskega albuma. Seveda pa je pri S. Jagodiču fotografska izraznost vse kaj drugega. Navezuje se na izročilo Mana Raya, tudi v Nemčiji dvajsetih let je prodor satirične in umetniške fotografije zaznamoval izredno kakovostne primere, vse do manifestativnosti. Stane Jagodič – pa tudi nekateri Junijci – so revitalizirali fotografske možnosti za umetniško izražanje do te mere, da so ustvarili pojem skupine in pritegnili mednarodna imena. Jagodičeva Vesoljska Venera ni le fotomontažna domislja, pač pa trezen slavošpev življenju v kozmičnih razsežnostih, zaupanje, ki je trezno in premišljeno. Tudi drugi konstrukti in drugačne fotografije govorijo o včasih navidez hladnih, zadržanih rešitvah, znotraj teh pa je treba poiskati sporočilno vrednost, ki ni vselej enaka. Zdaj velja večji poudarek etičnemu, zdaj pa prevzema skrivnostno, nedoumljivo golemu razumu, pa spet satirično izostren preblisk na krizni čas in razmere. Kozmopolitizem ni fraza pri Jagodiču, kot tudi ne humanizem, brez katerega bi bil svet v jedru siromašnejši. Etična prisotnost in humanizem sta pri Jagodiču komplementarni vrlini. Humanizem ni deklarativen, fraza, angažiranost sama po sebi zgovorno pravi o individualni in skupni naravi in žgoči problematiki.

Kajpak bi se dalo povedati še to in ono o ustvarjanju Staneta Jagodiča. Predvsem je zanj važno: svoje raznote usmerjenosti v umetnosti še zdaleč ni zaključil. Vse je odprto; v svoji dovzetnosti za oblikovalne in izrazne možnosti bi si sam odvezal marsikaj, ko bi pristal na maniro lastne doseženosti. To pa ni v naravi umetnika.

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Stara ljubezen, če ne gori,
pa tli.

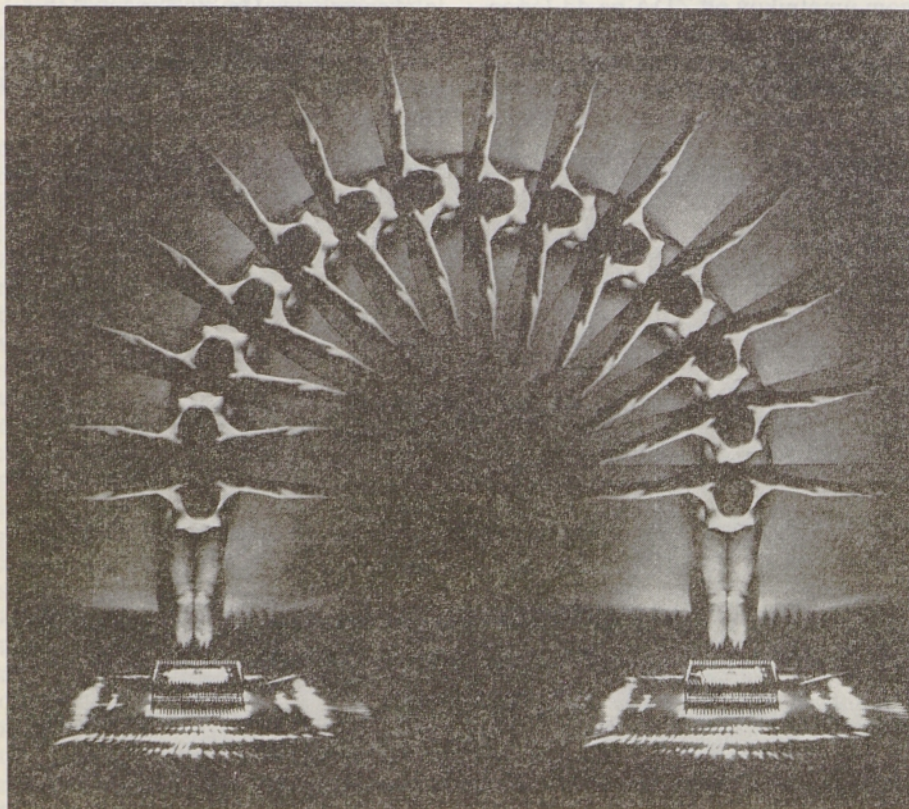
Strasti so verige, ki imajo
sebičnost za prvi sklep.

Težko je voditi tistega, ki
sam noče hoditi.

Trebuh nima ušes.

Tudi jaz vem, kaj je
slano.

Udari se po glavi ali
hrbtu, povsod boli.

Stane Jagodič: Slavolok življenja, barvni sitotisk, 1981

Mavrica v glini

Vinko je prinesel s seboj spomine na Krko, Gorjance, Gadovo Peč in zidanice. Martinu, ki je že precej dolgo živel tukaj v Queenslandu, je prinesel košček doma in mladosti. Dolgo v noč sta se vračala na domače poti in srečevala domače obraze. Martin, ves ožgan od sonca, z rokami, trdimi kot železo, je bil eden od najboljših sekačev sladkornega trsa. Vsaka skupina – genga – ga je rada vzela medse. Vinko pa je bil bel, neizkušen in neutrjen. Le kdo bi ga vzel? Zadnje mesece ni delal nikjer, prej se je vozil v tovarno v Krškem. Videl je le malo sonca.

Martin ga je vzel za partnerja v prvih desetih minutah pogovora. Predvsem zaradi Krke in Gorjancev... Vinko je poznal celo Majdo. Zdaj je že poročena in ima dva sina. Skupaj sta delala. Martin ni vedel za njena sinova, v spominih je videl le Majdo, slišal njen zvonki smeh, ko sta se vračala z dela. Tudi na tovarno so bili navezani svetli spomini.

Zjutraj so ožigali trs. Vinko je prvič videl kače in krstače, ki so bežale iz trsa pred ognjem. Kjer je bila prej zeleno rumena njiva trsa, so bila zdaj le gola, črna stebila, pripravljena za jutrišnje sekanje.

Plamen in vroče sonce sta ga utrudila. Danes jih je čakala druga njiva. Sekali so v vrsti, dva Španca, en Hrvat, Martin in Vinko. Nihče ni smel iz vrste. Morali so držati »štih« kot kosci doma. Če ne...

Martin je vedel, da Vinko ne bo zmogel toliko kot drugi. Šel je pred njim, vzel širši pas in tiho so sekali do večera. Vinka so pekle roke, žulji so se predrli. Naslednje jutro je Martin prevzel še širši pas. Vinko si je obvezal roke in nihče ni omenjal utrujenosti. Utrjevale so se roke in prijateljstvo.

Minila so leta – skoraj dvajset jih je bilo...

Zazvenelo je, kot bi kresnil po steklu in v glinasti zemlji, 25 metrov globoko, se je zasvetilo kot plamen. Rdeča barva se je kot mavrica prelivala v zeleno in modro. Vinko je poskusil zavriskati, vendar ni mogel spustiti glasu iz grla. Martin je delal v drugem rovu. Štiri mesece sta že kopala, vozila ven zemljo, vendar nista odkrila niti sledi o tistem, kar sta tako željno iskala – o opalu. Zadnje dolarje sta potrošila za stroje in gorivo. Razmišljala sta

že o tem, da bosta morala spet kam drugam poiskat bolj zanesljiv zaslužek...

Pri opalih nikdar ne veš. Morda imaš srečo prvo uro, morda čez deset let ali pa tudi nikoli. Vsakdo pozna koga, ki je našel prvi dan. Lahko najdeš za nekaj sto dolarjev ali pa tudi za nekaj sto tisoč dolarjev. Pri opalu nikoli ne veš.

Martin in Vinko sta si delila vse. Hrano, barako, obleko in srečo.

Vinka je kar zbolelo v prsih, ko je strmel v vso to srečo v steni. Čutil je vlago v očeh. Mogoče je samo en kamen, mogoče jih je cela zaplata (patch), kot so rekli zemlji, ki nosi več silikata, opala. Včasih je bil ta silkat le črn ali siv patch, toda če nosi barvo...

Roke so se mu tresle. Lahko je sto tisoč dolarjev, morda pa je en sam kamen... Seveda, z Martinom si bosta delila vse, saj sta vendar partnerja...

Od nekod iz daljave se mu je vzbudil spomin na zgodbe o partnerjih, ki so izgubili čut za poštenost. Opal daš v žep, koplješ naprej in nikogar ne bo bolela glava. Nihče ne bi vedel. Postal mu je hladno pri srcu. Spomnil se je besed: Lažje je najti opal, kot poštenega partnerja... Vendar je Vinko Martinu zaupal. In tudi Martin njemu. Saj sta vendar doma iz istega konca.

»Če bi dobil deset tisoč,« je sanjaril

Martin, »bi si lahko kupil zemljo in začel graditi. Kako hitro minevajo leta! Skoraj štirideset let že imam, pa sem še brez doma in družine. Tako kot Martin. On ima sicer sina z neko Avstralko, vendar ne živita skupaj. Težko se je navezati na tuje dekletke. Tudi Avstralke ne gredo rade s tujci. Velika je razlika v jeziku, ovira so tudi navade. Lažje se je privaditi samskemu življenju kot angleškemu jeziku...

»Morda pa bi se odpravil tudi domov,« je naprej preudarjal Vinko. »Našel bi si kako slovensko dekletko.«

Sanje in načrti so mu bliskovito prešinjali možgane, dokler se mu niso roke umirile, oči privadile pogledu in noge utrdile. Stekel je k Martinu, ga zgrabil okoli vratu. Od smeha in vriskanja sta imela solzne oči.

Dolgo v noč sta strmela v steno. Počasi sta izbrskala iz nje štirinajst kamnov. Doma sta jih očistila, v grobem obrusila in deset jih je bilo barvasti. Lepa flika. Najmanj trideset tisoč dolarjev. Odnesele sta jih brusit, potem pa sta odšla v hotel proslavljat. Družba se je večala, oči so bile lačne in kot je običaj se je zjutraj že govorilo o polmilijonski vrednosti.

Stojan je srečal Martina na ulici. »Sem slišal, da sta našla pol milijona!« je rekel.

»Ne bodi neumen. Mogoče trideset tisoč.«

»Sta bila skupaj, ko sta našla?«

Z avstralskih poti (foto: Karlo Pesjak)

»Našel je Vinko in skupaj sva pobirala iz stene.«

»Potem je pa mogoče zate pustil le ostanke. To sem slišal od zanesljivih ljudi, ki so videli pri Vinku. Saj ni neumen, da bi vse pokazal. Saj veš, kako je pri opalu. Vsak zase.«

»Ne, ne verjamem. Vinko tega ne bi napravil nikdar.«

Martin je odšel. Ni bil jezen, ni bil žalosten, počutil se je le poparjenega, kot bi mu nekdo nekaj vzel in to ni bil opal.

Ne, ne, Vinko ni tak. Tako vesel je bil, ko mi je kazal.

Vinku ni o tem omenil ničesar. Bog ne daj, da bi ga užalil. Nikdar. Če bi našel Martin . . . Razburjenje se je počasi pognilo, počasi se je pomiril.

Drago je srečal Vinka: »Pravijo, da ne delaš več z Martinom!«

»Zakaj ne bi delal z njim?« se je začudil Vinko.

»Sem slišal, da se Martin toži, da si mu pobral opal.«

»Kdo to govori?«

»Jaz ne vem, v hotelu govorijo o tem.«

»Martin se nič ne toži . . .«

Ne, Martin ne bi mogel govoriti tega. Zaupa mu, on ve, da ni vzel. »K njemu grem,« se je odločil Vinko. Vendar se je med potjo premislil. Le kako naj ga vprašam kaj takega, si je rekel.

Zvečer sta Martin in Vinko sedela ob ognju in pekla meso. Prijetno je dišalo. Sonce je že zahajalo in večerna zarja je ožarjala njuna zgarana obraza, na jasnem nebu so se prižigale zvezde. Pila sta pivo in iskala besede za prijateljski pogovor. V mislih sta imela jutrišnji dan. Vedela sta, da ni resnica, o čimer govorijo po naselju, toda senca dvoma se je le naselila v njima.

Če lahko on, bom pa še jaz.

Tokrat me je po nedolžnem, a drugič . . .

Nekaj že mora biti res . . .

Čutila sta hlad, ki se je naselil med njiju, kot bi posegla vmes mrličeva roka.

Ničesar ne bom rekel, počakal bom. Bo že prišlo na dan, saj se enkrat vse izve . . .

Zjutraj se je Vinko pretegnil na postelji in začel peti. Imel je lepe sanje in z zaprtimi očmi je še vedno sanjaril o prelepih opalih.

Martin je bil vesel Vinkove razigranosti, ob zajtrku pa ponovno nista našla besed in smeha, s katerim bi pretrgala mučno tišino. Šla sta kopat in megla je padla na dan, ki se je začel tako čist in sončen.

umetniška beseda

MIHA MATÈ

Svetleče buče

Zgodba iz knjige »Kurja vojska«, ki jo je v letu 1985 izdala Založba Borec v okviru svojega bogatega mladinskega programa. Pisatelj Miha Matè tudi v tej knjigi popisuje podeželske otroke, nekoliko odmaknjen svet svojega otroštva, ki ga je preživiljal v ribniški dolini.

»Ti, jutri je božični večer,« je dejal Nac Cenetu, ko sta se srečala pred vaško trgovino. »Lahko bi kaj ušpičili, nekaj takšnega, o čemer bi se še dolgo časa govorilo.«

»No, s konzervnimi škatlami, v katere bomo dali karbid, bomo že pokali kot lani,« mu je odgovoril Cene.

»Ne, temu se že ne bomo odrekli, ampak letos bi lahko napravili kaj posebnega. Veš, premišljeval sem o tem,« se je Nac še bliže pomaknil k prijatelju, da ju ne bi kdo slišal, »in mislim, da sem kar dobro stuhtal. Lahko bi napravili velike snežake z izvotljenimi glavami, v katere bi potem postavili goreče sveče. Tega bi se vsak ustrašil, kaj šele dekleta, ko bodo šle od polnočnice. Od strahu bi se poscale!«

»Dobra zamisel, le bojim se, da . . .«

»Česa se bojiš, to sploh ni nevarno in nič ne tvegamo. Snežake bi postavili tik ob pokopališču, za tistim oglom ob zidu.«

»Že, že, ampak če postaviš sveče v izvotljene snežene glave, potem bo vročina razgrela sneg, začel se bo topiti in kaplje bodo ugasnile sveče.«

»Vidiš, na to pa nisem pomislil.

Prav imaš, s tem ne bo nič. Zamisel pa je bila dobra, a ne!?«

»Saj je še,« je nekaj premišljeval Cene in se nasmehnil. »Veš kaj, jutri popoldne, ko bo odjuga in se bo dalo valiti kepe, naj fantje napravijo čim večje snežake in to brez glav, zvečer se tega ne da storiti, ker preveč zmrzuje. Za glave pa bova poskrbela midva. Nekaj norega se mi je vgnezdilo v butico.«

»Daj, zini že,« je bil nestrpen Nac.

»S Taprisrčno Johanco vsako leto pridelava buče za prašiče, gotovo si jih že videl na njivah, mislim, da jih imava še nekaj v kleti. Te pa bi se dalo odlično izvotliti, napraviva jim lahko oči, usta in nos in stvar je rešena, da bolje ne bi mogla biti.«

»In potem vanje postaviva sveče, ki bodo žarele kot sami peklenščki!«

»To je dobra pogruntacija. Včasih so takšne buče postavljali pod okna dekletom, da so bile vse trde od strahu. Kar zamisli si, da ti sredi noči gleda skozi okno takšno strašilo.«

»Tudi nam mora uspeti. Še danes bom naročil Mačku, da bo jutri zbral dečke, ki bodo postavili snežake. Med polnočnico pa bova midva imela do-

volj časa, da bova poveznila nanje buče in prižgala sveče. To bo še hec!«

»Le na nekaj morajo paziti. Čimbolj neopazno naj se izmuznejo iz vasi in potem na tistem vogalu, ob pokopališču, kot sva se domenila, postavijo čim večje snežene kepe drugo na drugo. Ostalo pa naj prepustijo nama. Tudi k polnočnici gredo lahko, da ne bi kdo kaj posumil. Zmenjeno!«

»Zmenjeno!« mu je odgovoril Nac in še dodal:

»Zvečer se oglasim pri tebi. Trikrat bom zažvižgal, da pripraviva buče in tudi sveče bom prinesel.«

»Kar močno zabrlizgaj, Johanca je tako ali tako gluha, zdaj, pozimi, pa hodi s kurami spat. Ne bo naju motila!«

Na božični večer so se dečki pred večerjo še enkrat zbrali v Jaklovem skednju in ugotovili, da je vse pripravljeno. Snežaki so bili postavljeni, Cene in Nac sta izvotlila buče, pripravila pa sta še majhno presenečenje, kajti iz velike rdeče cunje sta izrezljala dolge jezike in jih pritrdila na buče. Ko sta za preizkušnjo prižgala v bučah sveče, so bile tako grozljive, da je Ječmenček nehote zavzdihnil:

»Kar mravljinici me spreletavajo po vsem telesu, če jih pogledam.«

»Kako bodo zazijala šele dekleta, ko jih bodo zagledala,« se je zasmel Maček.

»Prava umetnija, vam rečem,« je bil navdušen Bombarder.

»Umetnija gor ali dol,« je dejal Nac, »sedaj pa se razkropimo domov. Gorje, če nas danes ne bo pravočasno pri večerji! Starši takšne dneve težko odpuščajo. Ko pa se oglasijo zvonovi, se spet dobimo. In potem k polnočnici in ne pozabite, karbidne konzerve vzemite s seboj, da bo treskalo. S Cene-
tom pa bova med polnočnico že opravila svoje. In ko se boste vračali iz cerkve, se obnašajte čim bolj naravno!«

Bila je temna zimska noč. Ko so se oglasili zvonovi, so se iz hiš začele izvijati postave. Po stezah so se zlivale na široko, spluzeno cesto in napravile povorko, ki se je vila proti farni cerkvi. Zagorele so brezove plamenice, že zdavnaj prej pripravljene za ta večer, in čarobno metale svetlobo na snežno belino.

Starejši fantje so ob cerkvi že pokali z možnarji, dečki pa so se pomešali med množico, včasih stekli naprej, za ovinek, ali pa se skrili za kakšno drevo ob poti, usuli v svoje konzervne škatle karbid, jih na zgornji strani močno zatisnili s pokrovom in potem, ko se jim je približala kakšna večja skupina, spodaj, kjer je bila majhna luknjica, pritaknili vžgalico. Tedaj pa je počilo, pokrov je s škatle odneslo daleč proč, mimoidoči pa so prestrašeno odskakovali.

Dečki so se smejali, čeprav so vedeli, da je ta igra lahko zelo nevarna, kajti če nisi pravilno obrnil pločevinke, te je lahko krepko osmodilo. Toda na to niso niti pomislili. Bilo jim je všeč, ko so se starejši umikali. Matevž Rikverc pa jim je dal največjo pohvalo, ko je dejal:

»Madonca treska, kot na ruski fronti za rajnkega cesarja Franca Jožefa!«

Ko pa so stopali mimo pokopališča proti cerkvi, so se popolnoma umirili in skrivoma pogledovali proti šestim temnim postavam, ki so jih nejasno slutili v temi. Bojazen, da bi kdo od mimoidočih odkril snežake, je bila odveč.

V cerkvi so potihnili glasovi orgel. Polnočnica je bila končana. Ljudje so se usuli iz nje in se pogovarjali. Fantje so se postavili v špalir in se razgledovali po dekletih, te pa so se med hihitanjem že odpravljale proti domu. Bil je že praznični dan in vedele so, da bodo morale zjutraj zgodaj vstati in pomagati materam. Dečki so se jim pridružili, one pa so jih odganjale, kajti med potjo so si želele zaupati še to in ono skrivnost. Odganjale so jih:

»Kaj se pa petljate med nogami, zase se držite, mulci!«

»Glej, glej, kako so dvignile nosove in se držijo kot pes na ketni,« jih je zbodel Maček, drugi pa so se skrivnostno nasmihali.

Bili so že zunaj pokopališčnega obzidja, ko se je Šuštarjeva Polona ozrla proti cerkvi in vsa zgrožena zavpila:

»Jezus Marija, pogledjte peklenščki, sami peklenščki, in ogenj bruhajo!«

»Bog pomagaj, groza . . . groooza . . .,« je obupano zakričala Kovačeva Ana in se pričela križati.

Ob obzidju so se kot razžarjene krogle bleščali snežaki z dolgimi, rdečimi jeziki. Od daleč so bili videti kot resnični peklenščki, ki so se v tej temni noči zgrnili prav pred njihovo cerkev. Dekletom je zastajal dih. Noge so postale svinčene in strah jim je zlezal v kosti.

Da bi bila mera še bolj polna, je Rihta pretresljivo zatulil:

»Jooooj, prejojoj, premikajo se! Proti nam gredo! Bežimooo!«

Ob tem klicu so se noge nenadoma predramile in se spustile v beg proti vasi. Šele malo pred njo so se ustavile. Dekleta so se že vsa zasopla boječe ozirala proti cerkvi. Od tam pa se je le še nejasno kazal žareči sij, ki pa je bil že daleč za njimi.

Dečkom se ni nikamor mudilo. Ko so jih dohiteli, so se od smeha tolkli po koljenih.

»A vi, vi se niste pa nič prestrašili?« jih je še vsa prestrašena vprašala Piškurjeva Zala.

»Eh, kaj,« je začel previdno Možganček, »mi nismo nič grešili in nam ne bi mogli nič napraviti, ampak ve, to je že druga muzika.«

»Me da smo grešile, ti bom že dala mulc frdamani,« je vzkripelo v Šuštarjevi Poloni.

»Potlej bi pa mirne duše lahko počakale peklenščke, ti Polona pa še prav posebej, če ga ti ne bi spreobrnila s svojim poprastim jezikom, bi ga pa tvoj oče. Mogoče bi mu pa kakšen peklenšček kar prav prišel za vaš

grunt, ko ni nobeden od fantov dober za vašo bogatijo,« se je zarežal Maček.

»Ti, veš kaj . . .« je začela Polona, toda sredi stavka se ji je nekaj zataknilo v grlu. Iz kapelice ob poti se je kot privid izvila črna postava.

»Lucifer, sam Lucifer gre iz kapelice!« je zavpila Janzljjeva Špela.

Preplah je bil popoln. Dekleta so začela bežati, za njimi pa so se usuli tudi dečki, kajti razločno so videli visoko, črno gmoto, ki je stopila izpod razpela.

»Fant, to pa ni več hec!« je prestrašeno zaklical Maček Rihti in ucvrla sta jo za drugimi.

Le Debelinku so odpovedale noge. Kot okamenel je obstal na mestu. Že je razprl usta, da bi zakričal, tedaj pa je zaslišal znani glas:

»Kaj si pa zinil, kot da bi požrl pečenega vola. Pa menda ja tudi ti ne verjameš v hudiča in podobno golažen. To so jo odkurili in ne rečem dvakrat, da še sedaj ne trepetajo pod odejami od strahu. Daj, Nac, še ti se pokaži. Si videl, kako sem jim dal vetra. Tale tule,« je pokazal Cene na Debelinka, »pa se že zdaj drži kot božji volek!«

Izza kapelice se je prikazal Nac in se na vsa usta smejal. Debelinko je počasi prihajal k sebi:

»Vidva, to sta vidva zakuhala.«

»Kaj si pa mislil,« je dejal Nac. »To sva dodala k bučam, za vsak primer, če bi tam odpovedalo. Zadnji trenutek sva se spomnila in na kraj pameti nama ni prišlo, da jo bodo poleg punc tako ucvrli tudi drugi. To so junaki!«

»Fant, to pa ni več hec,« je Cene oponašal Mačka. »Strah ima pa res velike oči.«

»Gotovo ga imajo še sedaj polne hlače in težko bi jih zbezali iz hiš, zato je najbolje, da se tudi mi zavlečemo v postelje, ko pa se bo zdanilo, jih bomo že še povprašali, ali se jim še kaj prikazuje hudič,« se je zasmel Nac.

Tudi Cene se je smejal. Debelinko pa je še vedno čutil nekaj trpkega v sebi.

Z nizozemskih nižin na triglavske strmine

Kar dolgo je trajalo, preden smo prišli do naše velike odločitve, da se odpravimo na vrh Triglava. Najprej sem pomislila na to, da bi to izvedli vsaj nekateri člani Slovenske folklorne skupine v Heerlenu. Ko sem prvič vprašala, ali bi si kdo upal povzpeti se na najvišjo jugoslovansko goro, se je prva prijavila navdušena Milenka Delahaye, kmalu za njo pa še štirje – Ton in Agnes Pagen ter Kees in Rosan Houkes, pozneje pa sta se nam pridružila še Rezi in Franc Jančič od slovenskega pevskega zbora Zvon.

Moj mož Niko in jaz sva bila že dvakrat na Triglavu, zato sva vse druge povabila na najin dom, da smo se dogovorili, kako in kdaj bomo šli na pot. Veseli smo bili tudi obvestila, da nam bo naš prijatelj Tone Turk z Vrh-nike priskrbel dva odlična vodnika, izkušena planinca Franca Lenaršiča in Jaka Susmana.

Dogovorili smo se, da se dobimo 2. avgusta ob pol šestih zjutraj pod uro pred ljubljansko železniško postajo. Kar zbali smo se, kako bo z nadaljevanjem poti, saj je bila že ura šest, ko še nismo bili vsi zbrani, no, v zadnjem trenutku, ko smo že hoteli oditi, pa sta prihitela Rezi in Franc. Bili smo pomirjeni.

Avtobus nas je najprej pripeljal do Ribčevega Laza v Bohinju, kjer smo si ogledali spomenik štirim prvim pristopnikom na Triglav, kar se je zgodilo pred več kot dvesto leti. Tu nam je naš odlični vodnik Franc Lenaršič obrazložil našo turo. Mi pa smo mu kar tam poklonili naše skromno darilo – holandske cokle. Odpravili smo se na pot.

Prek Srednje vasi smo nato potovali do Uskovnice, kjer se je že prilegel kratek počitek, naš vodnik pa je obvezal prve žulje. Po kratki malici smo si

ogledali Uskovnico, nato pa smo nadaljevali pot med kravami in lepim cvetjem ter kmalu prišli v senco košatih smrek. Ko smo bili utrujeni, smo se ustavili ob bistrem studencu in uživali v pravem planinskem okolju. V grapi smo se že srečali s prvim snegom, ostankom prejšnje zime.

Niko in Franc sta uživala ob fotografiranju planinskih cvetlic in gorskih vrhov, na robu smo zagledali tudi prve planike in posamezne cvetove rododendrona, občudovali smo prekrasne cvetove zlatega jabolka (Kranjska lilija).

Popoldne nas je prijazno sprejela Angelca, gospodinja v Vodnikovem domu, tu pa nas je pričakal tudi drugi vodnik Jaka Susman z našo prvo skupino. Tudi Jaku smo dali enako spominsko darilo – holandske cokle.

Preživeli smo čudovit večer v planinskem vzdušju, nato pa smo utrujeni in zadovoljni legli k počitku na skupnih ležiščih.

Naslednje jutro nas je vodnik prebudil že ob petih zjutraj, vendar smo kmalu legli nazaj, ker je zunaj deževalo. Vendar pa se je ob osmih že zvedrilo in vsi razen mene so nadaljevali pot proti Planiki in vrhu Triglava.

Prvi pristopniki iz naše skupine so doživeli (in tudi občutili) planinski krst na vrhu Triglava.

Tudi drugo noč naše poti smo preспали v Vodnikovem domu, naslednji dan pa smo se odpravili do planinskega doma na Vojah. Zadovoljni smo se ozirali na prehojeno pot. Na poti smo srečevali tudi tovarne konjiče, ki so nesli hrano in pijačo v Vodnikov dom. Zadnji del poti nas je vodil skozi Vintgar do Fužin in Jezera.

Ponosna skupina nizozemskih Slovencev na vrhu Triglava

GOJKO BERVAR

Med rojaki po Evropi

EVROPA EKSPRES

To bi lahko prav gotovo dejali za moštvo, ki se je letos odpravilo med naše rojake v zahodni Evropi. Včasih smo bili ekspres, drugič daleč od tega. Pa

ne zaradi hitrosti – ta je bila ves čas uravnana na pravo mero, ampak ponekod smo potovali prav na kratke razdalje – 30 kilometrov iz Eisdena v Heerlen, pa spet 30 iz Heerlena v Eis-

den, pa manj kot 200 kilometrov (tudi to se nam je zdelo malo) iz Essna v Heerlen. Ampak kolesa so se vendarle vrtela kot za stavo. Toda vse se začne pri začetku.

TUDI ZAČETEK NI POVSEM NAVADEN

Vsak dober osnovnošolski spis bi se začel: zbrali smo se ob treh zjutraj, potem smo vstopili v avtobus in ... Ampak, kaj ko ni bilo tako. Ansambel Toneta Kmetca se je zbral že ob dvanajstih ponoči in mene so pobrali že na poti proti meji, tam okoli petnajst čez tretjo. Tam smo se potem dokončno vsi spoznali. V roke sem segel najprej *Vladu Lavriču* – ta nas je s pilotsko natančnostjo pripeljal vse žive in zdrave tja in nazaj; pa *inženirju Francu Razdevšku*, ki je formalno imel komando nad vsem. Z *Gabi Heimerjevo* sva se poznala že od prej, torej se nisva predstavljala, (zadnjič sva skoraj po isti poti vandrata lani); potem sem si pa poskušal zapomniti še imena vseh najpomembnejših na tej poti – ljudi, ki so igrali v skupini Toneta Kmetca. *Tone Kmetec* – harmonikar je na poti pazil na ženo – pevko *Marijo Kmetec* (v špekulacije, kdo je na koga pazil, se ne bom spuščal); potem pa so se predstavili še fantje: *Silvo Kolarič* – trobenta, *Rudi Mohorko* s klarinetom, *Milan Hrovat* z basom in *Jože Žnidaršič* ob kitari. Pa še *Tone Kukovica* je bil z nami – sam nekdanji izseljenec iz Sallauminesa, zdaj zbiralec gradiva za zgodovino slovenskega izseljstva v zahodni Evropi. Sebe smo torej spoznali, pred nami je bilo pa še veliko novih znanstev – v naslednjih dvajsetih dneh poti med našimi po svetu.

IZ TREH DRUŠTEV ŠEST

Šest društev na naši poti je bilo takih, ki so nastala iz nekdanjih treh. Slovensko društvo Alpina v Hardu v Avstriji (če je to sploh v Hardu, saj še vedno čakajo, katera občina jih bo sprejela) je bilo prvo. Pred dobrim letom se je izločilo iz Slovenskega planinskega društva na Predarlberškem in zdaj goji predvsem vrhunsko in rekreacijsko smučanje. V Essnu bo društvo Ljubljana, ki se je ločilo od društva Bled, praznovlo kmalu že desetletnico, v belgijskem Limburgu pa sta se društvi Sveta Barbara in Slomšek ločili že pred 25 leti. Z vsemi smo se srečali in prav pošteno spregovorili o cepitvi. Vprašanje je, če bi se danes odločili enako, prav gotovo pa bi bilo ne le neprijetno, ampak tudi napačno zdaj vrtati po tem, kdo nosi krivico za takšno razdruževanje. Pravzaprav je lahko tako ločevanje kdaj pa kdaj tudi koristno – tudi zaradi konkurenčnosti. Prav gotovo pa je škodljivo tedaj, ko se Slovenci iz različnih društev gledajo postrani, ko skušajo drug drugemu nagajati, ko med njimi poštena beseda ni mogoča. Večidel ni tako, čeprav se stare zamere rade dolgo vlečejo – zdi

pa se vendar, da so ljudje na tujem spoznali, da je treba znati najti skupen jezik, saj je nevarnost, da potonejo, vse večja. Ko bo preudarnost zamenjala trmoglavost, ko bo to pomenilo trdno sodelovanje med njimi (ponekod to že kar lepo uspeva), potem bodo naše skrbi za slovenstvo na teh koncih prav gotovo manjše. Toda to so stvari, ki jih ne moremo reševati iz domovine – to so stvari, ki jih rešujeta pamet in srce.

TRADICIJA PA SEVEDA VELIKO VELJA

Čeprav bodo ljudje v slovenskem društvu Jadran v Merlebachu in tisti v Jugoslovanskem združenju v Sallauminesu velikokrat potarnali, kako gre z združevanjem rojakov navzdol, jim verjemite le na pol. Trditev je sicer resnična. Vsako leto kdo odide in Slovencev je vse manj, čeprav je otrok našega rodu vse več. Malo zaposlovanje po vsej Franciji, malo zapiranje rudnikov, malo premočan vpliv okolja – vse to medli slovenščino med rojaki na Francoskem. Toda še vedno bi lahko bili (tudi mladi ljudje pri njih) za vzor marsikateremu našemu društvu, kjer so ljudje še priseljenci iz Jugoslavije, ne pa otroci nekdanjih priseljenčev iz naših krajev. Tu v Franciji namreč rase že četrti rod Slovencev – pa tudi v njem še najdemo slovensko govorče otroke. Tako je sicer skrb okoli utapljanja v francosko morje sicer na mestu, je pa treba takoj povedati, da

se tu Slovenci krčevito držijo svojega – tako krčevito, da so nam s svojo odločnostjo lahko za zgled.

KDAJ BOMO PA KAKŠNO REKLI O POTI?

Zdajle. Bilo je tako kot je med domačimi: vselej prijetno. Če rečemo, da so nas v Heerlenu sprejeli kot izgubljene sinove (in hčere), to ne pomeni, da je bilo samo tam tako – povsod smo bili med svojimi, povsod so se mize kar šibile pod dobrotami, povsod so ljudje tam okoli ob dveh zjutraj dejali, da je pa zdaj le še prezgodaj za konec srečanja. In Kmetčevi fantje so igrali, da se jim je kadilo izpod prstov, in rojaki so plesali, da se je pod ogrel vsaj za nekaj stopinj. Sploh pa se mi zdi, da je Slovincu, človeku slovenskega rodu, kjerkoli že živi, povsem nesmiselno pripovedovati, kako so ga kjerkoli po svetu sprejeli drugi Slovenci. Gostoljubno kot le kaj, to se ve.

Še besedico o nastopu v Parizu – mislim, da si jo zasluži posebej. Lani smo bili prvič gostje slovenskega društva Lipa – letos drugič. Vmes je društvo preživljalo težke čase, Lipa se je krčevito bojevala, da bi tudi v Parizu pognala liste – in jih tudi je. Takle obisk iz domovine ji priliva novih sokov in na tej, eni zadnjih prireditev na naši poti, se je to tudi krepko poznalo. Pri tem, naj ga omenimo prav posebej, se je močno poznalo delo podpredsednika društva Franeta Penka, ki je za to srečanje porabil obilo moči, ne dvomim pa, da tudi denarja. Na vsak način je Lipa ta večer cvetela, četudi v novembru in vsaj 30 kilometrov iz središča Pariza. Obiskovalci so na njeno prireditev prišli tudi iz sto kilometrov oddaljenih krajev.

KAJ DELAMO OBISKOVALCI IZ DOMOVINE NA POTI DOMOV?

Razmišljamo o ljudeh, ki smo jih srečali, o obljubah, ki smo jih dali, o ljudeh, ki jim moramo v domovini predati pozdrave. Razmišljamo o istih stiskah, ki dajejo naše na tujem – o tem, kako dolgo se bo ohranila slovenščina med njimi. Tolažimo se z izkušnjami slovenskih izseljencev v Združenih državah, kjer slovenščino resda samo še tolčejo, se pa zavedajo svojih slovenskih korenin in jih zalivajo še naprej.

Pa tudi to premišljamo: o sebi, ki bi, domotožni kakor znamo biti, hoteli pri vseh naših rojakih v tujni videti enako domotožje, jih poslušati govoriti, kako se za vsako ceno hočejo vrniti v domovino. Dokler nam pamet ne pove, da so Slovenci na tujem resda naši rojaki, toda prav tako kot v domovino, vpeti tudi v deželo, ki je sprejela njih ali njihove starše.

Ansambel Toneta Kmetca, ki je razveseljeval rojake po zahodnoevropskih državah

ŠVICA

Občni zbor SPD Triglav

V soboto, 2. novembra 1985, so se člani Slovenskega planinskega društva Triglav zbrali na rednem letnem občnem zboru in s tem se je tudi pri njih pričelo novo delovno leto. Občni zbor je bil v Oberengstringenu pri Zürichu, v tisti koči, kjer se je v minulem delovnem letu odvijala vrsta nepozabnih prireditev. Tam so se člani za dan žena sestali s slovenskima književnikoma Kajetanom Kovičem in Žarkom Petanom, tam so najmlajši gledali igrice o Muci in Kužku, ki so jo zaigrali člani Triglavove gledališke skupine ob obisku Dedka Mraza, v tej prikupni koči sta bila tudi oba piknika, ki sta s privlačnim sporedom presenetila poslušalce. Navdušili so posebno šolarji iz oddelkov slovenskega dopolnilnega pouka, ki ju vodita Marinka Čurič in Lučka Kolšek.

Če se člani prostovoljno javijo za delo – in to se je lansko leto zgodilo – to pomeni, da so bili z delom društva zadovoljni. Lani so bili trije, letos pa jih je bilo zopet troje. Zakonca Jasna in Janez Vrhunc ter Angelca Stahler letos ne bodo nikogar zamenjali, z njimi se je upravni odbor Triglava za tri ljudi povečal. To pa se je zgodilo šele po uradnih volitvah, letos je namreč potekla dveletna mandatna doba staremu upravnemu odboru, pa je bilo treba izbrati novega.

Volitve so sicer bile, vendar volilnih listkov ni bilo treba izpolnjevati. Lanskoletni upravni odbor je namreč enoglasno izjavil, da je pripravljen delati naprej in njihovo odločitev so člani z navdušenjem sprejeli. Kaj ne bi, saj je šlo tudi lansko leto vse kot po loju. Poleg prireditev v koči so odlično izvedli tradicionalni planinski ples, pa tudi slovenski veleslalom, z ostalimi društvi so organizirali proslavo dneva republike, na kateri je nastopala gledališka skupina, pa tudi tradicionalno prireditev »Slovenski otroci vabijo« v Unteribergeru. Poleg tega pa je bil v Unteribergeru tudi enotedenski smučarski tabor, zanj je bil odgovoren Metod Fikfak in tega tabora nihče ne more prehevaliti, zato ga bodo ponovno izvedli prihodnje leto.

Skratka, delo je bilo dostojno opravljeno, dvorane polne, v koči so često ljudje sedeli celo na zabojih, ker je stolov zmanjkalo, tako je bilo tudi na tem občnem zboru, ki so se ga udeležili tudi predstavniki SD Planika in JU-SKI. Uradni del je bil hitro kon-

čan, potem pa so bili člani pogoščeni z večerjo in sladicami, in še dolgo v noč so lahko plesali, z njimi pa se je zavrtel tudi predsednik društva Dušan Beg, katerega letos čaka odgovorno delo. Letošnje delovno leto namreč ni običajno, slovensko planinsko društvo Triglav letos namreč proslavlja petnajstletnico obstoja in v zraku tega jubileja se bodo odvijale tudi vse tradicionalne prireditve.

Člani upravnega odbora SPD Triglava v Švici: Milka Rahne, Monica Sigrist, Janez Kušar, Breda Stepič-Cechich, Anton Pernek, Edvard Slogar, Roman Kranjc, Metod Fikfak, Mirko Bajt, Angelca Stahler, Jasna Vrhunc, Janez Vrhunc. Predsednik: Dušan Beg.

Breda Stepič-Cechich

ZR NEMČIJA

V Reutlingnu smo praznovali

V počastitev dneva republike 29. novembra je SKUD Triglav v Reutlingnu pripravil lepo proslavo, na kateri sta za dostojen kulturni program poskrbeli folklorni skupini iz Reutlingna in Sindelfingna, spored pa so popestrili tudi učenci slovenske dopolnilne šole iz Reutlingna. Iz Slovenije je posebej za to priložnost prišel med nas ansambel Toneta Žagarja iz Ljubljane. Kljub napornemu potovanju so slovenski muzikantje igrali skoraj brez oddiha.

V veliko veselje domačih in nemških gostov so razen svojih številnih skladb zaigrali še vrsto znanih slovenskih ljudskih viž.

Zaželeno bi bilo, da bi nas pogostje obiskovali takšni ansambli, s katerimi se lahko dostojno predstavimo tudi tujcem.

Vlado Kodela za SKUD Triglav, Reutlingen

Ponovno pevski zbor pri Bledu

Slovensko kulturno in športno društvo Bled v Essnu je po nekajletnem premoru ponovno dobilo svoj pevski zbor. V septembru 1985 se je zbrala skupina pevcev in pod vodstvom Irene Potočnik začela z rednimi vajami. Ker zbor redno in zavzeto vadi, lahko pričakujemo, da nas bodo kmalu razveselili z živo slovensko pesmijo, ki smo jo že močno pogrešali.

Nadvse dejavni so tudi Bledovi plesalci slovenskih ljudskih plesov, saj skoraj ni tedna, ko ne bi imela nastopa starejša ali mlajša folklorna skupina.

Rudi Merljak

Tudi oni so naši

Veliko razmišljamo in govorimo o naših otrocih v tujini. Nekateri so vključeni v slovenske dopolnilne šole, ki tudi delujejo tam, kjer živi dovolj Slovencev. Vključeni so tudi v klubsko dejavnost, v združenja, ki povezujejo

Ansambel Toneta Žagarja med nastopom na uspehi proslavi dneva republike v Reutlingnu v ZR Nemčiji.

naše ljudi zunaj domovine. Smo kdaj pomislili, kakšna je starost teh otrok? Večinoma so to šoloobvezni otroci, primanjkuje pa predšolskih otrok in mladincev.

Prav zunanji dejavniki so v tem obdobju zelo močni, mladi radi podlegajo raznim vplivom, iščejo svoj pravi obraz, blodijo, padajo, pa znova vstajajo, polni pronicljivosti kritično opazujejo vse okrog sebe, ocenjujejo in iščejo svoj prostor pod soncem. Vse lepo in prav, če ne bi bili ti »zunanji faktorji« včasih tako škodljivi, če že ne usodni. Naši otroci se šolajo v tujih šolah, ki vse bolj ali manj izvajajo nanje ideološki pritisk. Tu so še televizija, radio, časopisi in druga sredstva javnega obveščanja s svojo napihnjeno propagando, enostranskostjo in lažnim bliščem. Svet materialnih dobrin, ki zlasti v ZRN vabi in mami mlade, ima črno in zakrito ozadje: brezposelnost, drogiranje, brezcilnost. Vse to zahteva značajsko močnega, zrelega in oblikovanega človeka, kar pa mladinec še ni in ne more biti.

Zlasti našim mladim ni lahko – tuji no že sprejemajo kot svojo domovino, hkrati pa trdijo, da imajo še eno domovino – Jugoslavijo. Trudijo se, da bi postali čimbolj podobni svojim vrstnikom, da jih ne bi obravnavali kot »tujce«. Nekaterim je težko, ker so se njihovi starši zaprli med štiri stene, ker so ujeti v vsakdanji ritem in se niso dalje razvijali ter zanemarili duhovno stran življenja. Predvsem s takimi starši pride mladostnik, ki mu je bilo dano spoznati druge in drugačne vrednote, velikokrat v konflikt: z njimi se ne more identificirati, saj ne sprejema njihovega načina življenja. Če so njegovi stiki in možnost tudi drugače okrnjeni, tako da ne premore pozitivne poenačitve s pripadnikom istega naroda, kot je on sam, problem hitro prerase družinske okvire.

Kaj resnično potrebuje naša mladina v tujini?

Morda zveni poetično, vendar je resnično: mladina potrebuje ideale, vrednote in obris smiselne poti, v oblikah, ki se od kraja do kraja, od človeka do človeka razlikujejo in ki ne pritskajo na lažna in sladkobna čustva, marveč na njihovo zavest in pravico, da si doma ali v tujini najdejo svoje mesto, predvsem pa, da se notranje razvijajo tako, da bodo ustvarjalni in svobodni nosilci naše prihodnosti. Morda nam bodo sledeči odlomki bolj približali našo mladost v tujini. Izpovedi so vzete iz spisov, ki so jih v šolskem letu 1985/86 pisali učenci 1. in 2. letnika usmerjenega izobraževanja v Stuttgartu v okviru slovenskega jezika.

Beseda je okorna, noče teči tako kot njihova misel, vendar lahko tudi za skopimi izrazi zaslutimo stiske, hrepenenja . . .

Kdaj so prišli v tujino? In kako so živeli prej?

»Dve leti po mojem rojstvu so starši odšli v Nemčijo. Ostal sem pri babici. Ko sem bil star pet let, so me starši vzeli s seboj.«

Ali:

»Leta 1968 sta se spomnila (starša), da bi lahko imela otroke, leto pozneje sem prišel tu na svet.«

O njihovih starših lahko beremo:

»Ime moje mame je Jožica. Doma je iz Maribora, kjer imamo zdaj tudi hišo. Moj oče Nikola je po poklicu mizar. Ampak njega ni doma ves teden, ker je vedno na montaži.«

»Del mojih staršev je oče. Imenuje se Y. A. in je star 40 let. Rodil se je na Ptuju. V Nemčijo je prišel 1965. Potem je menjal različna podjetja . . .

Živimo v družini, kjer se vsi lepo razumemo, včasih se skregamo, potem pa smo spet srečni in zadovoljni.«

»Očetu je ime Jože, mami pa Marija. Oba sta že starejša in imata razen mene še tri otroke. Rojena sta v Jurovskem dolu. Oče je mizar. Mama ne hodi v službo in ima vedno čas za mene.«

O nemški šoli in aktivnostih pišejo:

»S sedmimi leti sem prvič obiskal osnovno šolo. Prva leta sem hodil v šolo zelo rad, a sčasoma sem se naveličal in komaj čakal počitnice. Tako je še danes.«

»Sodelujem tudi pri folklorni skupini Triglav, v nemški šoli pri gledališki sekciji. Letos hodim še v plesno šolo, tako da imam za lenarjenje zelo malo časa.«

In kako razmišljajo o vrnitvi v domovino?

»Ne morem si predstavljati, kako bomo preživeli brez nemških televizijskih programov, brez dobrih jedi. Tudi nemške knjige, plošče, filme bom pogrešala. In kako bo to, ko ne bom več videla svojih znancev, prijateljev, katere poznam že 13 let?!

Samo: v Jugoslaviji bom živela s svojimi sorodniki, staro mamo, s teta-mi, z bratanci. Ne bom le izvedela iz pisem, kaj se dogaja v domačem kraju.«

»Lahko si zgradim prihodnost na vedenju, da se bom vrnila v domovino.« »In nazadnje sem vendar doma, to pa je tudi nekaj vredno!«

Marjana Požun, slov. učiteljica, ZR Nemčija

ŠVEDSKA

Umrli je Franc Prevolnik

V Landskroni na Švedskem je 1. junija 1985 umrl Franc Prevolnik, dolgoletni naročnik Rodne grude. Med zadnjo vojno je bil borec narodno-osvobodilne vojske in je prejel tudi priznanje zveze združenj borcev. Rojen je bil 26. novembra 1902 v Žižah pri Slovenskih Konjicah. Za njim žaluje vdova Marija Prevolnik in drugo sorodstvo.

KANADA

Slovenska zibelka pri prvi dami Kanade

Pred dobrim letom, ko je na kanadskih federalnih volitvah zmagal Brian Mulroney, so opazovalci napovedali pomembno politično vlogo tudi njegovi ženi Mili. Nedolgo za tem je Mila presenčila Kanadčané z novico, da pričakuje četrtega otroka. Kot je bilo predvideno, se je mali Nicholas rodil ravno na dan obletnice slavne zmage konzervativne stranke v Kanadi.

Temu dogodku smo posvetili precej pozornosti tudi Slovenci iz Južnega Ontaria, vključeni v Zvezo slovenskih društev v Kanadi. Predvsem nas je ganilo dejstvo, da je Mila Mulroney dala prednost materinstvu pred vsemi drugimi zahtevnimi nalogami, ki jih kot žena kanadskega ministrskega predsednika mora opravljati. Odločili

Wishing for You
and your new baby
a world of devotion
and caring!

Radio Club - Slovene Evening - Toronto
The Slovenian Cultural Association - Evening Bell
The Slovenian Cultural Association - Simon Gregorčič
The Canadian-Slovene Group for Cultural Exchange
Slovenski Park - Cambridge
The Slovenian Association - Triglav - London
The Slovenian Association - Sava - Kitchener
Bled - Branch Planica 13 - Hamilton
Bled - Branch 12 Novo Mesto - St. Catharines
Radio Club - Caravan of Friendship - Toronto
The Slovenian National Home - Lipa Park - St. Catharines

smo se, da ji ob tej priložnosti poklonimo pravo slovensko zibelko in ji na ta način simbolično povemo, da je materinska ljubezen tista močna sila, ki lahko premaga vse ovire. Ker slovenska kultura temelji na materinski ljubezni in ker je materinska ljubezen center skoraj vse slovenske umetniške kreativnosti, smo kanadski Slovenci izbrali zibelko – simbol materinstva – za darilo Mili Mulroney in njenemu novorojenčku.

Najprej smo Milo Mulroney pismeno obvestili o naši nameri in ji predstavili Zvezo slovenskih društev v Kanadi, ki je bila ustanovljena z namenom, da spodbuja kulturno delovanje kanadskih Slovencev, jim pomaga vključevati v kanadsko kulturo in pomaga usklajevati meddruštvene aktivnosti.

Že samo dejstvo, da je bila zibelka izdelana v Sloveniji, je prvo damo Kanade tako ganilo, da je bila pripravljena osebno sprejeti to dragoceno darilo

iz njene rodne domovine. Sprejem slovenske delegacije je bil predviden za 17. september, to je prvi dan, ko se je Mila po rojstvu sina Nicholasa spet vrnila na delo. Zvezo slovenskih društev v Kanadi so zastopali Lojze Kocjančič, predsednik Zveze, Cvetka Kocjančič ter Marija Ahačič-Pollak. Mila je bila navdušena nad lepo izdelano in ročno poslikano zibelko, kakor tudi nad odlično izvezenim pregrinjalom. Izredno je bila vesela tudi voščilnice, ki jo je po Gaspariju narisal predsednik Slovenskega parka Martin Polanič. Na čestitki so bila zapisana imena vseh društev, ki so sodelovala pri tej akciji, in sicer: Večerni zvon, Simon Gregorčič, Slovenski večer, Karavana prijateljstva iz Toronta, Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave iz Mississauga, Slovenski park iz Cambridgea, Triglav iz Londona, Sava iz Kitchenerja, Bled, odsek št. 13, iz Hamiltona in Lipa park ter Bled, odsek št. 12, iz St. Catharinesa.

Skupni nastop vseh teh društev jo je še posebej presenetil in razveselil. Lepo se je zahvalila za vso to pozornost in darilo in zaželela društvom obilo uspeha pri njihovem delu.

Sprejem Slovencev pri Mili Mulroney je pomembno doživetje za našo malo etnično skupnost. Osebnost me je še najbolj prevzelo dejstvo, da prva dama Kanade ni mit, kot jo pogosto predstavljajo sredstva javnega obveščanja. S svojo preprostostjo in prijaznostjo nam je razodela svojo pravo podobo – podobo delovne žene in matere, ki mimogrede naveže pogovor na otroka in ob srečanju s sorojaki mimogrede prične pogovor v materinem jeziku.

»Pa še kaj pridite,« je dejala ob slovesu, ko nas je po dolgem hodniku spremljala do glavnih vrat, kot da je ta njena »službena hiša« odprta vsem Kanadčanom, saj sama kot priseljenka dobro pozna njihove težave.

Cvetka Kocjančič

Proslava obletnice Slovenskega društva v Vancouvru

Slovensko društvo Vancouver v Britanski Kolumbiji je 19. oktobra 1985 proslavilo 27-letnico obstoja. Za to priložnost je pripravilo lep kulturni program, pozneje pa družabno srečanje, kateremu so prisostvovali številni gostje, med katerimi je bil tudi Grace McCarthy, minister v vladi Britanske Kolumbije, in jugoslovanski generalni konzul v Vancouvru Nikola Jelinčič.

ARGENTINA

Triglav v vladni palači

Ustavni predsednik Argentine dr. Raul Alfonsin je 11. septembra 1985 sprejel predstavnike jugoslovanske skupnosti, ki mu je zaželela prijetno potovanje in uspešno srečanje s predstavniki naše ljubljene in zelo oddaljene domovine.

Predsednika je najprej pozdravil v imenu skupnosti arh. Aleksander Štoka, ki je na kratko obrazložil delovanje in namen te skupnosti, nakar se je dr. Alfonsin zahvalil za to informacijo in poudaril, da dobro pozna delovanje naše naselbine kakor tudi poštenost in delavnost našega ljudstva.

To je bil doslej edini tovrstni dogodek jugoslovanske skupnosti v Argentini, zato mu upravičeno pridajamo poseben pomen. V delegaciji so bili predstavniki patriotičnega odbora za proslavo 29. novembra, predsednik Jugoslovanskega doma Jože Simić, predsednik društva Triglav Viljem Tavčar, kakor tudi predstavniki plesnih skupin obeh društev.

Poseben in zelo vesel je bil tudi nastop plesne skupine Jugoslovanskega doma »Jorgovan« iz dock Suda, nato pa tamburaške skupine Sklad in plesne skupine Triglava, vsi v narodnih nošah. Samostojna točka je bil tudi nastop solista Oskarja Zarića, ki je zapel pesem »Jugoslavija«, ki jo je tokrat zaključil z »Jugoslavija in Argentina«.

Dr. Raul Alfonsin se je zahvalil za obisk in za spored in se rokoval z vsakim članom delegacije posebej. To je bil resnično izreden dogodek, ki bo še dolgo ostal zabeležen v zgodovini jugoslovanskega izseljenstva v Argentini.

Suzana Štekar

Dan republike v Buenos Airesu

Odbor za proslavo narodnih praznikov je stalno na delu. Tudi za lansko proslavo dneva republike Jugoslavije je odbor najel dvorano, ki lahko sprejme več kot tisoč ljudi. Proslava je bila 24. novembra. Odbor je tudi lani izdal posebno revijo, posvečeno našemu prazniku.

Močno se je uveljavila tudi jugoslovanska radijska ura z naslovom »Od Jadrana do Andov«, ki je na sporedu vsako nedeljo od 20. do 20.30 ure.

Jože Drašček

»Teatro 85« tudi pri Triglavu

V letu 1985 je prišlo v Argentini do zanimivega in izvirnega eksperimenta z naslovom »Teatro 85«, ki je hkrati potekal tudi v večini latinskoameriških držav – v Urugvaju, Boliviji, Peruju, Kosta Riki, Paragvaju, Puerto Riku, na Kubi, v Venezueli, Čilu in Mehiki.

V akcijo se je vključilo nad stopenj deset ustanov s prek 15 tisoč umetniki in sodelavci. »Teatro 85« je bil v Argentini v dneh od 20. do 22. septembra in sicer z 48 urnimi nastopi krajevnih umetnikov. Na sporedu so bile gledališke predstave, pevski nastopi, recitiranje poezije, pantomime, lutkovni nastopi ipd. Vse to se je dogajalo v raznih ustanovah, klubih, društvih, na promenadah, ulicah kakor tudi na avtobusnih in železniških postajah.

Na tem slavlju ljudske kulture je sodeloval tudi Triglav iz Buenos Airesa, ki je dal društvenim sekcijam na voljo vse društvene prostore. Največja prireditev je bila v soboto, 21. septem-

bra, katere geslo je bilo »V obrambo demokracije, za ljudsko svobodo in enotnost Latinske Amerike«.

Prireditel, ki je bila v našem klubu Triglav, je vodil in usklajeval naš priznani umetnik Karel Fabijan, pomagali pa so mu Hektor Bunecevič, Jorge Leonda, Martin Ljubičić, Boris Košuta, Sonia Allmendiger, Klara Fabijan, Lidija Tavčar, Lidija Suban in kot napovedovalka Norma Baschi.

Suzana Štegar

Materinski dan in dan vzajemnosti

Vsako leto, tretjo nedeljo v oktobru, praznujemo v Argentini materinski dan, ki smo mu letos dodali tudi praznovanje vzajemnosti, poleg tega pa še skupno kosilo z upokojenci. V zadnjih letih društveni odbor izdaja poseben pergament in dosmrtno člansko izkaznico članicam in članom, ki so dopolnili 75 let in so najmanj deset let člani društva. Teh je bilo lani 13.

Predsednik društva Alejandro Guillerme Tavčar in dva odbornika so posvetili pomenljive govore vsakemu od treh navedenih dogodkov.

Jože Drašček

AVSTRALIJA

Občni zbor Slovenskega kluba v Perthu

Slovenski klub v Perthu je imel 28. avgusta 1985 redni letni občni zbor, na katerem so izvolili skoraj v celoti nov odbor, iz starega odbora pa je ostal le še predsednik Frank Pauzin. Novi odbor se je že takoj v začetku spoprijel z delom in pričakujemo, da bo klub tudi v prihodnje delal vsaj tako uspešno, kot je delal doslej.

od porabja do čedada

Odpri trojezično šolo v Monoštru

V središču slovenskega Porabja na Madžarskem, v Monoštru, so 6. novembra odprli novo osnovno šolo s 16 učilnicami, 4 kabineti, 4 prostori za celodnevno bivanje in prostorno, funkcionalno opremljeno telovadnico. Naložba je stala okoli 100 milijonov forintov (1 forint je 3,80 dinarja). Uporabnih površin je 6500 kvadratnih metrov. Sredstva za to šolo so prispevali delavci z enodnevnim zaslužkom, podjetja in ustanove, velik del pa država iz proračuna.

V tej prelepi šoli se bo učilo 594 otrok iz Monoštra, Rábafüzesa, Slovenske vasi in Sakalovec, poučevalo pa jih bo 48 učiteljev.

Ta šola je pomembna pridobitev za jugoslovansko in avstrijsko narodnostno manjšino, ki sta tako povezani z madžarsko. Nad vhodom v šolo je napis v madžarščini, nemščini in slovenščini.

Sodelovanje in povezovanje treh narodov, med katerimi se na osnovi spoštovanja njihovih temeljnih pravic tkejo prijateljske vezi, je dobilo svojo veliko potrditev.

Beneški Slovenci v prvi dvojezični šoli?

Letos naj bi začeli s poukom na prvi zasebni dvojezični šoli v Benečiji in sploh prvi v Italiji, poročajo iz Videmske pokrajine. Slovenci oziroma njihovi potomci so na italijanski strani že dolgo izpostavljeni sistematičnemu

poitalijančevanju. Temelj tega procesa se odvija prav v šolah, kjer je italijanščina glavni jezik in kjer se otroci ne učijo osnov slovenskega knjižnega jezika, ker jih ga nihče ne uči. Italijanska šola teži k asimilaciji, narečje, ki ga obvladajo v Benečiji, pa ima vse manj možnosti za preživetje, ker je pomešano z italijanščino, od katere prevzema vse več izrazov. Italijanska

Domačija v Reziji, kjer živijo Slovenci pod pobočjem Kanina (2587 m).

šola je poskrbela, da bi otroci slovenskih staršev vse bolj pozabljali na svoj izvor, poreklo, korenine, izničila je učenca kot bitje z zgodovino. Že dolga leta mu poskuša vcepiti misel in prepričanje, da je neslovenski svet boljši in višji in ga pripraviti do tega, da bi se svojega izvora in porekla sramoval.

Proti taki šoli brez večnarodnostne osnove se je uprlo vse več šolnikov in družbenokulturnih delavcev po vsej Italiji in seveda v matični Sloveniji. Šolanje v duhu »ene države, enega jezika, enega naroda« je nevarno, jedro, ki bi sčasoma izničilo vse slovenstvo.

Na Goriškem in Tržaškem se kljub temu ves povojni čas ohranja zavest o slovenstvu in ta zavest je prisotna tudi med Beneškimi Slovenci. To je zavest o enotnosti manjšine, ki ima jasno znano poreklo, svoj knjižni jezik in visoko razvito kulturo, svojo znanost in mesto v srednji Evropi. Tu je na križišču različnih civilizacij ohranila svoje bistvo in jedro in ga bo še nadaljnja stoletja.

Zavod za slovensko šolo v Benečiji je razvil vrsto dejavnosti za ohranitev slovenskega jezika. Živahno deluje narečno beneško gledališče. Pripravlja tečaje za otroke in odrasle, od leta 1984 pa obratuje v Špetru Slovenov tudi dvojezični vrtec.

Slovenci v Videmski pokrajini se danes skupaj z ostalimi Slovenci v Italiji odločno borijo za globalni zaščitni zakon, od katerega pričakujejo šole in osnove za gospodarski razvoj.

To leto nameravajo odpreti PRVO ZASEBNO DVOJEZIČNO ŠOLO V BENEČIJI, ta slovensko-italijanska šola bo tako prva tovrstna v Italiji sploh. Poleg otrok se bodo učili slovenščino tudi starši. Ta ukrep bo mejnik v zgodovini ohranjanja slovenskega jezika v Benečiji in Italiji.

Izjava Zveze slovenskih organizacij in Narodnega sveta koroških Slovencev

Konec novembra je koroška deželna vlada izčrpno obravnavala vprašanja manjšinskega šolstva. Deželni glavar Leopold Wagner je v svoji izjavi strnil naslednje: ohraniti skupno šolo, hkrati pa omogočiti vsakemu otroku pouk, kakršnega si želi. Pri tem pa naj bi z zaposlitvijo pomožnih učiteljev izboljšali pouk v nemščini. Ko bi se učitelj v

razredu ukvarjal s slovensko govorečimi učenci, naj bi pomožni učitelj utrjeval snov v nemščini. Hkrati se je Wagner odločno opredelil proti šolskim poskusom in se zavzel za hitro spremembo sedanje začasne ureditve v dokončno rešitev. Potem ko so na Koroškem ukinili obvezno dvojezično šolo, so leta 1959 uvedli provizorij.

Obe osrednji organizaciji koroških Slovencev – Zveza slovenskih organizacij in Narodni svet koroških Slovencev, sta sprejeli skupno izjavo.

»Iz tega, kar je doslej na podlagi izjav deželnega vladarja Wagnerja znanega o novem učnem modelu za manjšinske šole, je mogoče sklepati, da je koroška deželna vlada kapitulirala pred zahtevami nemških nacionalističnih sil. Trditev, da hočejo napraviti konec zapostavljanju otrok, ki niso prijavljeni k dvojezičnemu pouku, v resnici pomeni le vsebinsko potrditev desetletne gonje nemških nacionalističnih sil«, opozarjata v izjavi tajnika obeh organizacij Marjan Sturm in Franc Wedenig. Kompromisna rešitev, ki jo je napovedal Wagner, je pod pritiskom strankarsko političnega vpliva in zato ne more pomagati pri reševanju pedagoško-strokovnih vprašanj oziroma upoštevati želje Slovencev po reformi za izboljšanje dvojezičnega pouka.

mladi mostovi

Slovensko-grška formula

Vasilija Tsigarida, Slovenka po materi, doma iz Petrovč v Savinjski dolini, o sebi in študiju kemije

Kemija je na vseh kontinentih enaka, ker ji je podvrženo živo in neživo na enak način. Če pa pride krhko, prikupno dekle iz Grčije študirat »slovensko« kemijo, mora imeti za to globlji, tehtnejši razlog. Takšen razlog je nedvomno imela Vasilija Tsigarida, hči Olge Omerzu iz Petrovč v Savinjski dolini in Grka Christosa Tsigaride, ki danes obiskuje 3. letnik kemije na univerzi v Ljubljani. Kot ogle črne oči upre v sogovornika zvedavo, skoraj tako, kot so se menda uprle oči njene mame, ko sta se srečala z bodočim življenjskim sopotnikom na vlaku v Angliji. Tudi njo je gnala sla po odkrivanju sveta in jezikov iz rodnih Petrovč. Zdaj je od tega že 22 let, odkar nam je ognjeviti Grk odvedel slovensko Penelopo v Atene, kjer se jima je

v srečni skupnosti rodilo pet otrok. Paulini je 20, Elektri 18, Vasiliji 22, fantoma Dimitrisu 15 in Filiposu 9 let. Mati je opustila misel na študij germanistike, končala v Grčiji šolo za turistične vodnike in zdaj vodi turiste po poteh klasične Grčije. A kri ni zatajila, Vasilija in Elektra sta odšli na študij v Ljubljano, prva je vpisala kemijo, druga slovenščino in primerjalno književnost.

DVOJE DEŽEL, ŽELJA PO OSAMOSVOJITVI

Na vprašanje: »Kako občutiš svoje slovensko poreklo v Sloveniji in zakaj si izbrala prav Ljubljano za študij?« Vasilija odvrne: »Predvsem me je gnala želja po osamosvojitvi. Želela sem si pridobiti neodvisnost v deželi, do katere čutim notranjo vez preko mame,

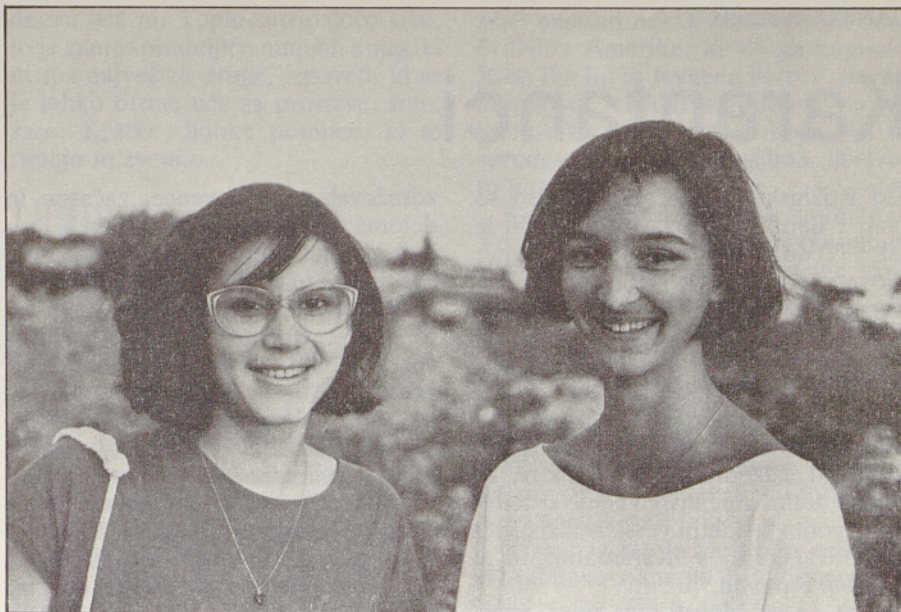
ki je tu rojena. Zanimata me tudi obe deželi s svojima sistemoma, kontrasti in sličnostmi. V Grčiji vladajo danes socialisti in v štirih letih, odkar me ni, se je mnogo spremenilo. Delavski razred vse bolj pridobiva na moči in oblasti, mnoge velike zasebne tovarne so podržavili. Inteligenca ni več v ospredju, srednji in višji sloji so izgubili nekdanje privilegije in vrača se nekdanja demokracija. Vedela sem tudi, da so si slovenske žene že priborile enakopraven položaj z moškimi. Zdaj to enakopravnost sodoživljam s Slovenkami v Sloveniji. Grška žena se šele zadnji dve, tri leta osvobaja davnih okovov in podrejenosti, odkar je bil sprejet zakon, da imajo Grkinje in Grki enake pravice in dolžnosti. To okovi in podrejenost, ki je bila »orientalistična«, vse bolj izginjajo. Žena je morala biti doma, prinesiti k hiši doto, biti vdana gospodinja, roditi in vzgajiti

otroke in biti suženjsko podrejena mo-
žu. Pri tem pa ji ni bilo dano, da bi se
kakorkoli uveljavljala v javnosti, saj ni
bila zaposlena. Dandanes ti okovi po-
kajo, vse več Grkinj je zaposlenih v
državnih podjetjih in šolah, z zaposli-
tvijo pa si pridobivajo tudi neodvisnost
in svobosčine. Uveljavljajo se v jav-
nem in družabnem življenju. Tudi mo-
ja generacija, študentje, se navzema-
mo novega duha; v naš dom ga prinaša
moja mama, ki kljub petim otrokom in
službi opravlja tudi vlogo povezovalke
med Slovenci, Jugoslovani in Grki v
Atenah.

Peščica slovenskih družin, ki živi v
Atenah, se sestaja na domovih, v zapr-
tem krogu, vsak mesec se srečajo vsaj
enkrat, da se pogovore o vsem, kar jih
teži. Organiziranega, klubskega življe-
nja za Slovence v Atenah ni in tudi
drugod po Grčiji jih ne živi omembe
vredno število. Morda bi bilo prav, če
bi se na enak način organizirali in usta-
novili manjše uradno društvo, ki bi ga
vodila peščica navdušencev. Kaže pa,
da so vse Slovenke, poročene v Ate-
nah, vse preveč ujete in zaposlene z
materinstvom in gospodinjstvom, da
bi prevzele odgovornejšo družbeno
funkcijo.

Doma smo govorili do mojega od-
hoda v Ljubljano po grško, tudi midve
z mamo, danes pa, po treh letih študija
v Sloveniji, govorim jaz z njo sloven-
sko, ona pa z menoj po grško, a jo spet
navajam na slovensko besedo, saj mo-
ram v Ljubljani govoriti svoj, materin
jezik. Seveda beremo v Atenah slo-
venske knjige, revije in časopise, kot
Rodno grudo, Jano, Mladino, Delo.
Ko sem prišla v Slovenijo, sem zaman
iskala slovensko-grški slovar, saj ob-
staja samo srbohrvaško-grški. Tako
sem se morala učiti še hrvaščine oz.
srbsčine in jo prevajati v angleščino,
saj so edini dobri slovarji za grščino
grško-angleški, angleščino pa k sreči
dobro obvladam.«

– Ali misliš, da boste vi, potomci
Slovencev, ki študirate v Ljubljani,
lahko postali 'mladi mostovi', nosilci
slovenske besede, ko se vrnete v Grči-
jo?« Vsi, kar nas je potomcev Sloven-
cev v Atenah, smo se naučili sloven-
skega jezika in mislim, da bomo mladi
našli način, da ga ohranjamo po študi-
ju, zlasti še, ker smo ga obnovili v
matični domovini in ga podrobneje,
tudi slovnično, spoznali v živem stiku z
rojaki. Iz Ljubljane često zahajam v
Petrovče, k stari mami Bernardi
Omerzu, kjer čutim ljubezen in do-
mačnost, in vsrkavam vse tisto, kar mi
je tujina odtujila, a je del mene same,
mojega avtentičnega izvora.«

Vasilija in Paulina Tsigarida

KEMIJA NE POZNA STRANSKIH POTI

Vasilija je neposredna, odkrita, kakrš-
na je brezkompromisna mladost. Takšno jo dela tudi študij, ki je zahte-
ven: »Okoli 30 ur tedensko imamo vaj
in predavanj. Vaje so obvezne, nave-
zane na predavanja, kjer prav tako ni
dobro izostati. Kemija je kompleksna,
vse je ena sama veriga, neločljivo po-
vezana. To ni književnost, ki jo lahko
po kosih nadomestiš in dopolniš.

V Ljubljani stanujeva skupaj s se-
stro Elektro, ki študira slavistiko, v
stanovanju, ki so ga adaptirali starši.
Sicer sem pa štipendistka Slovenske
izseljenske matice.

Lahko trdim, da mi pri študiju ke-
mije dokaj pomaga znanje stare gršči-
ne, saj ves periodični sistem in mnogi
izrazi v kemiji temelje na njej. Že
zdavnaj pred našim štetjem so Grki
dali pomemben pečat in osnovo ke-
miji.

Pri prehodu v naslednji semester mi
ne sme manjkati nobeden težji stro-
kovni izpit, le en, lažji, ki ni s področja
kemije.

Sicer pa plešem pri akademski fol-
klorni skupini France Marolt, kjer se
seznanjam z jugoslovansko in svetov-
no folkloro in melosom.«

SLOVENCİ STE PLAHI, BOJEČE IZRAŽATE SVOJE MNENJE!

Bojevita Vasilija se razvname: »Vča-
sih mi je hudo, da sem napol Sloven-
ka, in mi je bolj všeč grški del moje
osebnosti, tisti, ki je bojevit, tempera-
menten, pogumen in javno izraža svo-
je misli in prepričanje. Vse preveč ste

individualisti in materialisti, zapirate
se v svoje male svetove, postajate pa-
sivni, brez zanosa in navdušenja! Tako
se čutim v Ljubljani raje Grkinjo; del-
no odkrivam te plahe poteze Sloven-
cev tudi v sebi. Po očetu sem svobodo-
miseln in rada javno zakričim, če mi
je hudo. Tistega Cankarjevskega hlap-
čevstva, ki ga ponekod vidim, pa sploh
ne prenesem! Grki nikakor ne spreje-
majo vdano vsega, kar jim kdo vsilju-
je; kri jim rada prekipi!«

In ta bojevita kri rada potuje. Lani
je bila mesec dni v Parizu, kjer je
študirala francoščino, predlani tri ted-
ne v Angliji. Mala svetovljanka, ki
zatrjuje: »Zdaj natanko vem, kako je
pri vas, kdo ste, kdo sem. Slovenija pa
je nepopisno lepa!«
I.C.

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Vsakomur se svoje
najlepše zdi.

Zaljublencem je vse
lahko.

Za misli ni nobene uzde.

Zamolčano ni pisano na
brano.

Zaupan greh je večji
kakor kateri drug.

Karantanci

Od Brižinskih spomenikov, ki so se nam v najstarejšem zapisu ohranili iz let 972 do 1039, lahko v zgodovino Slovencev napravimo še en korak, še naprej v sivo davnino. Eden od zelo zgodnjih zanesljivih virov za ta vprašanja ima naslov *Spis o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev*. Nastal je okoli leta 870 in je ohranjen v več bolj ali manj popolnih prepisih. Napisal ga je eden od salzburških duhovnikov, in sicer v latinščini. Pripoveduje o tedanjih zgodovinskih in verskih razmerah na Bavarskem, v Karantaniji in v Spodnji Panoniji.

Ena od značilnosti tega spisa, zanimiva posebej za naše romanje skozi slovensko jezikovno preteklost, je prav gotovo ta, da v vsem razmeroma precej dolgem besedilu ni nobene slovenske besede, temveč le nekaj osebnih slovenskih ali slovanskih imen in poimenovanj ljudstev.

Tako je v spisu posebej rečeno: Sclavi qui dicuntur Quarantani = Slovenci, imenovani Karantanci. Kdo so bili torej Karantanci in kje je bila takrat njihova domovina Karantanija?

Slovenski zgodovinar Franc Kos piše v uvodu h *Gradivu za zgodovino Slovencev v srednjem veku* (1906), da je bila v devetem stoletju Karantanija najznamenitejša slovenska pokrajina in da je obsegala poleg tedanje Koroške tudi skoraj vso Štajersko, vzhodni del Tirolske in jugovzhodno stran Spodnje Avstrije. V desetem stoletju je bila s Karantanijo združena tudi Kranjska. Na zahodu je takrat Karantanija segala do izvira reke Drave, kjer je bila meja med Slovenci in Bavarci. Dostikrat stari pisci niso delali posebne razločka med Slovenci in Karantanci, čeprav je bilo prebivalstvo gotovo že takrat mešano, saj so bili vmes vsaj posamezni otoki ali otočki drugih ljudstev.

Tudi novejši slovenski zgodovinarji (Milko Kos, Bogo Grafenauer in drugi) potrjujejo in deloma dopolnjujejo ugotovitve Franca Kosa in s tem posredno ugotavljajo, koliko ozemlja nekdanje Karantanije severno od Drave je danes že jezikovno prilagojenega avstrijskemu večinskemu jeziku, se pravi neslovenskemu, neslovanskemu.

Ob izrazu Karantanija sta bila in sta v rabi tudi izvora Korotan in Koroška, ki ju imamo za zibelko Slovenije in Slovencev, saj je Karantanija nekaj časa (od sedmega do enajstega stoletja)

združevala vse Slovence, začasno in deloma tudi Spodnjo Panonijo s Ptujem in središčem ob Blatnem jezeru.

Prijetno je prebirati *Spis o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev* tudi zato, ker srečujemo v njem toliko slovenskih ali slovanskih imen, na primer:

»V časih slavnega frankovskega kralja Dagoberta (623–639) je živel neki Slovan po imenu Samo, ki je ostal med Karantanci in je bil vojvoda tega ljudstva . . . Karantanski knez Borut je Bavarcem sporočil, da prihaja nadenj hunska vojska, in jih prosil, naj mu priskočijo na pomoč. Bavarci so zares takoj prihiteli, pregnali Hune in rešili Karantance . . . S seboj so od njih odpeljali talce na Bavarsko. Med njimi je bil tudi Borutov sin, po imenu Gorazd, za katerega je njegov oče prosil, naj ga vzgajajo v krščanskih šegah . . . In tako se je tudi zgodilo. Isto je prosil tudi za Hotimirja, sina svojega brata.«

Podobno je vse polno slovenskih in slovanskih imen tudi v odstavku, namenjenem Spodnji Panoniji: Pribislav, Semika, Stojmir, Pribina, Hotimir, Mojmir, Ljutemir, Silec, Volkina, Vitomir, Trebec, Česka, Gojmir, Čistilo, Kocelj . . .

Še posebej pa je spis o pokristjanjevanju Bavarcev in Karantancev zanimiv zaradi pričevanja o slovanskem apostolu Metodu: »Dokler je Pribina živel, ni od cerkvenih posesti ničesar okrnil in ničesar odvezl izpod oblasti omenjenega sedeža . . . Da bi se božja čast še povečala, je bil po smrti duhovnika Dominika tja poslan duhovnik in preslavni učitelj Svarnagal z diakoni in kleriki . . . Podobno je po njegovi smrti za nadduhovnika postavil Rihpald. Ta je dolgo živel tam in z vsemi pooblastili opravljal svojo službo, kakor mu je dovolil njegov nadškof, dokler si ni neki Grk, po imenu Metodij, na novo izmislil slovanskih črk in z njimi po filozofsko izpodrinil latinskega jezika in rimskega nauka in uglednih latinskih črk in tako pri vsem ljudstvu omalovaževal mašo, evangelije in službo božjo tistih, ki so jo opravljali po latinsko. Rihpald tega ni mogel prenašati, zato se je vrnil na salzburški sedež.«

Tudi če v latinskem spisu o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev ni razen slovenskih in slovanskih imen nobenih slovenskih besed, pomeni za nas pomembno pričevanje o slovenščini in

slovanščini, saj je ravno iz zadnjega odlomka jasno videti, kako so Ciril in Metod in njuni učenci slovenščino in slovanščino uporabljali ne le za označevanje vere, temveč tudi za opravljanje službe božje, se pravi, da je slovenščina že tedaj dobila močno zaslonbo v cerkvi in v duhovščini, spis pa tudi pričuje, od kod v Brižinskih spomenikih tako močne poteze vzhodne slovanščine, ki se precej loči od zahodne, slovenske različice, kakor jo je čutiti v Rateškem in Stiškem in pozneje v starogorskem rokopisu in v nadaljnjih vse do protestantov in do danes.

IVANKA ŠKOF

Jezero Dove

Ujeta v mamljivo tišino vrhov, zaslužjena od lepote, bi tu ostala; kakor zelena krošnja in siva skala odseval bi moj umirjeni obraz v modrini bisernega jezera. Sanjavi oblak s tanko kopreno bi me zavil v predvečerni plašč, ko veter zavel bi ledeno skozi noč prek jezera ob čer zamegljeno.

Jutranji žarki visoke sinjine stopili bi me v nepremagljive tišine.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Rodni vasi

Samotna, tiha kot zaliv, je v hribih moja rojstna vas, obkrožena od bornih njiv, zajeta v venec host in jas.

Od tam me kliče daljni klic, spomin na davne, srečne dni, na prvi cvet, spev prvi ptic in na vabljen opoj noči.

O, topli, božajoči glas, kot pesmi je mamljiv sijaj, poti ni več, ni več nazaj v te mlade dni, v to gorsko vas.

TRI KNJIGE V ZBIRKI LIŠČKI Pravce

V Videmski pokrajini v Italiji živijo beneški Slovenci ob rekah Nadiži in Teru že nekaj stoletij, tej pokrajini pravijo tudi Beneška Slovenija ali Slovenska Benečija. Do 1814. leta, ko je pridrl v te kraje Napoleon in kasneje, do italijanske zasedbe leta 1866, so bili pod oblastjo Ogleja in Beneške republike. To je bila zlata doba svoboščin. Začelo se je odtujevanje od ostalega slovenskega prostora in vse večja gospodarska odvisnost od Italije. Dandanes le malo Slovencev iz Benečije razume slovenski knjižni jezik, med ljudmi pa še živijo izročila, ki se prenašajo s pogovornim, narečnim jezikom iz ljudstva. V takem jeziku so se ohranile tudi pravljice, zbrane v tej knjigi.

Zbrala jih je domačinka Ada Tomase-tig. Privlačne so, skrivnostne, prežete z ljudsko modrostjo in šegavostjo, to-krat pa so napisane v knjižnem jeziku, vanj sta jih iz narečja prestavila Marko Kravos in Živa Gruđen. V njih nasto-pajo živali in ljudje. Privlačne jih dela-jo ilustracije, ki jih je narisal Alessio Petricig.

Neža Maurer:

Kadar Vanči riše

Avtorica je znana slovenska pesnica za otroke, rojena pod Goro Oljko v vasi Podvin v Savinjski dolini. Pesmice, ki jih objavlja v tej knjižici, so namenjene najmlajšim. Otrok se najprej zave bliž-njega sveta, ki ga obdaja, najdražjih (oče, mati, sonce, veter), naravnih po-javov – mraza, teme, svoje vloge in odziva se na svet. V ta krhek, na vse odzivni otroški svet pa vdirajo drobce-na spoznanja, igrivo predstavljena: Kadar se metulj obleče rumeno – son-ca želi, kadar se metulj obleče črno –

dneva več ni. Toplo, utripajoče srce, to je zanj, pisateljico mnogih knjig, ki utripa največ za druge, izpoved, ki se je lahko otroci uče za proslave, šolo, zase. Kratke, ljubke pesmice, ki se rimajo in zvenijo.

Ujgurske ljudske zgodbe iz Sinkiang na Kitajskem

Ujguri so star narod na skrajnem seve-rozahodu Kitajske, med njimi že sto-letja dolgo krožijo vesele in zvite zgod-be o Afantiju. Takemu Afantiju (efen-diju) pravijo Turki Nasredin Hodža, Afantija srečamo v muslimanskih zgodbah zahodne Afrike, na Balkanu, v Mali in Centralni Aziji. To je kitajski Pavliha, suhljate postave, dolgega no-su, živih oči, košate brade in šegavega, bistrega duha. Govori v imenu prepro-stega človeka, norčuje se iz bogatinov, ministrov, ljudi iz visokih družbenih slojev. Ko ga beremo, nas preveva krepak, dober smeh. Zgodbe so krat-ke, podobne šalam, in so našle med mladimi bralci veliko simpatij. Zaradi svoje orientalistične barvitosti pa nam prinašajo nek doslej še nepoznan svet in nas tako bogatijo.

Vse tri knjige je izdala v zbirki Lišč-ki založba Borec v Ljubljani, stanejo pa: Pravce 590, Kadar Vanči riše 420, in Afanti 490 dinarjev.

Jurij Gustinčič:

Nadstropja Amerike

Jurij Gustinčič sodi med tiste sloven-ske novinarje velikega formata, ki imajo svet za svoj dom. Na svoji več kot 30-letni novinarski poti po zemelj-ski obli je napisal nešteto reportaž, člankov, dopisov, za beograjski časopis Politiko je poročal z Norveške, Indonezije, Londona, Prage, New Yorka. Bil je v Pragi v usodnem polet-ju 1968, ko so ČSSR zasedli Rusi s svojimi sateliti, v Evropi, Jugoslaviji smo slišali in preko televizije videli njegove komentarje iz OZN in s prizo-rišč najpomembnejših dogodkov, ki so pretresali Ameriko in svet. Njegov no-vinarski slog je posebnost. Najprej je priča živega dogodka, ki ga opiše z vsemi dejstvi, objektivno. Nato ga prežari in prekomentira s svojega filo-zofskega, etičnega, humanističnega stališča ter ga vzporeja s podobnimi dogodki, ki so se zgodili v drugih deže-lah in poskuša potrkati na človeško vest. Najde smešnost, paradoks, sati-ro. Avtor sam pove, da je naslovil knjigo z Nadstropja Amerike, ker je

želel napisati nekaj kontrapunkt delu Pritlična Amerika, ki sta ga napisala Rusa Ilja Ilj in Jevgenij Petrov, slavna humorista, vendar se odpove večjim literarnim ambicijam in hoče biti le verodostojni kronik z osebno, dožive-to noto.

Ko v Centralnem parku sredi New Yorka Marc David Chapman ubije slavnega Beatla Johnna Lennona, sku-ša osvetliti fenomen Beatlesov: »To je bil prodor mladine v vse pore življe-nja. Hrupen upor proti ustaljenim predstavam o državi, družbi, kulturi, starših, učiteljih, čuvajih zakona in re-da. Izziv parolam v življenju . . .« Ta živost veje iz vseh Gustinčičevih besed-il, ni jih spreminjal in so dokument neke generacije.

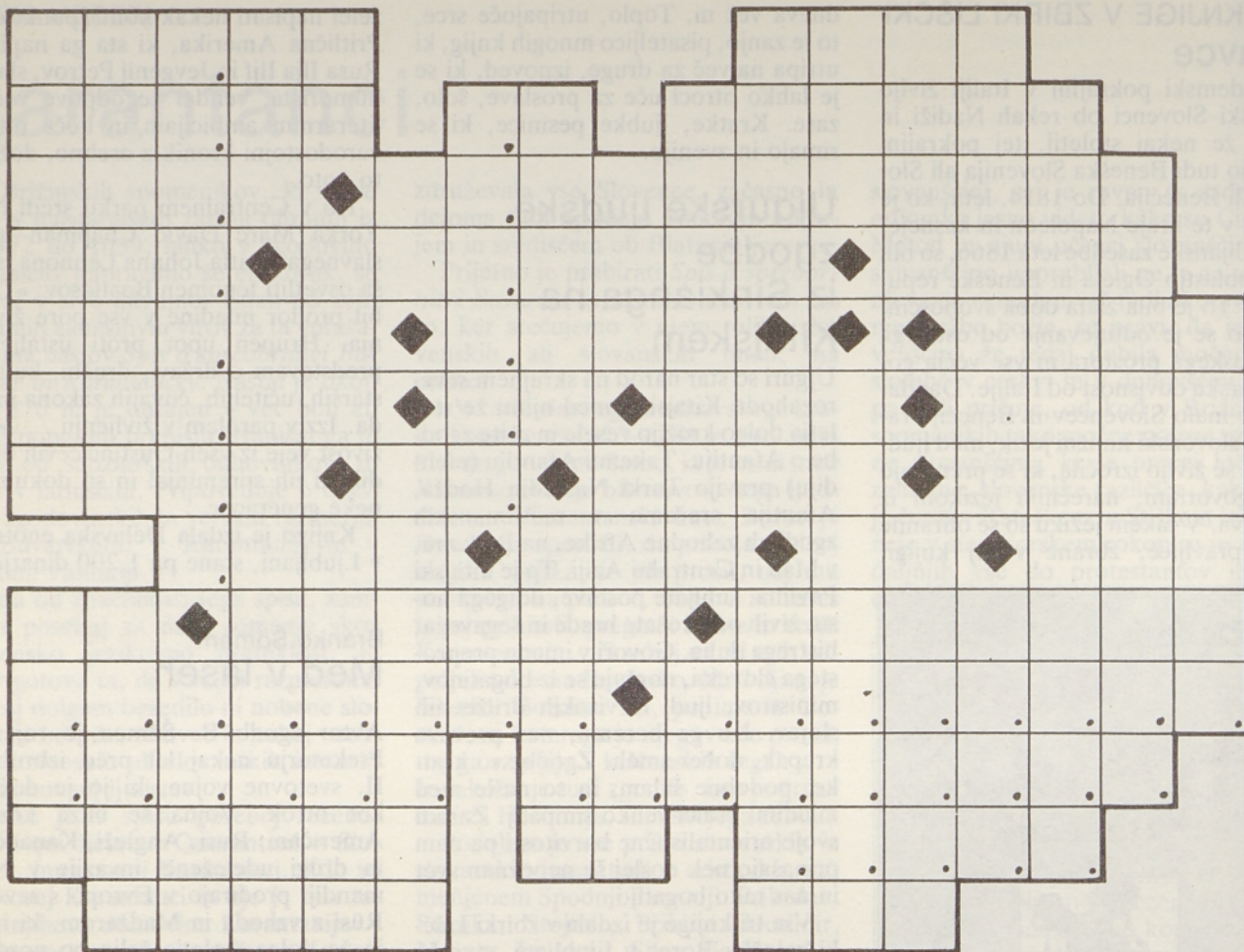
Knjigo je izdala Delavska enotnost v Ljubljani, stane pa 1.200 dinarjev.

Branko Šömen: Med v laseh

Avtor zgodb B. Šömen je rojen v Prekmurju nekaj let pred izbruhom II. svetovne vojne, ki jo je doživel kot otrok. Vojna se bliža koncu, Američani, Rusi, Angleži, Kanadčani in drugi udeleženci invazije v Nor-mandiji prodirajo v Evropo s severa, Rusi z vzhoda in Madžarom, ki ima-jo že dolga stoletja željo po posedo-vanju Prekmurja, so ure štete. Nem-čija je na kolenih, njeni zavezniki Madžari, Romuni, Bolgari skušajo rešiti svojo kožo. Trume beguncev, vojaštva, vprežnih voz, oklepni voz-il, pešcev, ujetnikov, tankov se vali-jo k reki Muri. Zmešnjava je čudovi-ta in vaški fantalini se gredo kapitu-lacijo na svoj način. Nekatje na robu smrtne nevarnosti uganjajo svoje vra-golije, igrajo se s pištolami in bomba-mi in to igro jih nekaj med njimi pla-ča z življenjem.

Knjiga je napisana za mladino, ki izve iz nje mnogo več kot iz učbeni-kov o vojni. Branko Šömen je znan slovenski časnikar, pesnik, pisatelj, njegova strast je film in botroval je mnogim filmom kot pisec scenarijev ali strokovni sodelavec. O sebi je na-pisal: »Rodil sem se v Kraljevini Sr-bov, Hrvatov in Slovencev, v državi, ki je ni več: nato sem živel med voj-no v Magyarorszag, v madžarski dr-žavi, znova kraljevini, vendar nisem ne prvič ne drugič sanjaril, da bi po-stal princ ali kraljevič, kajti bil je voj-ni čas . . .«

Knjigo (drugi natis) je izdala v zbirki Kurirčkove uspešnice Založba Borec v Ljubljani, stane pa 650 di-narjev.

Križanka z avstralskimi mesti

Spodnje besede morate s pravilnim kombiniranjem razvrstiti v lik križanke. Ko boste križanko rešili do konca, boste na poljih s pikicami prebrali imena sedmih avstralskih mest.

11 črk: OJEKLENITEV PENE-TRACIJA

9 črk: MATSUMOTO ŠKRBA-VOST

8 črk: STORITEV

7 črk: ANAGRAM ANATEMA KISARNA PARKINS PIATNIK RADIKA STEARIN

6 črk: ALASKA ALKOVA AMI-ENS CSOKOR ERBERG KAIRKA

5 črk: ATLAS DEBAR DVINA ESENI KETTE KREMA RAŠID SEDAN THURN

4 črke: ANET ASTA BIRR ELBA ETAT IOWA KAVA KRED KURA ODAK OKIS OMAN PENA ROCA TITO

3 črke: AGA BER EAK EST KOT LET OST POR RAI VIR

2 črki: AT ED EN EY GT IV KY RA RI SA SK TI

Jože Petelin

Klin

Klin je uganka, v katero besede vpisujemo samo vodoravno, besede pa so med seboj povezane na naslednji način:

prvi besedi, ki je najdaljša, odvzamemo eno od črk, vse ostale pa premešamo tako, da dobimo novo besedo. Ta postopek ponavljamo vse do zadnje besede, ki ima samo eno črko.

Primer: besedi DROGIRANJE odvzamemo črko J, ostale premešamo in dobimo RIOGRANDE, odvzamemo O in dobimo GRENADIR, odvzamemo en R in dobimo READING (ali GREDINA), naslednje besede pa so: ARDENI, DENAR, ERNA, REN, NE in N.

Zdaj pa rešite spodnji klin:

1. zvedritev neba po oblačnem vremenu,
2. ljub in drag spomin, relikvija,
3. knjižni okrasek, risba (prvotno v obliki trte) na začetku ali na koncu knjige, pri poglavjih in podobno,
4. usnjeni jermeni za vodenje kovanja, povodci,
5. vsebina (vrv, nit ali kaj podobnega), ki je navita na navitku,

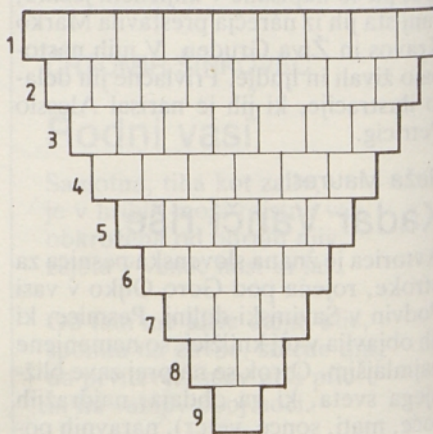
6. domnevni himalajski »snežni človek«,

7. del imena znanih letal (Jumbo . . .),

8. okrajšava za »to je«,

9. kratica za tono.

Jože Petelin

BOGOMIR ŠEFIC

Gosli, citre, orglice . . .

Rojaki na tujem najbrže nekoliko manj poznajo ansambel »Slovenija« iz Polzele v Savinjski dolini, saj sestav obstaja komaj dobrih 8 let. Leta 1977 so se zbrali fantje in dekleta skoraj iz vse štajerske in si nadeli ime »Slovenija«. Komaj kaj nad 20 let stari glasbeniki so poleg harmonike, kitare, bari-tona, vključili v svoj sestav še gosli, citre in orglice. Jože Galič, vodja ansambla, nam je o tem takole pripovedoval:

»Nekateri so že ob imenu razumevali, da želimo prek svojih zmožnosti, vendar pa smo želeli s svojo glasbo resnično pokriti vso našo deželo, kar upam, nam je to tudi uspelo. Pri nas sta dekleti Erika in Cita glasbeno močnejši del sestava, saj sta doštudirali glasbeno akademijo. Začeli smo s skladbami »Tebi Slovenija« in »Gosli citre, orglice«, ki še dandanes poudarjajo glasbeno usmeritev ansambla. Ta pa je poleg plesne glasbe tudi igranje pravih slovenskih narodnih pesmi, ki na teh inštrumentih resnično zazvenijo tako, kakor so jih igrali in razumeli naši dedje in babice.«

V preteklih letih se je v glasbenem ustvarjanju skupine »Slovenija« rodilo 6 velikih gramofonskih plošč, prav toliko kaset. Štiri med temi so bile posnete v domačih studijih, dvoje plošč in kaset pa v tujini. Doslej so 16 krat godci »Slovenije« nastopili na televiziji, trikrat v znani oddaji avstrijske televizije Musikantenstandel pod vodstvom znanega Karla Moicka, ki je v celoti posvečena narodnozabavni glasbi in v njej vsakokrat nastopajo tudi odlični slovenski sestavi:

»No, naši nastopi se odvijajo v do-bršnem delu Slovenije, doslej pa smo pokukali nekajkrat tudi v Švico, Avstrijo in Nemčijo. Če nas bodo povabili, bomo prav radi nastopili tudi med izseljenci prek luže, kot temu pravimo. Letos smo precej nastopali v našem zamejstvu in presenečalo nas je, kako radi ljudje zapojejo domačo narodno pesem kar na plesni prireditvi

skupaj z ansamblom. In prav takrat se pokaže vsa lepota našega zvena, ki je lahko v srce segajoča, dodobra pa je mogoče z njo obrusiti tudi podplate.«

Letos je obiskal Slovenj Gradec tudi generalni sekretar Združenih narodov Perez de Cuellar. Ob kosilu mu je ansambel »Slovenija« predstavil slovenske narodne pesmi v spevni in plesni obliki. Posebej so generalnega sekretarja zanimala citre in narodna »Pleničke je prala«, pesem, ki je bila izredno pri srcu tudi pokojnemu predsedniku Titu. Soprogo generalnega sekretarja pa so nadvse očarale slovenske narodne noše, ki so izredne in seveda tako samosvoje in različne od noš v drugih krajih sveta. Za prijeten konec kosila se je ansambel še fotografiral s Perezom de Cuellarjem in si tako zagotovil spomin na lepo doživetje.

Konec novembra se je s 50 dnevne turneje po Nemčiji vrnil v domovino »Alpski kvintet« s pevcema Ivanko Kraševcem in Otom Pestnerjem. Glasbeniki si bodo malce odpočili, čakajo jih snemanja in v novem letu ponovno daljše gostovanje v Avstriji in Zvezni republiki Nemčiji.

Pri ansamblu »RŽ«, znanem sestavu, ki ga vodi Marjan Ogrin, je konec novembra začela prepevati Ema Prodnik, nekdanja pevka pri ansamblu bratov Avsenik. posneli so že prve skladbe, za katere poznavalci trdijo, da so prav dobre.

Henček Burkat je pred kratkim od ljubljanske Kasetne produkcije prejel Zlato kaseto za 70.000 prodanih primerkov kasete »Polka, valček, rock 'n rol«. Precej te skladbe so pokupili tudi naši izseljenci, ko so poleti obiskali domovino.

Ansambel »Slovenija«, ki ga sestavljajo (zadnja vrsta) Jože, Marjan, Franc, Zdenko in (prva vrsta) Erika, Ciril in Cita.

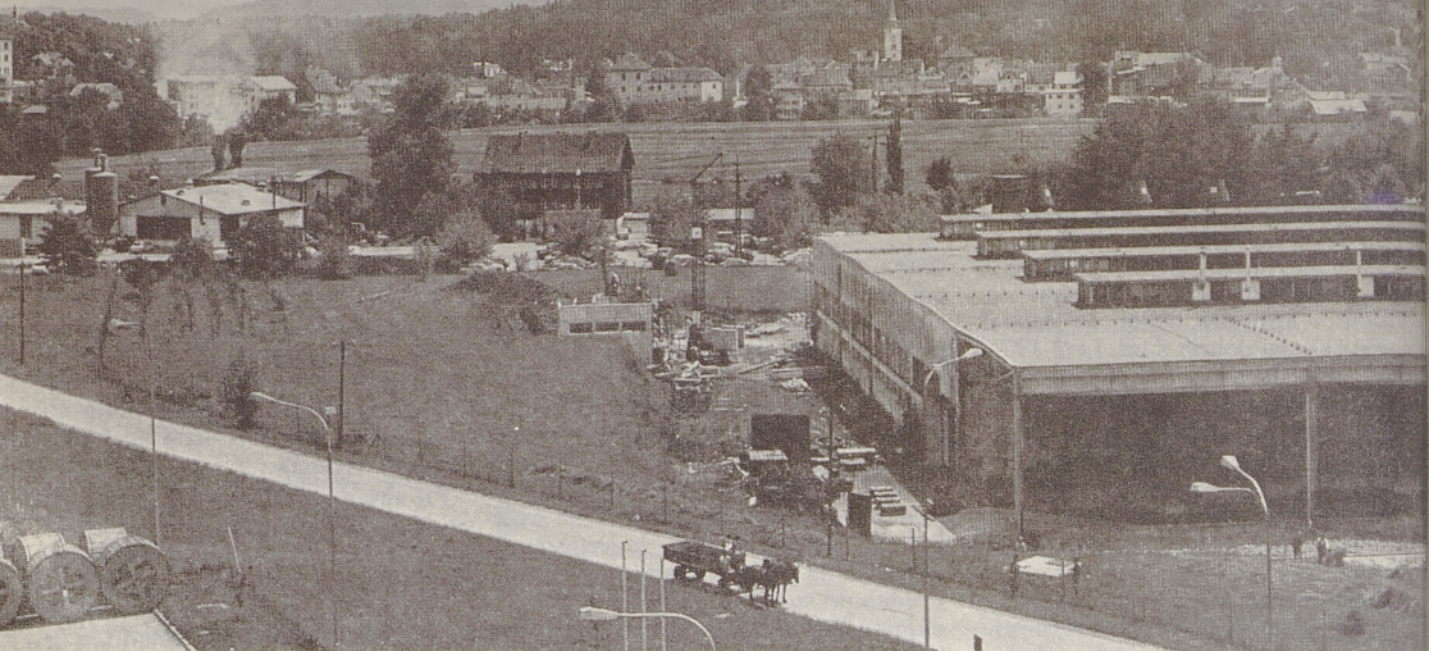
vaš kotichek

TRGOVINA NA VRZDENCU

Krajevna skupnost Horjul vabi posameznika k nadaljevanju izgradnje in

prevzemu delikatesne trgovine na Vrzdencu. Objekt je zgrajen s prostovoljnim delom in samoprispevkom do III. gradbene faze. Pridobljena je vsa

gradbena dokumentacija. Javite se pisno na naslov: Krajevna skupnost Horjul, Horjul 57, 61354 Horjul.

65 LET LIV

30 LET BELTA

BELT ČRNOMELJ STROJNA TOVARNA IN ŽELEZOLIVARNA PRAZNUJE 30-LETNICO OBSTOJA

Belt, ki praznuje letos 65 let livarstva in 30 let obstoja delovne organizacije, je ena od večjih delovnih organizacij v Sloveniji in zaposluje 1260 delavcev.

Arheološki ostanki kažejo na dolgo tradicijo livarstva v Beli krajini, saj segajo v zadnje tisočletje pred našim štetjem.

Prvo livarno v Črnomlju je odprl leta 1919. povratnik iz Amerike Jože Doltar. Prva livarna je delala največ za tekstilno industrijo v Dugi Resi. Trikrat tedensko so ulivali po 800–1000 kg litine. Leta 1930 je od prezadolženega Doltarju kupil livarno na dražbi Alfonz Lackner, ki je z najetimi posojili livarno posodobil. Zaradi nizkih plač in težkih delovnih pogojev so delavci pred drugo svetovno vojno večkrat stavkali. Od leta 1941. do 1943. je zaradi odhoda delavcev v partizane livarna stala, od leta 1943. do osvoboditve pa je livarna delala za partizane.

Livarno so poddržavili leta 1948. Proizvodnja se je povečala na 120 ton, leta 1954 celo na 240 ton.

Leta 1955. je bila zgrajena nova livarna, s kapaciteto 2500 ton strojne litine. Livarna se je leta 1955. združila s Tovarno učil, ki je stala v neposredni bližini. Podjetje se je po združitvi kljub različnim težavam lepo razvilo, še posebej livarna. Začeli so opuščati ulitke za široko potrošnjo in prešli na ulivanje strojne litine. Z uvajanjem novih metod v tehnologijo se je dvignila kvaliteta litine v taki meri, da je postala livarna znana tudi v tujini.

V kovinskem-mehanskem obratu se je še nekaj časa nadaljeval proizvodni program tovarne učil, nato pa so se preusmerili na montažo litoželeznih vratic za peči, vodnih ročnih črpalk, litoželeznih peči, cestne kanalizacije in obdelavo zavornih bobnov. Kmalu za tem se je proizvodni program razširil na proizvodnjo laboratorijskih stiskalnic in končno na gradbeno opremo.

Danes predstavlja 90% proizvodnega programa proizvodnja in obdelava ulitkov, 10% pa proizvodnja gradbene opreme in strojnih delov.

Asortiman ulitkov sestavljajo ulitki za potrebe motorne, traktorske, avtomobilske in elektro industrije: okrovi motorjev za osebna in gospodarska vozila, vodno hlajene motorne glave, ohišja menjalnikov, sklopov, reduktorjev in vztrajnikov, zavorni bobni, jermenice, satorji elektromotorjev, ležajni ščiti elektromotorjev, vrsta drobnih ulitkov.

Količinsko obdelajo več kot 30 odstotkov ulitkov. Program obdelave obsega preko 100 različnih obdelovancev v skupni količini preko 250.000 kosov letno. Največ obdelujejo zavorne bobne, pomembna pa je tudi obdelava vztrajnikov, okrovov vztrajnikov, jermenic in prirobnic.

S proizvodnjo 18.500 ton sive litine letno je livarna DO BELT prva v Sloveniji in peta med jugoslovanskimi livarnami. Dvig proizvodnje ni bil dosežen toliko zaradi posodobitve opreme, kot zaradi optimalizacije proizvodnega programa, dobre izrabe kapacitet in dviga produktivnosti. S proizvodnjo 32 ton na livarja skoraj za 90% presegajo jugoslovansko poprečje in se že približujejo razvitemu zahodnemu svetu.

Program gradbene mehanizacije je zelo pester. Vozila za gradbeništvo damper 2000 G in H, damper 800, z različnimi izvedenkami, ki so namenjene predvsem za rudarstvo. Nadalje so tu stabilne in ročne vibrostiskalnice ter samohodne vibrostiskalnice ter samohodne vibrostiskalnice za proizvodnjo betonskih blokov. Za vse tipe vibrostiskalnic izdelujejo tudi ustrezne kalupe. Za polnjenje vibrostiskalnic so skonstruirali transporter betona TB-600, za komunalne namene pa transporter betona TB-1000. Kot novost pa so razvili vzgibni traktor GV-50, namenjen gozdarjem. V proiz-

RODNA GRUDA – SLOVENIJA

vaš najbližji most do Slovenije!

Zunaj meja današnje SR Slovenije, Jugoslavije, živi skoraj četrtna slovenskega naroda in številni od teh so izseljenci v vrsti evropskih in prekmorskih držav ter njihovi potomci. Najbližji most, najhitrejša vez, ki vam omogoča žive stike s Slovenijo, je revija

RODNA GRUDA – SLOVENIJA

Pomaga vam odkrivati, kdo smo Slovenci, kaj pomenimo v svetu, kje so naše korenine, kje vse živi naš narod. Seznanja vas z razvojem vaše rojstne dežele, vašim potomcem odkriva skrivnosti slovenstva.

Enkrat na leto izide tudi zanimiva knjiga

SLOVENSKI KOLEDAR, ki predstavlja pravo zakladnico zanimivih podatkov o sedanjosti in preteklosti Slovencev doma in na tujem, zanimivo branje in številne izbrane barvne fotografije slovenskih krajev.

Naročite si našo revijo in koledar na dom. Posredujte to naročilnico še drugim slovenskim rojakom!

Letna naročnina revije Rodna gruda – Slovenija: ZDA 11 dolarjev, Kanada 13 dolarjev, Avstralija 13 dolarjev, Južna Amerika 11 am. dolarjev, Belgija 420 bfr., Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13000 lir, ZR Nemčija 25 DM, Švedska 60 Skr., Švica 20 Sfr. Cena Slovenskega koledarja: ZDA 6 dol., Kanada 7 dol., Avstralija 7 dol., Južna Amerika 6 am. dol., Belgija 250 Bfr., Francija 35 FF, Nizozemska 14 Hfl., Italija 7000 Lit., ZR Nemčija 13 DM, Švedska 30 Skr., Švica 11 Sfr.

RODNA GRUDA – SLOVENIJA

your nearest bridge to Slovenia!

Almost a quarter of the Slovenian population lives outside the borders of SR Slovenia, Yugoslavia. Many are Slovenians who have emigrated to various European and overseas countries, and their children. The nearest bridge, the fastest link, which makes possible the living ties with Slovenia is the monthly magazine

RODNA GRUDA – SLOVENIJA

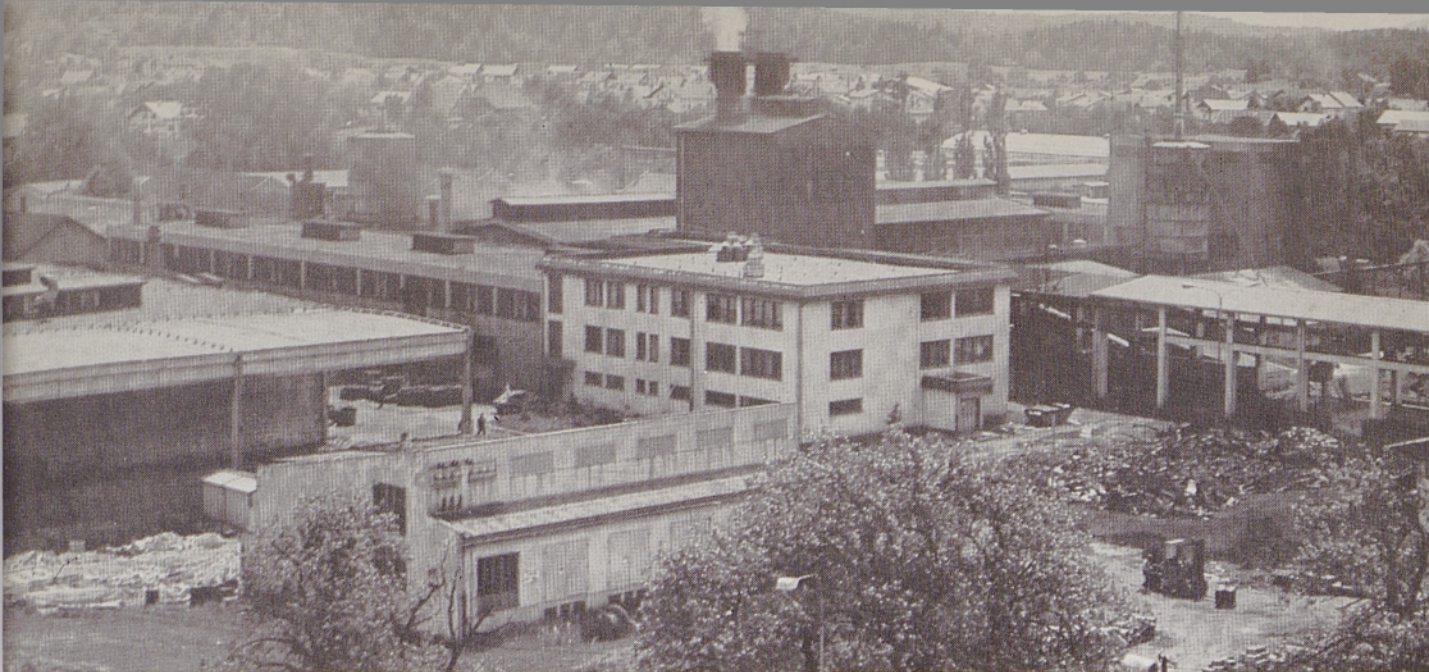
It helps you to discover who are the Slovenians, what do we mean in the World, where are our roots and where we live. It informs you of the developments in your native country, and will uncover the mysteries of Slovenia to your descendants.

Once a year we also publish a very interesting book, the SLOVENSKI KOLEDAR, which is a real treasure of valuable information giving you the past and present about Slovenians at home and abroad. It brings you selection of reading, and many outstanding colour photos of Slovenia.

Subscribe to the magazine RODNA GRUDA – SLOVENIJA and the SLOVENSKI KOLEDAR at your home address. Please, show this subscription-form to other Slovenian fellow-countrymen in your neighbourhood!

Yearly subscription for Rodna gruda Magazine: U.S.A. \$ 11, Canada \$ can. 13, Australia \$ Au. 13, South America \$ U.S. 11, Belgium 420 Bfr, France 60 FF, Netherlands 27 Hfl, Italy 13.000 Lit, FR Germany 25 DM, Sweden 60 Skr, Switzerland 20 Sfr. Cost of the Slovenski koledar per copy: U.S.A. \$ 6, Canada \$ 7, Australia \$ 7, South America \$ 6, Belgium 250 Bfr, France 35 FF, Netherlands 14 Hfl, Italy 7.000 Lit, FR Germany 13 DM, Sweden 30 Skr, Switzerland 11 Sfr.

Slovenija
Jugoslavija

vodnem programu naj omenimo še krožne žage in viseče odre, namenjene za fasadna dela. Velik del gradbene mehanizacije tudi izvažajo.

DO BELT oskrbuje z livarskimi proizvodi domače in tuje proizvajalce motorne, avtomobilske in traktorske industrije. Poleg ulitkov za prvovgradnjo v motorje, vozila in priklopna vozila, proizvajajo za trgovinske organizacije nadomestne dele za tipe vozil: TAM, RABA, FIAT, MAN, MERCEDES, VOLVO, DEUTZ, HENSCHEL, TATRA.

Belt izvaža 40 odstotkov fizičnega obsega proizvodnje ulitkov, od tega eno tretjino na konvertibilno področje. Belt izvaža svoje izdelke v Nemško demokratično republiko, Zvezno republiko Nemčijo, Italijo, Avstrijo, Madžarsko, Egipt in Etiopijo. Belt uliva tudi okrov motorja za avtomobil JUGO, ki ga izvažajo v ZDA.

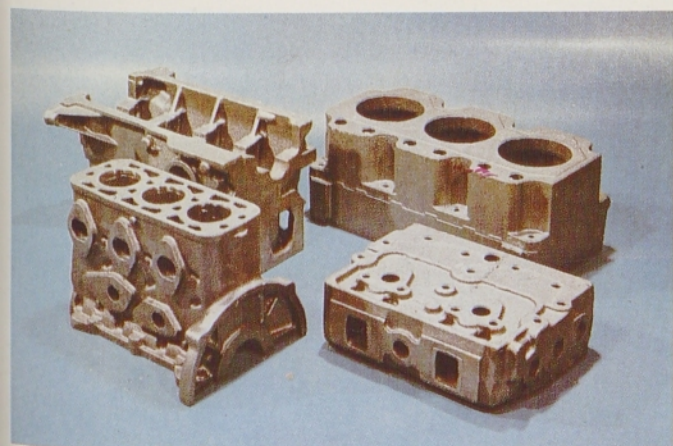
Belt veliko vlaga v investicije in razvoj. V naslednjem srednjeročnem obdobju bodo močno povečali kapacitete livarne in tudi strojne obdelave ulitkov. Cilj je proizvodnja večjih serij manjših in obdelanih ulitkov, vse ob izboljšanju kvalitete.

BELT ČRNOMELJ, Belokranjska železolivarna in strojna tovarna

Telefon: (068) 52-145

Sodoben kvantomer za redne preglede surovin, polizdelkov in gotovih izdelkov za ugotavljanje kemijskih, mehanskih, metalografskih in dimenzijskih preiskav za izdajo sestavnih atestov.

Visoko zahtevni ulitki za motorno industrijo, levo zgoraj okrov motorja za JUGO, ki ga BELT izdeluje za Crveno zastavo v Kragujevcu in ga izvažajo v ZDA za 3990 US \$.

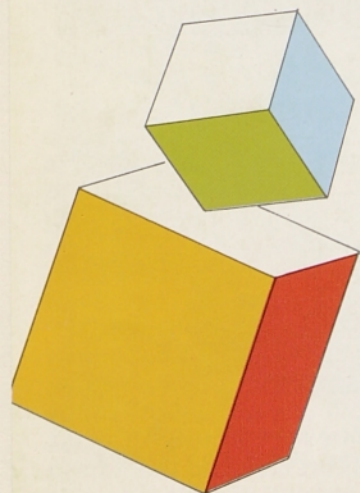

Damper D-2000 H za dela v gradbeništvu, primeren za težke terene, izdelujejo v več izvedbah. Največ ga izvažajo v države v razvoju.

industrija pohištva in opreme

65000 nova gorica
jugoslavija

tel. 065/25-711 telex 34316 meblo yu

V Salonih pohištva Meblo boste našli sodobno stilno in klasično obenem pa lepo in kvalitetno pohištvo za opremo stanovanja ali hiše, ki jo gradite v domovini. Še več! V naš Salon ali DO Meblo pošljite tloris vašega stanovanja ali hiše, mi pa vam bomo brezplačno poslali ponudbo s predlogom, kako lahko z našim pohištvom lepo in funkcionalno opremiti vaše prostore. Poskrbimo tudi za dostavo, montažo ali manjšo predelavo če je potrebno.

Priporočamo se!

SALONI MEBLO

NOVA GORICA
Leninova 4
tel. 065 22-545

CELJE
Vrtničeva 2/a
tel. 063 22-352

MARIBOR
Heroja Bračiča 1
tel. 062 24-490